

Consiliul
Uniunii Europene

Bruxelles, 27 februarie 2026
(OR. en)

11787/24

Dosare interinstituționale:
2024/0101 (NLE)
2024/0102 (NLE)

AELE 72
AND 13
SM 13
MI 659

ACTE LEGISLATIVE ȘI ALTE INSTRUMENTE

Subiect: Acord de instituire a unei asocieri între Uniunea Europeană și statele membre ale acesteia, pe de o parte, și Principatul Andorra și Republica San Marino, ca părți distincte, pe de altă parte

ACORD
DE INSTITUIRE A UNEI ASOCIERI ÎNTRE
UNIUNEA EUROPEANĂ ȘI STATELE MEMBRE ALE ACESTEIA, PE DE O PARTE,
ȘI PRINCIPATUL ANDORRA ȘI REPUBLICA SAN MARINO,
CA PĂRȚI DISTINCTE, PE DE ALTĂ PARTE

PREAMBUL

UNIUNEA EUROPEANĂ, denumită în continuare „UE”,

și

REGATUL BELGIEI,

REPUBLICA BULGARIA,

REPUBLICA CEHĂ,

REGATUL DANEMARCEI,

REPUBLICA FEDERALĂ GERMANIA,

REPUBLICA ESTONIA,

IRLANDA,

REPUBLICA ELENĂ,

REGATUL SPANIEI,

REPUBLICA FRANCEZĂ,

REPUBLICA CROAȚIA,

REPUBLICA ITALIANĂ,

REPUBLICA CIPRU,

REPUBLICA LETONIA,

REPUBLICA LITUANIA,

MARELE DUCAT AL LUXEMBURGULUI,

UNGARIA,

REPUBLICA MALTA,

REGATUL ȚĂRILOR DE JOS,

REPUBLICA AUSTRIA,

REPUBLICA POLONĂ,

REPUBLICA PORTUGHEZĂ,

ROMÂNIA,

REPUBLICA SLOVENIA,

REPUBLICA SLOVACĂ,

REPUBLICA FINLANDA, și

REGATUL SUEDEI,

înaltele părți contractante la Tratatul privind Uniunea Europeană și la Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, denumite în continuare „statele membre ale UE”,

pe de o parte,

și

PRINCIPATUL ANDORRA, denumit în continuare „Andorra”,

și

REPUBLICA SAN MARINO, denumită în continuare „San Marino”,

ca părți distincte,

pe de altă parte,

REAMINTIND legăturile istorice, geografice, culturale, politice și economice strânse dintre UE și fiecare stat asociat, inclusiv sub forma unor acorduri existente, precum și legăturile specifice de proximitate dintre fiecare stat asociat și unul sau mai multe state membre ale UE,

ÎNTRUCÂT legăturile care au fost stabilite progresiv între UE și Andorra, printre altele, ca urmare a Acordului sub formă de schimb de scrisori între Comunitatea Economică Europeană și Principatul Andorra¹, întocmit la Luxemburg la 28 iunie 1990, a Acordului de cooperare dintre Comunitatea Europeană și Principatul Andorra², întocmit la Bruxelles la 15 noiembrie 2004, a Acordului monetar dintre Uniunea Europeană și Principatul Andorra³, întocmit la Bruxelles la 30 iunie 2011 și a Acordului dintre Comunitatea Europeană și Principatul Andorra de stabilire a unor măsuri echivalente cu cele prevăzute de Directiva 2003/48/CE a Consiliului privind impozitarea veniturilor din economii sub forma plăților de dobânzi⁴, întocmit la Bruxelles la 15 noiembrie 2004 și a Memorandumului de înțelegere care îl însoțește, a Protocolului de modificare a Acordului dintre Comunitatea Europeană și Principatul Andorra prin care se prevăd măsuri echivalente celor stabilite prin Directiva 2003/48/CE a Consiliului privind impozitarea veniturilor din economii sub forma plăților de dobânzi⁵, întocmit la Bruxelles la 12 februarie 2016, și a Protocolului de modificare a Acordului dintre Uniunea Europeană și Principatul Andorra privind schimbul automat de informații referitoare la conturile financiare pentru îmbunătățirea respectării obligațiilor fiscale internaționale⁶, întocmit la 13 octombrie 2025,

¹ JO UE L 374, 31.12.1990, p. 14.

² JO UE L 135, 28.5.2005, p. 14.

³ JO UE C 369, 17.12.2011, p. 1.

⁴ JO UE L 359, 4.12.2004, p. 33.

⁵ JO UE L 268, 1.10.2016, p. 40.

⁶ JO UE L, 2025/2400, 5.12.2025,

ELI: http://data.europa.eu/eli/agree_internation/2025/2400/oj.

ÎNTRUCÂT legăturile care au fost stabilite progresiv între UE și San Marino, printre altele, ca urmare a Acordului de cooperare și uniune vamală între Comunitatea Economică Europeană și Republica San Marino¹, întocmit la Bruxelles la 16 decembrie 1991, a Acordului monetar dintre Uniunea Europeană și Republica San Marino², întocmit la Bruxelles la 27 martie 2012, și a Acordului dintre Comunitatea Europeană și Republica San Marino de stabilire a unor măsuri echivalente cu cele prevăzute de Directiva 2003/48/CE a Consiliului privind impozitarea veniturilor din economii sub forma plăților de dobânzi³, întocmit la Bruxelles la 7 decembrie 2004, a Memorandumului de înțelegere care îl însoțește și a Protocolului de modificare a Acordului dintre Comunitatea Europeană și Republica San Marino de stabilire a unor măsuri echivalente cu cele prevăzute de Directiva 2003/48/CE a Consiliului privind impozitarea veniturilor din economii sub forma plăților de dobânzi⁴, întocmit la Bruxelles la 8 decembrie 2015, și a Protocolului de modificare a Acordului dintre Uniunea Europeană și Republica San Marino privind schimbul automat de informații referitoare la conturile financiare pentru îmbunătățirea respectării obligațiilor fiscale internaționale⁵, întocmit la 13 octombrie 2025,

ÎNTRUCÂT statele asociate au de secole legături strânse cu țările învecinate, care sunt în prezent state membre ale UE, și întrucât teritoriile statelor asociate sunt înconjurate de teritoriul UE,

¹ JO UE L 84, 28.3.2002, p. 43.

² JO UE C 121, 26.4.2012, p. 5.

³ JO UE L 381, 28.12.2004, p. 33.

⁴ JO UE L 346, 31.12.2015, p. 3.

⁵ JO UE L, 2025/2428, 5.12.2025,

ELI: http://data.europa.eu/eli/agree_internation/2025/2428/oj.

HOTĂRÂTE să instituie o asociere pentru a aprofunda, diversifica și susține relațiile lor bazate pe valorile care sunt comune UE, statelor membre ale UE și statelor asociate, și anume respectarea demnității umane, libertatea, democrația, egalitatea, statul de drept și respectarea drepturilor omului, inclusiv a drepturilor persoanelor care aparțin minorităților, care constituie elemente esențiale ale prezentului acord,

HOTĂRÂTE să promoveze astfel de valori comune într-o societate caracterizată prin pluralism, nediscriminare, toleranță, justiție, solidaritate și egalitate între femei și bărbați,

SUBLINIIND disponibilitatea UE și a statelor membre ale UE de a dezvolta o relație specială cu țările învecinate în vederea stabilirii unui spațiu de prosperitate și de bună vecinătate, cu drepturi și obligații reciproce, având posibilitatea unor acțiuni comune și care este caracterizat de relații strânse și pașnice bazate pe cooperare,

URMĂRIND stabilirea unui cadru cuprinzător și coerent pentru relațiile dintre UE, statele membre ale UE și statele asociate, ținând seama de situația specială a fiecăruia dintre statele asociate, astfel cum se menționează în Declarația privind articolul 8 din Tratatul privind Uniunea Europeană anexat la Actul final al Conferinței interguvernamentale care a adoptat Tratatul de la Lisabona, semnat la 13 decembrie 2007,

HOTĂRÂTE să asigure integrarea economică și participarea statelor asociate la piața internă a UE, inclusiv, în special, cele patru libertăți indivizibile ale acesteia: libera circulație a mărfurilor, libera circulație a persoanelor, libera circulație a serviciilor și libera circulație a capitalurilor pe baza unor norme comune și a unor condiții de concurență echitabile, ținând seama în același timp de situația specială a fiecăruia dintre statele asociate și menținând independența acestora și independența instituțiilor lor,

HOTĂRÂTE să consolideze, prin intermediul asocierii, oportunitățile economice și de afaceri pentru persoanele fizice și întreprinderile din părțile asociate,

HOTĂRÂTE să asigure, prin punerea în aplicare a asocierii, omogenitatea pieței interne, securitatea juridică, interpretarea și aplicarea uniformă a prezentului acord, precum și egalitatea de tratament, printre altele, pentru operatorii economici și cetățenii din părțile asociate,

RECUNOSCÂND necesitatea, pentru a asigura buna funcționare a prezentului acord și respectarea deplină a dreptului UE, de a institui un cadru instituțional adecvat, care să includă în special un forum de dialog între părțile asociate, proceduri privind supravegherea și soluționarea litigiilor, precum și competența exclusivă a Curții de Justiție a Uniunii Europene pentru a asigura interpretarea și aplicarea uniformă a prezentului acord,

URMĂRIND să contribuie la consolidarea cooperării dintre deputații în Parlamentul European și membrii parlamentelor statelor asociate, precum și dintre partenerii sociali și economici ai UE și partenerii sociali și economici ai statelor asociate,

LUÂND ACT de ambiția UE, a statelor membre ale UE și a statelor asociate de a-și baza asocierea pe un nivel ridicat de asistență medicală, siguranță și protecție a consumatorilor,

HOTĂRÂTE să mențină, să protejeze și să îmbunătățească calitatea mediului și să asigure utilizarea prudentă și rațională a resurselor naturale în conformitate cu principiul dezvoltării durabile și al acțiunilor preventive și de precauție, precum și să promoveze bunăstarea oamenilor și a animalelor,

CONȘTIENȚE de importanța dezvoltării durabile în dimensiunile sale economice, de mediu și sociale,

DORIND să promoveze și să contribuie la realizarea Agendei 2030 a Organizației Națiunilor Unite pentru dezvoltare durabilă și a obiectivelor sale de dezvoltare durabilă,

REAFIRMÂND angajamentul lor față de Carta Organizației Națiunilor Unite, Declarația Universală a Drepturilor Omului, Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și față de obiectivele și principiile Consiliului Europei și ale Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa,

LUÂND ACT de faptul că instituirea asocierii consolidează relațiile bilaterale dintre UE, statele membre ale UE și fiecare dintre statele asociate, încurajând astfel părțile asociate să realizeze o convergență tot mai mare a pozițiilor lor privind chestiunile bilaterale, regionale și internaționale de interes comun,

LUÂND ACT de faptul că, în eventualitatea în care părțile decid, în cadrul prezentului acord, să încheie acorduri specifice în domeniul libertății, securității și justiției, care ar putea fi încheiate de către UE în temeiul părții a treia titlul V din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, dispozițiile unor astfel de acorduri viitoare nu ar fi obligatorii pentru Irlanda, cu excepția cazului în care UE, în același timp cu Irlanda în ceea ce privește relațiile lor bilaterale anterioare, notifică Andorra și San Marino faptul că Irlandei îi revin obligații în temeiul acestor acorduri ca parte a UE, în conformitate cu Protocolul nr. 21 privind poziția Irlandei cu privire la spațiul de libertate, securitate și justiție, anexat la Tratatul privind Uniunea Europeană și la Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene; luând act de faptul că orice măsuri interne ulterioare care pot fi adoptate de UE în temeiul părții a treia titlul V din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene pentru a pune în aplicare prezentul acord nu ar fi obligatorii pentru Irlanda, cu excepția cazului în care această țară și-a notificat intenția de a participa la astfel de măsuri sau de a le accepta în conformitate cu protocolul respectiv; luând act, de asemenea, de faptul că astfel de acorduri viitoare sau de măsuri interne ulterioare ale UE ar fi aplicabile Danemarcei numai în conformitate cu Protocolul nr. 22 privind poziția Danemarcei, anexat la Tratatul privind Uniunea Europeană și la Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene,

CONVIN CU PRIVIRE LA URMĂTOARELE DISPOZIȚII:

PARTEA I

OBIECTIVE, VALORI ȘI PRINCIPII

ARTICOLUL 1

Obiective

- (1) Prezentul acord instituie o asociere între UE și statele membre ale UE, pe de o parte, și Andorra și San Marino, ca părți distincte, pe de altă parte (denumită în continuare „asocierea”).
- (2) Obiectivele asocierii sunt:
 - (a) asigurarea participării statelor asociate la piața internă, care include libera circulație a persoanelor, libera circulație a mărfurilor, libera circulație a serviciilor și libera circulație a capitalurilor și condiții de concurență echitabile între părțile contractante în conformitate cu prezentul acord, precum și participarea statelor asociate la politicile orizontale și însoțitoare asociate, ținând seama de situația specifică a fiecărui stat asociat; și
 - (b) instituirea unui cadru adecvat pentru dezvoltarea și promovarea dialogului și a cooperării dintre UE și statele membre ale UE și fiecare stat asociat în alte domenii de interes comun.

ARTICOLUL 2

Definiții

În scopul prezentului acord:

- (a) „state asociate” înseamnă Andorra și San Marino, ca părți distincte;
- (b) „partea UE” înseamnă UE, statele membre ale UE sau UE și statele membre ale UE, în cadrul domeniilor lor de competență respective care decurg din Tratatul privind Uniunea Europeană și din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene;
- (c) „părți contractante” înseamnă partea UE, pe de o parte, și Andorra și San Marino, pe de altă parte;
- (d) „părți asociate” înseamnă partea UE, ca o parte asociată, pe de o parte, și fie Andorra, fie San Marino, ca o parte asociată, pe de altă parte;
- (e) „acordul de asociere” înseamnă acordul-cadru, protocoalele-cadru, protocoalele privind un stat asociat și anexele la protocoalele privind un stat asociat;
- (f) „acord-cadru” înseamnă acordul de asociere fără protocoalele și anexele acestuia;
- (g) „protocol privind un stat asociat” înseamnă protocolul privind un stat asociat și anexele la acesta de stabilire a condițiilor speciale pentru realizarea obiectivelor și a elementelor legate de adoptarea acquis-ului pieței interne a UE;

- (h) „protocol-cadru” înseamnă un protocol care este comun părților contractante;
- (i) „anexa la protocolul privind un stat asociat” înseamnă un text care conține actele juridice ale UE care intră în domeniul de aplicare al prezentului acord, împreună cu orice adaptări;
- (j) „CJUE” înseamnă Curtea de Justiție a Uniunii Europene care este formată din Curtea de Justiție și din Tribunal;
- (k) „TUE” înseamnă Tratatul privind Uniunea Europeană;
- (l) „TFUE” înseamnă Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene.

ARTICOLUL 3

Valori

Prezentul acord se bazează pe valorile comune ale părților contractante: respectarea demnității umane, a libertății, a democrației, a egalității, a statului de drept, precum și respectarea drepturilor omului, inclusiv a drepturilor minorităților. Într-o societate caracterizată de pluralism, nediscriminare, toleranță, justiție, solidaritate și egalitate între femei și bărbați, aceste valori comune sunt părți esențiale ale prezentului acord.

ARTICOLUL 4

Principii

În vederea realizării obiectivelor stabilite la articolul 1 din acordul-cadru, părțile asociate iau toate măsurile corespunzătoare, generale sau specifice, pentru a asigura îndeplinirea obligațiilor care decurg din prezentul acord, în conformitate cu următoarele principii fundamentale:

- (a) buna funcționare și omogenitatea pieței interne a UE pe baza unor norme uniforme;
- (b) securitatea juridică și egalitatea de tratament a operatorilor economici și a persoanelor fizice;
- (c) examinarea situației specifice a fiecărui stat asociat.

ARTICOLUL 5

Principiul nediscriminării

În cadrul domeniului de aplicare al prezentului acord și fără a aduce atingere vreunei dispoziții speciale prevăzute în acesta, este interzisă orice discriminare pe motiv de cetățenie.

PARTEA II

LIBERA CIRCULAȚIE A MĂRFURILOR, A PERSOANELOR, A SERVICIILOR ȘI A CAPITALURILOR

CAPITOLUL 1

LIBERA CIRCULAȚIE A MĂRFURILOR

ARTICOLUL 6

Libera circulație a mărfurilor

Libera circulație a mărfurilor între părțile asociate se stabilește în conformitate cu prezentul acord.

ARTICOLUL 7

Interzicerea taxelor vamale

Sunt interzise taxele vamale la import și la export, precum și toate taxele cu efect echivalent între părțile asociate. Interdicția prevăzută la prezentul articol se aplică și taxelor vamale cu caracter fiscal.

ARTICOLUL 8

Interzicerea restricțiilor cantitative

Sunt interzise restricțiile cantitative la import și la export, precum și orice măsuri cu efect echivalent între părțile asociate.

ARTICOLUL 9

Interdicțiile sau restricțiile la import, export sau tranzit

(1) Prezentul acord nu împiedică interdicțiile sau restricțiile la importuri, exporturi sau mărfuri aflate în tranzit, justificate pe motive de moralitate publică, ordine publică sau siguranță publică, protecția sănătății și vieții umane, animale sau a plantelor, protecția tezaurilor naționale cu valoare artistică, istorică sau arheologică sau protecția proprietății industriale sau comerciale. Cu toate acestea, asemenea interdicții sau restricții nu constituie un mijloc de discriminare arbitrară sau restricție mascată în schimburile comerciale dintre părțile asociate.

(2) Sunt preferate măsurile care au cel mai mic impact asupra liberei circulații a mărfurilor între părțile asociate. Durata acestor măsuri este limitată la ceea ce este strict necesar pentru atingerea obiectivelor stabilite la alineatul (1).

ARTICOLUL 10

Impozite interne

Nicio parte asociată nu aplică, direct sau indirect, produselor celeilalte părți asociate impozite interne de orice natură mai mari decât cele pe care le aplică, direct sau indirect, produselor naționale similare. De asemenea, niciuna dintre părțile asociate nu impune produselor celeilalte părți asociate impozite interne de natură să protejeze indirect alte produse.

ARTICOLUL 11

Aplicarea tarifului vamal comun al UE

În relațiile lor cu țările terțe, statele asociate aplică tariful vamal comun al UE în conformitate cu dispozițiile prevăzute în protocoalele respective privind un stat asociat.

ARTICOLUL 12

Aplicarea politicii comerciale comune a UE

În relațiile lor cu țările terțe, statele asociate aplică politica comercială comună a UE, inclusiv măsurile de apărare comercială ale UE, astfel cum se prevede în anexa XXV la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat.

ARTICOLUL 13

Alte dispoziții

- (1) Dispozițiile și măsurile specifice sunt prevăzute în:
 - (a) anexa I la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat, în ceea ce privește siguranța alimentelor și aspectele veterinare și fitosanitare;
 - (b) anexa II la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat, în ceea ce privește reglementările tehnice, standardele, încercările și certificarea;
 - (c) anexa III la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat, în ceea ce privește răspunderea pentru produsele cu defecte;
 - (d) anexa IV la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat, în ceea ce privește energia;
 - (e) anexa XXIII la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat, în ceea ce privește legislația vamală;
 - (f) anexa XXIV la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat, în ceea ce privește legislația în domeniul agriculturii; și
 - (g) anexa XXV la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat, în ceea ce privește alte aspecte decât cele reglementate de articolul 12 din acordul-cadru.
- (2) Dispozițiile și măsurile specifice menționate la alineatul (1) se aplică tuturor produselor, cu excepția cazului în care se prevede altfel.

CAPITOLUL 2

LIBERA CIRCULAȚIE A PERSOANELOR, A LUCRĂTORILOR ȘI A PERSOANELOR FIZICE CARE DESFĂȘOARĂ O ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

ARTICOLUL 14

Libera circulație a lucrătorilor

- (1) Libera circulație a lucrătorilor este garantată între părțile asociate.
- (2) Libera circulație a lucrătorilor implică eliminarea oricărei discriminări pe motiv de cetățenie între lucrătorii statelor membre ale UE și cei ai statelor asociate în cauză, în ceea ce privește încadrarea în muncă, remunerarea și celelalte condiții de muncă.
- (3) Sub rezerva restricțiilor justificate de motive de ordine publică, siguranță publică și sănătate publică, libera circulație a lucrătorilor implică dreptul:
 - (a) de a accepta ofertele reale de încadrare în muncă;
 - (b) de a se deplasa, în mod liber, pe teritoriul statelor membre ale UE și cel al statului asociat în cauză în acest scop;
 - (c) de ședere pe teritoriul unui stat membru al UE sau al statului asociat în cauză în scopul ocupării unui loc de muncă, în conformitate cu dispozițiile care reglementează încadrarea în muncă a resortisanților statului respectiv stabilite prin acte cu putere de lege sau acte administrative;

- (d) de a rămâne pe teritoriul unui stat membru al UE sau al statului asociat în cauză după ce a fost angajat acolo.
- (4) Dispozițiile prezentului articol nu se aplică încadrării în administrația publică.
- (5) Protocoalele privind un stat asociat și, în special, anexa V la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat conțin dispoziții specifice privind libera circulație a lucrătorilor.

ARTICOLUL 15

Securitatea socială a lucrătorilor și a persoanelor care desfășoară o activitate independentă

Pentru a asigura libera circulație a lucrătorilor și libera circulație a persoanelor care desfășoară o activitate independentă, părțile asociate garantează, în domeniul securității sociale, astfel cum se prevede în anexa VI la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat, lucrătorilor și persoanelor care desfășoară o activitate independentă și persoanelor aflate în întreținerea acestora, în special:

- (a) cumulul tuturor perioadelor luate în considerare de către diferitele legislații interne, în vederea dobândirii și păstrării dreptului la prestații, precum și pentru calcularea acestora;
- (b) plata prestațiilor către persoanele rezidente pe teritoriile părților asociate.

ARTICOLUL 16

Recunoașterea reciprocă a diplomelor

Pentru a facilita accesul persoanelor la activități salariate și independente și exercitarea acestora, părțile asociate iau măsurile necesare, astfel cum sunt prevăzute în anexa VII la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat, referitoare la recunoașterea reciprocă a diplomelor și a altor titluri oficiale de calificare și coordonarea actelor cu putere de lege și a actelor administrative ale părților asociate cu privire la inițierea și exercitarea activităților de către lucrători și persoanele care desfășoară o activitate independentă.

CAPITOLUL 3

LIBERTATEA DE STABILIRE

ARTICOLUL 17

Libertatea de stabilire

- (1) Libertatea de stabilire între părțile asociate se asigură în conformitate cu prezentul acord.
- (2) Se interzice orice restricție privind libertatea de stabilire a resortisanților unui stat membru al UE sau ai statului asociat în cauză pe teritoriul oricăruia dintre aceste state. O astfel de interdicție se aplică, de asemenea, restricțiilor privind înființarea de agenții, sucursale sau filiale de către resortisanții oricărui stat membru al UE sau ai statului asociat în cauză stabiliți pe teritoriul oricărui alt stat membru al UE sau al celuilalt stat asociat.
- (3) Libertatea de stabilire include dreptul de a iniția și de a exercita activități independente, precum și dreptul de a constitui și de a conduce întreprinderi, în special societăți sau firme în sensul articolului 20 alineatul (2) din acordul-cadru, în condițiile prevăzute pentru resortisanții proprii în legislația țării de stabilire, sub rezerva capitolului 5 din partea IV.
- (4) Anexele VIII-XI și XXII la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat, precum și Protocolul-cadru nr. 3 conțin dispoziții specifice privind libertatea de stabilire.

ARTICOLUL 18

Exercitarea prerogativelor de autoritate publică

Sunt exceptate de la aplicarea dispozițiilor prezentului capitol, în ceea ce privește orice parte asociată, activitățile care sunt legate în respectiva parte asociată, chiar și cu titlu ocazional, de exercitarea autorității publice.

ARTICOLUL 19

Măsurile speciale întreprinse din motive de ordine publică, siguranță publică și sănătate publică

Dispozițiile prezentului capitol și măsurile adoptate în temeiul prezentului capitol nu aduc atingere aplicării actelor cu putere de lege și actelor administrative care prevăd un regim special pentru resortisanții unui stat membru al UE sau al unui anumit stat asociat din motive de ordine publică, siguranță publică și sănătate publică.

ARTICOLUL 20

Domeniul de aplicare și definiția societăților

(1) Societățile constituite în conformitate cu legislația unui stat membru al UE sau a unui stat asociat în cauză și care au sediul social, administrația centrală sau locul principal de desfășurare a activității pe teritoriul statului membru al UE respectiv sau al statului asociat în cauză sunt asimilate, în sensul prezentului capitol, persoanelor fizice care sunt resortisanți ai statelor membre ale UE sau ai statului asociat în cauză.

(2) „Societăți” înseamnă societățile sau firmele constituite în temeiul dreptului civil sau comercial, inclusiv societățile cooperative și alte persoane juridice reglementate de dreptul public sau privat, cu excepția societăților care nu au scop lucrativ.

ARTICOLUL 21

Participarea la capitalul societăților

Un stat membru al UE sau statul asociat în cauză acordă resortisanților celuilalt stat membru al UE sau resortisanților celuilalt stat asociat în cauză același tratament ca și propriilor resortisanți în ceea ce privește participarea la capitalul societăților sau al firmelor în sensul articolului 20 alineatul (2) din acordul-cadru, fără a aduce atingere aplicării celorlalte dispoziții ale prezentului acord.

ARTICOLUL 22

Recunoașterea reciprocă a diplomelor

Articolul 16 din acordul-cadru se aplică aspectelor reglementate de prezentul capitol.

ARTICOLUL 23

Dispoziții specifice

Libertatea de stabilire în domeniul transporturilor este reglementată de capitolul 6 din partea II.

CAPITOLUL 4

LIBERA CIRCULAȚIE A SERVICIILOR

ARTICOLUL 24

Libera circulație a serviciilor

- (1) Libera circulație a serviciilor între părțile asociate se asigură în conformitate cu prezentul acord.
- (2) Se interzice orice restricție privind libera circulație a serviciilor între părțile asociate în ceea ce privește resortisanții unui stat membru al UE sau ai statului asociat în cauză stabiliți într-un stat membru al UE sau într-un stat asociat, altul decât cel al beneficiarului serviciului.
- (3) Sunt considerate „servicii” prestațiile furnizate în mod obișnuit în schimbul unei remunerații, în măsura în care nu sunt reglementate de dispozițiile privind libera circulație a persoanelor, libera circulație a mărfurilor și libera circulație a capitalurilor.
- (4) „Serviciile” includ în special activitățile:
 - (a) cu un caracter industrial;
 - (b) cu un caracter comercial;
 - (c) meșteșugarilor;

(d) profesiilor liberale.

Fără a aduce atingere capitolului 3, prestatorul poate, în vederea executării prestației, să își desfășoare temporar activitatea în statul membru al UE sau în statul asociat în cauză în care prestează serviciul, în aceleași condiții care sunt impuse de respectivul stat membru al UE sau de statul asociat în cauză propriilor resortisanți.

(5) Anexele IX-XI la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat, precum și Protocolul-cadru nr. 3 conțin dispoziții specifice privind libera circulație a serviciilor.

ARTICOLUL 25

Nediscriminare

Atât timp cât restricțiile impuse liberei circulații a serviciilor nu sunt eliminate între părțile asociate, părțile asociate le aplică, fără a face distincție în funcție de cetățenie ori naționalitate sau reședință ori sediu tuturor prestatorilor de servicii menționați la articolul 24 alineatul (2) din acordul-cadru.

ARTICOLUL 26

Dispoziții specifice

(1) Libera circulație a serviciilor în domeniul transporturilor este reglementată de capitolul 6 din partea II.

(2) Articolele 16, 18, 19 și 20 din acordul-cadru se aplică aspectelor reglementate de prezentul capitol.

CAPITOLUL 5

LIBERA CIRCULAȚIE A CAPITALURILOR

ARTICOLUL 27

Circulația capitalurilor

- (1) În cadrul dispozițiilor prezentului acord, sunt interzise restricțiile privind circulația capitalurilor între părțile asociate.
- (2) În cadrul dispozițiilor prezentului acord, sunt interzise restricțiile privind plățile între părțile asociate.
- (3) Anexa XII la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat prevede dispoziții specifice privind libera circulație a capitalurilor și a plăților.

ARTICOLUL 28

Măsuri compatibile cu libera circulație a capitalurilor

- (1) Articolul 27 din acordul-cadru nu aduce atingere drepturilor statelor membre ale UE și ale statelor asociate:
 - (a) de a aplica dispozițiile relevante din dreptul lor fiscal care stabilesc o distincție între contribuabilii care nu se găsesc în aceeași situație în ceea ce privește reședința lor sau locul unde capitalurile lor au fost investite;

- (b) de a adopta toate măsurile necesare pentru a combate încălcarea actelor lor cu putere de lege și a normelor lor administrative, în special în domeniul fiscal și al supravegherii prudențiale a instituțiilor financiare, de a stabili proceduri de declarare a circulației capitalurilor în scopul informării administrative sau statistice ori de a adopta măsuri justificate de motive de ordine publică sau siguranță publică.
- (2) Dispozițiile prevăzute în prezentul capitol nu aduc atingere posibilității de a aplica restricții privind libertatea de stabilire care sunt compatibile cu prezentul acord.
- (3) Măsurile și procedurile menționate la alineatele (1) și (2) trebuie să nu constituie un mijloc de discriminare arbitrară și nici o restrângere disimulată a liberei circulații a capitalurilor și plăților.

ARTICOLUL 29

Măsuri de protecție în caz de dificultăți privind balanța de plăți

În cazul în care un stat membru al UE a cărui monedă nu este euro sau un stat asociat se confruntă cu dificultăți sau este serios amenințat de dificultăți în ceea ce privește balanța sa de plăți, fie ca urmare a unui dezechilibru global al balanței sale de plăți, fie ca urmare a tipului de monedă de care dispune și în cazul în care astfel de dificultăți pot, în special, să pună în pericol funcționarea prezentului acord, statul membru al UE sau statul asociat în cauză poate lua măsuri de protecție.

ARTICOLUL 30

Măsuri de salvagardare în ceea ce privește circulația capitalurilor sau plățile

În circumstanțe excepționale în care există sau riscă să apară dificultăți majore pentru funcționarea uniunii economice și monetare a UE, UE poate adopta sau menține măsuri de salvagardare cu privire la circulația capitalurilor sau la plăți pentru o perioadă care nu depășește șase luni, atât timp cât astfel de măsuri de salvagardare sunt strict necesare.

ARTICOLUL 31

Punerea în aplicare a unor măsuri de protecție

UE, pe de o parte, și fiecare stat asociat, pe de altă parte, utilizează procedurile lor interne pentru punerea în aplicare a articolului 29 din acordul-cadru.

ARTICOLUL 32

Rolul comitetului mixt în cazul măsurilor de protecție

(1) Toate măsurile de protecție menționate la articolul 29 din acordul-cadru se notifică de îndată comitetului mixt instituit prin articolul 76 din acordul-cadru.

- (2) Toate măsurile de protecție menționate la articolul 29 din acordul-cadru fac obiectul unor consultări și al unui schimb de informații în cadrul comitetului mixt înainte și după notificarea lor.
- (3) În situațiile menționate la articolul 29 din acordul-cadru, în cazul în care apare o criză bruscă privind balanța de plăți, iar procedurile prevăzute la alineatul (2) din prezentul articol nu pot fi urmate, statul membru al UE sau statul asociat în cauză poate, ca măsură de precauție, să ia măsurile de protecție necesare. Aceste măsuri de protecție trebuie să afecteze cât mai puțin posibil funcționarea prezentului acord și nu trebuie să depășească, din punct de vedere al domeniului de aplicare, ceea ce este strict necesar pentru remedierea dificultăților apărute pe neașteptate.
- (4) Atunci când se iau măsuri de protecție în conformitate cu alineatul (3), acestea sunt notificate până la data intrării lor în vigoare, iar consultările și schimbul de informații menționate la alineatul (2) au loc cât mai curând posibil după aceea.

CAPITOLUL 6

TRANSPORTURI

ARTICOLUL 33

Domeniul de aplicare

- (1) Prezentul acord reglementează transportul combinat, rutier, feroviar, pe căi navigabile interioare și maritim, inclusiv serviciile legate de aceste moduri de transport.
- (2) Obiectivele prezentului acord în materie de transporturi sunt urmărite în conformitate cu articolele 34-37 din acordul-cadru și cu anexa XIII la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat.

ARTICOLUL 34

Aplicarea nediscriminatorie a normelor interne

Dispozițiile referitoare la transportul combinat, feroviar, rutier, pe căi navigabile interioare și maritim care sunt în vigoare într-o parte asociată și care nu sunt prevăzute în actele juridice ale UE menționate în anexa XIII la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat nu trebuie să fie mai puțin favorabile în ceea ce privește efectul lor direct sau indirect asupra transportatorilor celeilalte părți asociate în comparație cu transportatorii naționali ai părții asociate respective.

ARTICOLUL 35

Ajutoare de stat pentru sectorul transporturilor

Ajutoarele destinate serviciilor din domeniul transporturilor sunt compatibile cu prezentul acord dacă răspund necesităților de coordonare a transporturilor sau în cazul în care constituie compensarea anumitor obligații inerente noțiunii de serviciu public.

ARTICOLUL 36

Interzicerea tarifelor sau a condițiilor discriminatorii

- (1) În cazul transporturilor pe teritoriul părților asociate, sunt interzise discriminările care constau în aplicarea de către un transportator, pentru aceleași mărfuri și pe aceleași rute de transport, a unor tarife și condiții de transport diferite în funcție de țara de origine sau de destinație a produselor respective.
- (2) Comitetul mixt examinează, din proprie inițiativă sau la cererea unei părți asociate, orice caz de discriminare care intră în domeniul de aplicare al prezentului articol și ia deciziile necesare în cadrul propriilor norme interne.

ARTICOLUL 37

Taxe pentru trecerea frontierelor

Taxele sau redevențele care sunt percepute de către un transportator la trecerea frontierelor pe lângă tarifele de transport nu trebuie să depășească un quantum rezonabil, ținând seama de cheltuielile reale pe care le implică efectiv această trecere. Părțile asociate depun eforturi pentru a reduce aceste costuri în mod progresiv.

PARTEA III

CONCURENȚĂ ȘI ALTE NORME COMUNE

CAPITOLUL 1

NORME APLICABILE ÎNTREPRINDERILOR

ARTICOLUL 38

Acorduri între întreprinderi, decizii ale asocierilor de întreprinderi și practici concertate

- (1) Sunt interzise, fiind incompatibile cu funcționarea prezentului acord, următoarele: toate acordurile între întreprinderi, toate deciziile asocierilor de întreprinderi și toate practicile concertate care pot afecta comerțul dintre părțile asociate și care au ca obiect sau ca efect împiedicarea, restrângerea sau denaturarea concurenței pe teritoriul părților asociate, în special cele care:
- (a) stabilesc, în mod direct sau indirect, prețurile de cumpărare sau de vânzare sau alte condiții de comercializare;
 - (b) limitează sau controlează producția, piețele, dezvoltarea tehnică sau investițiile;
 - (c) împart piețele sau sursele de aprovizionare;

- (d) aplică în cazul altor parteneri comerciali condiții diferite pentru tranzacții echivalente, punându-i astfel pe aceștia într-o poziție concurențială defavorabilă;
- (e) condiționează încheierea contractelor de acceptarea de către celelalte părți a unor obligații suplimentare care, prin natura lor sau potrivit uzanțelor comerciale, nu au legătură cu obiectul contractelor.

(2) Acordurile sau deciziile interzise în temeiul prezentului articol sunt nule de drept.

(3) Cu toate acestea, pot fi declarate ca exceptate de la aplicarea alineatului (1):

- orice acorduri sau categorii de acorduri între întreprinderi;
- orice decizie sau categorie de decizii ale asocierilor de întreprinderi; sau
- orice practică concertată sau categorie de practici concertate,

care contribuie la îmbunătățirea producției sau a distribuției produselor sau la promovarea progresului tehnic sau economic, asigurând în același timp consumatorilor o parte echitabilă din profitul rezultat, și care:

- (a) nu impun întreprinderilor respective restricții care nu sunt indispensabile pentru atingerea obiectivelor respective;
- (b) nu acordă acestor întreprinderi posibilitatea de a elimina concurența pentru o parte substanțială a pieței produsele în cauză.

ARTICOLUL 39

Abuzul de poziție dominantă

Se interzice utilizarea abuzivă de către una sau mai multe întreprinderi a unei poziții dominante pe teritoriul părților asociate sau pe o parte semnificativă a acestuia, considerând-o incompatibilă cu funcționarea prezentului acord, în măsura în care poate afecta comerțul dintre părțile asociate.

Aceste practici abuzive pot consta, în special, în:

- (a) impunerea în mod direct sau indirect a unor prețuri de cumpărare sau de vânzare sau a altor condiții comerciale inechitabile;
- (b) limitarea producției, piețelor sau dezvoltării tehnice în dezavantajul consumatorilor;
- (c) aplicarea în cazul altor parteneri comerciali a unor condiții diferite pentru tranzacții echivalente, punându-i astfel pe aceștia într-o poziție concurențială defavorabilă;
- (d) condiționarea încheierii contractelor de acceptarea de către celelalte părți a unor obligații suplimentare care, prin natura lor sau potrivit uzanțelor comerciale, nu au legătură cu obiectul contractelor respective.

ARTICOLUL 40

Competența Comisiei Europene

În cazul în care este probabil ca schimburile comerciale dintre statele membre ale UE să fie afectate, Comisia Europeană este singura competentă să aplice prezentul capitol.

ARTICOLUL 41

Criterii de evaluare pentru practicile interzise

Orice practică interzisă de articolele 38 și 39 din acordul-cadru este evaluată în conformitate cu criteriile care rezultă din aplicarea articolelor 101 și 102 din TFUE, precum și cu orice legislație secundară în vigoare în UE. Dispozițiile relevante sunt prevăzute în anexa XIV la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat.

ARTICOLUL 42

Întreprinderile de stat și întreprinderile care beneficiază de drepturi speciale sau exclusive sau cărora le-a fost încredințată prestarea unui serviciu de interes economic general

(1) În ceea ce privește întreprinderile de stat și întreprinderile cărora statele membre ale UE sau statele asociate le acordă drepturi speciale sau exclusive, statele membre ale UE sau statele asociate nu adoptă și nici nu mențin vreo măsură contrară normelor prevăzute în prezentul acord și, în special, normelor prevăzute în prezentul capitol.

(2) Întreprinderile cărora le-a fost încredințată prestarea unui serviciu de interes economic general sau care prezintă caracter de monopol fiscal se supun dispozițiilor prezentului acord, în special normelor acestuia privind concurența, în măsura în care aplicarea unor astfel de norme nu împiedică realizarea, în drept sau în fapt, a misiunii speciale care le-a fost încredințată unor astfel de întreprinderi. Dezvoltarea schimburilor comerciale trebuie să nu fie afectată într-o măsură care ar fi contrară intereselor părților asociate.

ARTICOLUL 43

Producția și comerțul cu produse agricole

Prezentul capitol se aplică producției și comerțului cu produse agricole în limitele stabilite prin actele adoptate în temeiul articolului 42 din TFUE pentru aplicarea articolelor 101 și 102 din TFUE producției și comerțului cu produse agricole.

CAPITOLUL 2

AJUTOARE DE STAT

ARTICOLUL 44

Principii generale

- (1) Este incompatibil cu funcționarea prezentului acord orice ajutor acordat de statele membre ale UE, de statele asociate sau din resurse de stat, sub orice formă, care denaturează sau amenință să denatureze concurența prin favorizarea anumitor întreprinderi sau a producției anumitor mărfuri, în măsura în care afectează comerțul dintre părțile asociate, cu excepția cazului în care se prevede altfel în prezentul acord.
- (2) Sunt considerate compatibile cu funcționarea prezentului acord:
- (a) ajutoarele cu caracter social acordate consumatorilor individuali, cu condiția ca acestea să fie acordate fără vreo discriminare legată de originea produselor în cauză;
 - (b) ajutoarele destinate reparării daunelor provocate de calamități naturale sau de evenimente extraordinare.
- (3) Pot fi considerate compatibile cu funcționarea prezentului acord:
- (a) ajutoarele destinate să favorizeze dezvoltarea economică a regiunilor în care nivelul de trai este anormal de scăzut sau în care există un grad de ocupare a forței de muncă extrem de scăzut;

- (b) ajutoarele destinate să promoveze realizarea unui proiect important de interes european comun sau să remedieze perturbări grave ale economiei unui stat membru al UE sau unui stat asociat;
- (c) ajutoarele destinate să faciliteze dezvoltarea anumitor activități sau a anumitor regiuni economice, cu condiția ca acestea să nu modifice în mod nefavorabil condițiile schimburilor comerciale dintre părțile asociate într-o măsură care contravine intereselor oricăreia dintre acestea;
- (d) ajutoarele destinate să promoveze cultura și conservarea patrimoniului, inclusiv conservarea valorilor naturale sau culturale, cu condiția ca acestea să nu modifice în mod nefavorabil condițiile schimburilor comerciale dintre părțile asociate într-o măsură care contravine intereselor oricăreia dintre acestea.

ARTICOLUL 45

Transparență

Părțile asociate asigură transparența în ceea ce privește ajutoarele de stat care intră în domeniul de aplicare al prezentului acord. În acest scop, fiecare parte asociată asigură publicarea următoarelor informații privind fiecare ajutor individual acordat care depășește suma stabilită în actele juridice ale UE:

- (a) textul integral al schemelor de ajutoare individuale sau al deciziilor de acordare a ajutoarelor și normele de punere în aplicare;
- (b) identitatea autorității care acordă ajutorul;
- (c) identitatea beneficiarilor individuali;

- (d) forma și valoarea ajutorului acordat fiecărui beneficiar;
- (e) data acordării și tipul de întreprindere;
- (f) regiunea în care este situat beneficiarul; și
- (g) principalul sector economic de activitate al beneficiarului.

Comisia Europeană poate specifica detaliile obligațiilor de publicare prevăzute la prezentul articol.

ARTICOLUL 46

Controlul ajutoarelor de stat de către Comisia Europeană

(1) Comisia Europeană este informată cu suficient timp înainte pentru a-și putea prezenta observațiile cu privire la orice proiecte ale statelor asociate care urmăresc să acorde sau să modifice ajutoare. În cazul în care consideră că un proiect nu este compatibil cu piața internă, aceasta inițiază fără întârziere procedura prevăzută la alineatul (3). Statul asociat în cauză nu pune în aplicare măsurile pe care le propune până în momentul în care procedura a condus la luarea unei decizii definitive.

(2) Comisia Europeană, în cooperare cu statele asociate, examinează în permanență orice scheme de ajutoare existente în aceste state asociate. Comisia propune respectivelor state asociate măsurile utile cerute de dezvoltarea treptată sau de funcționarea pieței interne. În termen de un an de la intrarea în vigoare a prezentului acord, statele asociate efectuează un inventar complet al schemelor de ajutoare instituite înainte de intrarea în vigoare a prezentului acord și adaptează aceste scheme de ajutoare la criteriile menționate la articolul 44 din acordul-cadru în termen de doi ani de la intrarea în vigoare a prezentului acord.

(3) În cazul în care, după ce părților în cauză li s-a solicitat să-și prezinte observațiile, Comisia Europeană constată că ajutorul acordat de un stat asociat sau prin intermediul resurselor unui stat asociat nu este compatibil cu piața internă sau că un astfel de ajutor este utilizat în mod abuziv, aceasta hotărăște desființarea sau modificarea ajutorului de către statul asociat în cauză în termenul stabilit de Comisia Europeană.

(4) În cazul în care statul asociat nu se conformează deciziei menționate la alineatul (3) în termenul stabilit, Comisia Europeană poate sesiza direct CJUE în această privință.

ARTICOLUL 47

Interpretarea și aplicarea normelor privind ajutoarele de stat

(1) Prin derogare de la articolul 81 din acordul-cadru, părțile asociate se angajează să aplice și să interpreteze articolele 44, 45 și 46 din acordul-cadru în conformitate cu criteriile de aplicare a normelor prevăzute la articolele 93, 106, 107 și 108 din TFUE, precum și cu orice legislație secundară în vigoare în UE.

(2) Anexa XV la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat prevede dispozițiile menționate la alineatul (1) din prezentul articol.

(3) Fără a aduce atingere alineatului (1), comitetul mixt poate adopta decizii de modificare a anexei XV la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat.

ARTICOLUL 48

Producția și comerțul cu produse agricole

Normele privind ajutoarele de stat nu se aplică producției și comerțului cu produse agricole enumerate în anexa I la TFUE.

CAPITOLUL 3

ALTE NORME COMUNE

ARTICOLUL 49

Achizițiile publice și drepturile de proprietate intelectuală, industrială și comercială

- (1) Anexa XVI la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat prevede dispoziții și măsuri specifice aplicabile achizițiilor publice. Cu excepția cazului în care se prevede altfel, aceste dispoziții și măsuri specifice se aplică tuturor bunurilor și serviciilor menționate în anexa respectivă.
- (2) Anexa XVII la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat prevede dispoziții și măsuri specifice aplicabile drepturilor de proprietate intelectuală, industrială și comercială. Cu excepția cazului în care se prevede altfel, aceste dispoziții și măsuri specifice se aplică tuturor bunurilor și serviciilor.

PARTEA IV

DISPOZIȚII ORIZONTALE REFERITOARE LA CELE PATRU LIBERTĂȚI

CAPITOLUL 1

POLITICA SOCIALĂ

ARTICOLUL 50

Îmbunătățirea condițiilor de muncă

Părțile asociate convin asupra necesității de a promova condiții de muncă îmbunătățite și un nivel de trai îmbunătățit pentru lucrători.

ARTICOLUL 51

Sănătatea și securitatea lucrătorilor

(1) Părțile asociate acordă o atenție deosebită încurajării efectuării de îmbunătățiri, în special cu privire la mediul de lucru, în ceea ce privește sănătatea și securitatea lucrătorilor. Pentru a contribui la atingerea acestui obiectiv, se aplică cerințe minime pentru punerea în aplicare treptată, având în vedere condițiile și normele tehnice aplicabile în părțile asociate. Respectivetele cerințe minime nu împiedică nicio parte asociată să mențină sau să introducă măsuri mai stricte de protecție a condițiilor de muncă compatibile cu prezentul acord.

(2) Anexa XVIII la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat cuprinde dispozițiile care prevăd cerințele minime menționate la alineatul (1) de la prezentul articol.

ARTICOLUL 52

Dreptul muncii

În domeniul dreptului muncii, părțile asociate introduc măsurile necesare pentru a asigura buna funcționare a prezentului acord. Astfel de măsuri sunt prevăzute în anexa XVIII la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat.

ARTICOLUL 53

Egalitate de remunerare pentru aceeași muncă pentru femei și bărbați

(1) Fiecare parte asociată asigură și menține aplicarea principiului conform căruia femeile și bărbații ar trebui să primească remunerație egală pentru aceeași muncă.

În sensul prezentului articol, prin remunerație se înțelege salariul sau suma obișnuite de bază sau minime, precum și toate celelalte drepturi plătite, direct sau indirect, în numerar sau în natură, de către angajator lucrătorilor pentru munca prestată de aceștia.

Egalitatea de remunerare, fără discriminare pe motiv de sex, presupune ca:

(a) remunerația acordată pentru aceeași muncă plătită la normă să fie stabilită pe baza aceleiași unități de măsură;

- (b) remunerația acordată pentru aceeași muncă plătită cu ora să fie aceeași pentru locuri de muncă echivalente.
- (2) Anexa XVIII la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat prevede dispoziții specifice pentru punerea în aplicare a alineatului (1) de la prezentul articol.

ARTICOLUL 54

Egalitatea de tratament între femei și bărbați

Părțile asociate promovează respectarea principiului egalității de tratament între femei și bărbați prin punerea în aplicare a dispozițiilor specificate în anexa XVIII la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat.

ARTICOLUL 55

Dialogul social

Părțile asociate depun eforturi pentru a promova dialogul între partenerii sociali, inclusiv la nivel european.

CAPITOLUL 2

PROTECȚIA CONSUMATORILOR

ARTICOLUL 56

Protecția consumatorilor

Anexa XIX la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat prevede dispoziții privind protecția consumatorilor.

CAPITOLUL 3

MEDIU ȘI CLIMĂ

ARTICOLUL 57

Obiective legate de mediu și climă

- (1) Acțiunile părților asociate în materie de mediu și climă au următoarele obiective:
 - (a) conservarea, protecția și îmbunătățirea calității mediului;
 - (b) contribuția la protejarea sănătății umane;
 - (c) asigurarea unei utilizări prudente și raționale a resurselor naturale; și
 - (d) promovarea măsurilor de combatere a schimbărilor climatice.

- (2) Acțiunile părților asociate în ceea ce privește mediul și clima se bazează pe principiul acțiunii preventive, pe principiul remedierii cu prioritate la sursă a daunelor aduse mediului și pe principiul „poluatorul plătește”. Cerințele de protecție a mediului și politicile climatice trebuie să fie o componentă a celorlalte politici ale părților asociate.

ARTICOLUL 58

Măsuri de protecție

Anexa XX la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat prevede dispoziții specifice privind măsurile de protecție aplicabile în temeiul articolului 57 din acordul-cadru.

ARTICOLUL 59

Măsuri naționale mai stricte

Măsurile de protecție menționate la articolul 58 din acordul-cadru nu împiedică nicio parte asociată să mențină sau să introducă măsuri de protecție mai stricte, care sunt compatibile cu prezentul acord.

CAPITOLUL 4

STATISTICĂ

ARTICOLUL 60

Cooperarea în domeniul statisticii

- (1) Părțile asociate asigură producerea și difuzarea de informații statistice coerente și comparabile pentru descrierea și monitorizarea tuturor aspectelor economice, sociale și de mediu relevante ale statelor asociate.
- (2) În sensul alineatului (1), părțile asociate elaborează și utilizează metode, definiții și clasificări armonizate, precum și programe și proceduri comune de organizare a activității statistice la nivelurile administrative corespunzătoare care respectă în mod corespunzător nevoia de confidențialitate statistică.
- (3) Anexa XXI la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat prevede dispoziții specifice în materie de statistică.
- (4) Protocolul cadru nr. 5 prevede dispoziții specifice privind organizarea cooperării în domeniul statisticii.

CAPITOLUL 5

DREPTUL SOCIETĂȚILOR COMERCIALE

ARTICOLUL 61

Dreptul societăților comerciale

Anexa XXII la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat prevede dispoziții specifice privind dreptul societăților comerciale.

PARTEA V

COOPERAREA

ARTICOLUL 62

Cooperarea antifraudă

(1) Părțile asociate se angajează să combată în mod eficace fraudă, corupția, contrabanda și orice altă activitate ilegală care afectează interesele financiare ale UE.

În acest scop, autoritățile competente ale statelor asociate, pe de o parte, și Comisia Europeană, Oficiul European de Luptă Antifraudă (OLAF) și Parchetul European (EPPO), pe de altă parte, cooperează îndeaproape, se consultă periodic și își acordă reciproc asistență în cadrul mandatelor lor. Autoritățile competente ale statelor asociate și OLAF pot încheia acorduri administrative pentru cooperarea lor.

De preferință, respectivele acorduri administrative se încheie înainte ca un stat asociat să devină eligibil pentru a primi fonduri UE în legătură cu participarea sa la programele finanțate de UE.

Statele asociate cooperează cu UE în lupta împotriva fraudei și se angajează să își alinieze treptat politicile și legislația la dispozițiile antifraudă ale UE, fără a fi însă obligate să le armonizeze. Respectivă dispoziții antifraudă ale UE sunt enumerate în protocoalele privind un stat asociat.

(2) Părțile asociate pot face schimb de probe, analize sau alte tipuri de informații, inclusiv de date cu caracter personal, în scopul prevenirii, depistării, investigării, urmării penale și pedepsirii, din punct de vedere administrativ și penal, a fraudei, a corupției, a contrabandei și a oricăror alte activități ilegale care le afectează interesele financiare.

Informațiile și probele transmise sau obținute în temeiul prezentului articol, indiferent de forma lor, fac obiectul confidențialității profesionale și beneficiază de protecția de care beneficiază informațiile comparabile, inclusiv datele cu caracter personal, conferită de legislația internă a părții asociate care le primește și de dispozițiile corespunzătoare aplicabile instituțiilor UE.

În special, aceste informații și probe pot fi comunicate numai persoanelor din instituțiile UE sau din cadrul autorităților statelor asociate care în virtutea funcțiilor lor trebuie să cunoască respectivele informații și probe și acestea nu pot fi utilizate de instituțiile UE sau de autoritățile statelor asociate în alte scopuri decât cele care intră în domeniul de aplicare al prezentului articol.

(3) OLAF poate efectua controale și inspecții la fața locului la operatorii economici de pe teritoriul statului asociat respectiv în cazul în care acel stat asociat primește fonduri UE în cadrul programelor finanțate de UE, dacă OLAF a fost însărcinat de Comisia Europeană cu sarcini de execuție bugetară în cadrul programelor respective sau în cazul în care activitățile frauduloase din statul asociat respectiv sunt în detrimentul taxelor vamale ale UE sau al altor resurse proprii identificate printr-o decizie a comitetului mixt. Autoritățile competente ale statului asociat în cauză asistă OLAF în acest sens în cadrul cooperării strânse menționate la alineatul (1).

În limitele competențelor sale și pe baza unei cereri motivate corespunzător adresate autorităților competente ale unui stat asociat, OLAF poate efectua controale și inspecții la fața locului la operatorii economici de pe teritoriul statului asociat respectiv în alte cazuri decât cele prevăzute la primul paragraf din prezentul alineat, cu condiția ca autoritatea competentă a unui stat asociat să nu se opună respectivei cereri motivate corespunzător.

ARTICOLUL 63

Cooperarea în alte domenii

- (1) Părțile asociate recunosc și se angajează să pună în aplicare principiile bunei guvernante în materie fiscală, inclusiv standardele internaționale existente privind transparența și schimbul de informații, impozitarea echitabilă și standardele minime pentru combaterea erodării bazei impozabile și a transferului profiturilor. Părțile asociate promovează buna guvernanță în materie fiscală, îmbunătățesc cooperarea internațională în domeniul fiscal și facilitează protecția veniturilor fiscale.
- (2) Părțile asociate se angajează să modifice, în termen de patru ani de la intrarea în vigoare a prezentului acord, protocolul privind un stat asociat pentru a include dispoziții privind asistența reciprocă în materie de recuperare a tuturor creanțelor fiscale.

PARTEA VI

COOPERAREA ÎN AFARA CELOR PATRU LIBERTĂȚI

ARTICOLUL 64

Domeniile de cooperare

Părțile asociate își pot consolida sau extinde cooperarea în cadrul activităților UE în următoarele domenii:

- cercetare și dezvoltare tehnologică,
- servicii de informare;
- mediu;
- politici climatice;
- educație, formare și tineret;
- politica socială;
- protecția consumatorilor;

- întreprinderi mici și mijlocii;
- turismul;
- politici audiovizuale;
- protecția civilă;
- cooperarea judiciară în materie civilă;
- cultură;
- comunicare;
- rețelele transeuropene,
- politica regională; și
- sănătatea publică,

în măsura în care aceste aspecte nu sunt reglementate de alte părți ale prezentului acord.

ARTICOLUL 65

Dialog și consultare

- (1) Părțile asociate își pot consolida dialogul prin toate mijloacele adecvate, în special prin procedurile prevăzute în partea VII, în vederea identificării domeniilor și activităților în care o cooperare mai strânsă ar putea contribui la realizarea obiectivelor lor comune în domeniile menționate la articolul 64 din acordul-cadru.
- (2) În special, părțile asociate pot face schimb de informații și, la cererea uneia dintre ele, se pot consulta în cadrul comitetului mixt cu privire la planurile sau propunerile de stabilire sau modificare a programelor-cadru, a programelor specifice, a acțiunilor și a proiectelor în domeniile menționate la articolul 64 din acordul-cadru.
- (3) Partea VII se aplică *mutatis mutandis* în ceea ce privește prezenta parte ori de câte ori prezenta parte sau protocoalele privind un stat asociat prevăd în mod expres acest lucru.

ARTICOLUL 66

Forme de cooperare

Cooperarea prevăzută la articolul 64 din acordul-cadru poate lua una dintre următoarele forme:

- (a) participarea statelor asociate la programele-cadru, programele specifice, proiectele sau alte acțiuni ale UE;

- (b) stabilirea de activități comune în domenii specifice, care pot include concertarea sau coordonarea activităților, fuzionarea activităților existente și stabilirea de activități comune ad-hoc;
- (c) schimburile formale și informale de informații sau furnizarea de informații;
- (d) eforturi comune de încurajare a anumitor activități pe întreg teritoriul părților asociate;
- (e) legislație paralelă, după caz, cu conținut identic sau similar;
- (f) coordonarea, în cazul în care acest lucru este de interes reciproc, a eforturilor și a activităților desfășurate prin intermediul organizațiilor internaționale sau în contextul acestora, precum și a cooperării cu țările terțe.

ARTICOLUL 67

Participarea statelor asociate

la programele-cadru, programele specifice, proiectele sau alte acțiuni ale UE

În cazul în care cooperarea ia forma participării statelor asociate la un program-cadru, la un program specific, la un proiect sau la o altă acțiune a UE, se aplică următoarele principii:

- (a) statele asociate au acces la toate sau la unele părți ale unui program;
- (b) statutul statelor asociate, în cadrul comitetelor care asistă Comisia Europeană în gestionarea sau dezvoltarea unei activități a UE la care statele asociate pot contribui financiar ca urmare a participării lor, reflectă pe deplin o astfel de contribuție;

- (c) deciziile UE, altele decât cele referitoare la bugetul general al UE, care afectează direct sau indirect un program-cadru, un program specific, un proiect sau o altă acțiune la care statele asociate participă printr-o decizie adoptată în temeiul prezentului acord fac obiectul dispozițiilor articolului 65 alineatul (3) din acordul-cadru; termenii și condițiile continuării participării la activitatea în cauză pot fi revizuite de comitetul mixt în conformitate cu articolul 72 din acordul-cadru;
- (d) la nivel de proiect, instituțiile, întreprinderile, organizațiile și resortisanții statelor asociate au aceleași drepturi și obligații în cadrul programului UE sau al altei acțiuni în cauză ca drepturile și obligațiile aplicabile instituțiilor partenere, întreprinderilor, organizațiilor și resortisanților statelor membre ale UE; același lucru se aplică *mutatis mutandis* participanților la schimburile dintre statele membre ale UE și statele asociate în cadrul activității în cauză;
- (e) statele asociate, instituțiile, întreprinderile, organizațiile și resortisanții acestora au aceleași drepturi și obligații în ceea ce privește difuzarea, evaluarea și exploatarea rezultatelor ca drepturile și obligațiile aplicabile statelor membre ale UE, instituțiilor, întreprinderilor, organizațiilor și resortisanților acestora;
- (f) părțile asociate se angajează, în conformitate cu normele și reglementările fiecăreia, să faciliteze circulația participanților la programe sau la alte acțiuni, în măsura în care este necesar.

ARTICOLUL 68

Participarea financiară a statelor asociate

(1) Atunci când cooperarea prevăzută în prezenta parte implică o participare financiară a unui stat asociat, respectiva participare financiară ia una dintre următoarele forme:

(a) contribuția statelor asociate, care rezultă din participarea lor la activitățile UE, se calculează proporțional cu:

- creditele de angajament; și
- creditele de plată

înscrise în fiecare an pentru UE în bugetul său general pentru fiecare linie bugetară corespunzătoare activităților în cauză.

Factorul de proporționalitate pentru determinarea contribuției statelor asociate este egal cu suma rapoartelor dintre, pe de o parte, produsul intern brut, la prețurile pieței, al fiecărui stat asociat și, pe de altă parte, suma produselor interne brute, la prețurile pieței, ale statelor membre ale UE și ale statelor asociate în cauză. Factorul de proporționalitate se calculează, pentru fiecare exercițiu bugetar, pe baza celor mai recente date statistice.

Valoarea contribuției statelor asociate se adaugă, atât în credite de angajament, cât și în credite de plată, la sumele înscrise pentru UE în bugetul său general la fiecare linie bugetară care corespunde activităților în cauză.

Contribuțiile care trebuie plătite în fiecare an de către statele asociate se stabilesc pe baza creditelor de plată.

Angajamentele asumate de UE înainte de participarea statelor asociate, în temeiul prezentului acord, la activitățile în cauză, precum și plățile care rezultă din angajamentele respective, nu dau naștere unei contribuții din partea statelor asociate;

- (b) contribuția financiară a statelor asociate care rezultă din participarea lor la anumite proiecte sau la alte activități se bazează pe principiul conform căruia fiecare stat asociat urmează să își acopere propriile costuri și să aducă o contribuție corespunzătoare, care se stabilește de către comitetul mixt, la cheltuielile generale ale UE;
- (c) comitetul mixt ia deciziile necesare privind contribuția statelor asociate la costurile activității în cauză.

(2) Dispozițiile detaliate pentru punerea în aplicare a prezentului articol sunt stabilite în protocolul privind un stat asociat referitor la modalitățile de punere în aplicare a articolului 68 din acordul-cadru menționat la articolul 72 din acordul-cadru.

ARTICOLUL 69

Schimbul de informații între autoritățile publice

În cazul în care cooperarea ia forma unui schimb de informații între autoritățile publice, statele asociate au aceleași drepturi de a primi și aceleași obligații de a furniza informații ca și statele membre ale UE, sub rezerva cerințelor de confidențialitate, care sunt stabilite de comitetul mixt.

ARTICOLUL 70

Cooperarea în domenii specifice

Dispozițiile în materie de cooperare în domenii specifice sunt prevăzute în protocoalele privind un stat asociat.

ARTICOLUL 71

Cooperarea preexistentă

Cu excepția cazului în care se prevede altfel într-un protocol privind un stat asociat, cooperarea deja stabilită între părțile asociate în domeniile prevăzute la articolul 64 din acordul-cadru la data intrării în vigoare a prezentului acord este reglementată de dispozițiile relevante ale prezentei părți și ale respectivului protocol privind un stat asociat.

ARTICOLUL 72

Rolul comitetelor comune

Comitetele comune iau, în conformitate cu partea a VI-a, toate deciziile necesare pentru punerea în aplicare a articolelor 64-71 din acordul-cadru și a măsurilor derivate din acestea, care pot include, printre altele, elaborarea, completarea sau modificarea dispozițiilor protocolului privind un stat asociat referitor la modalitățile de punere în aplicare a articolului 68 din acordul-cadru, precum și adoptarea oricăror dispoziții tranzitorii necesare pentru punerea în aplicare a articolului 71 din acordul-cadru.

ARTICOLUL 73

Noi domenii de cooperare

Părțile asociate iau măsurile necesare pentru a dezvolta, consolida sau extinde cooperarea în cadrul activităților UE în domenii care nu sunt enumerate la articolul 64 din acordul-cadru, în cazul în care se consideră că este probabil ca o astfel de cooperare să contribuie la realizarea obiectivelor prezentului acord sau să fie de interes reciproc în alt mod. Astfel de măsuri pot include modificarea articolului 64 din acordul-cadru prin adăugarea de noi domenii la domeniile enumerate în acesta.

ARTICOLUL 74

Măsuri naționale

Fără a aduce atingere altor părți ale prezentului acord, prezenta parte nu exclude posibilitatea ca oricare parte asociată să pregătească, să adopte și să pună în aplicare măsuri în mod independent.

PARTEA VII

DISPOZIȚII INSTITUȚIONALE

CAPITOLUL 1

INSTITUȚIILE ASOCIERII

ARTICOLUL 75

Comitetul de asociere

- (1) Se înființează un comitet de asociere. Acesta este format din reprezentanți ai părților contractante. Comitetul de asociere este împuternicit să examineze orice aspect general reglementat de prezentul acord care ar putea apărea între partea UE și statele asociate.
- (2) Președinția comitetului de asociere este deținută alternativ de un reprezentant al părții UE, un reprezentant al Andorrei și un reprezentant al San Marino.
- (3) Comitetul de asociere își adoptă regulamentul de procedură de comun acord între părțile contractante.
- (4) Pentru a-și îndeplini funcțiile, comitetul de asociere se întrunește cu frecvența specificată în regulamentul său de procedură și cel puțin o dată la doi ani. Comitetul se întrunește, de asemenea, la inițiativa uneia dintre părțile contractante, în conformitate cu regulamentul său de procedură.

ARTICOLUL 76

Comitetele mixte

- (1) Se înființează două comitete mixte, care sunt alcătuite din:
 - (a) reprezentanți ai părții UE și ai Andorrei (denumit în continuare „comitetul mixt UE-Andorra”); și
 - (b) reprezentanți ai părții UE și ai San Marino (denumit în continuare „comitetul mixt UE-San Marino”).

În sensul acordului-cadru, orice trimitere la un comitet mixt se interpretează ca trimitere la oricare dintre comitetele mixte enumerate la literele (a) și (b).

- (2) Comitetele mixte asigură punerea în aplicare eficace și buna funcționare a prezentului acord.
- (3) În cadrul comitetelor mixte, părțile asociate fac schimb de opinii și de informații cu privire la aspectele reglementate de prezentul acord. În special, consultările din cadrul comitetelor mixte abordează orice chestiune reglementată de prezentul acord cu privire la care există dificultăți în materie de aplicare sau de interpretare și care este ridicată de una dintre părțile asociate.
- (4) Pentru a atinge obiectivele prezentului acord și pentru a pune în aplicare cooperarea în domeniul de interes comun, asigurând în același timp funcționarea eficace a pieței interne a UE, astfel cum a fost extinsă la statele asociate în conformitate cu dispozițiile și condițiile prezentului acord, inclusiv, în special, cu protocoalele privind un stat asociat, comitetele mixte iau toate deciziile prevăzute în prezentul acord.

(5) Comitetele mixte adoptă, printr-o decizie, propriile regulamente de procedură, care sunt identice din punct de vedere al conținutului.

(6) Președinția comitetelor mixte este deținută alternativ de fiecare parte asociată. Secretariatul comitetelor mixte este asigurat de UE.

(7) Pentru a-și îndeplini sarcinile, comitetele mixte se întrunesc periodic și cel puțin o dată pe an, la intervale care urmează să fie specificate în regulamentele lor de procedură respective. Acestea se întrunesc, de asemenea, la inițiativa președintelui lor sau la cererea unei părți asociate. Comitetul mixt în cauză se întrunește în termen de cel mult două luni de la solicitarea unei părți asociate.

(8) Comitetele mixte pot decide să înființeze subcomitete sau grupuri de lucru care să le asiste în îndeplinirea sarcinilor lor. Comitetele mixte precizează, în regulamentul lor de procedură, metodologia, componența și modul de funcționare ale acestor subcomitete și grupuri de lucru. Sarcinile unor astfel de subcomitete și grupuri de lucru sunt stabilite de comitetele mixte respective în fiecare caz în parte.

ARTICOLUL 77

Luarea deciziilor de către comitetele mixte

(1) Un comitet mixt își adoptă deciziile prin acordul comun al părților asociate. La cererea uneia dintre părțile asociate, comitetul mixt organizează un schimb de opinii.

- (2) Modificările aduse unui protocol privind un stat asociat se adoptă prin decizia comitetului mixt, cu excepția cazului în care se prevede altfel în protocolul respectiv privind un stat asociat.
- (3) Anexele la un protocol privind un stat asociat se modifică printr-o decizie a comitetului mixt, în conformitate cu articolul 81 din acordul-cadru.
- (4) Ori de câte ori este fezabil și oportun, comitetele mixte își adoptă deciziile de modificare a anexelor la protocoalele privind un stat asociat în paralel și pe baza unor propuneri coordonate. Deciziile adoptate de un comitet mixt se transmit, de asemenea, statului asociat care nu este membru al comitetului mixt respectiv.
- (5) Un comitet mixt poate adopta decizii prin procedură scrisă, cu excepția cazului în care o parte asociată solicită luarea unei decizii în cadrul unei reuniuni a comitetului mixt.
- (6) Deciziile adoptate de un comitet mixt sunt obligatorii pentru părțile asociate, care iau măsurile necesare pentru a se asigura că deciziile respective intră în vigoare în ordinea lor juridică și că sunt aplicate în mod eficace.

ARTICOLUL 78

Cooperarea parlamentară

- (1) Se înființează un comitet parlamentar de asociere. Acesta este un forum în care membrii Parlamentului European și membrii parlamentelor statelor asociate se întâlnesc și fac schimb de opinii și contribuie, prin dialog și dezbateri, la o mai bună înțelegere între UE și statele asociate în domeniile reglementate de prezentul acord.
- (2) Comitetul parlamentar de asociere este compus din membri ai Parlamentului European, pe de o parte, și din membri ai parlamentelor statelor asociate, pe de altă parte. Numărul total de membri ai Comitetului parlamentar de asociere este stabilit prin statutul Comitetului parlamentar de asociere prevăzut în Protocolul-cadru nr. 7.
- (3) Comitetul parlamentar de asociere se întrunește alternativ în UE și în unul dintre statele asociate, la intervalele pe care le stabilește acesta în conformitate cu statutul Comitetului parlamentar de asociere.
- (4) Comitetul parlamentar de asociere își adoptă regulamentul de procedură în conformitate cu statutul Comitetului parlamentar de asociere.
- (5) Comitetul parlamentar de asociere este prezidat alternativ de un reprezentant al Parlamentului European și de un reprezentant al unuia dintre parlamentele statelor asociate, în conformitate cu statutul Comitetului parlamentar de asociere și cu regulamentul său de procedură.

ARTICOLUL 79

Cooperarea dintre partenerii economici și sociali

- (1) Se înființează un Comitet consultativ de asociere al partenerilor economici și sociali. Acesta este dedicat promovării dialogului și cooperării între diferitele organizații ale societății civile economice și sociale ale UE și ale statelor asociate. Dialogul și cooperarea respective acoperă toate aspectele economice și sociale ale relațiilor stabilite prin prezentul acord.
- (2) Comitetul consultativ de asociere al partenerilor economici și sociali este compus din membri ai Comitetului Economic și Social European (CESE), pe de o parte, și din parteneri economici și sociali desemnați de statele asociate, pe de altă parte.
- (3) Comitetul consultativ de asociere al partenerilor economici și sociali își adoptă regulamentul de procedură.
- (4) Comitetul consultativ de asociere al partenerilor economici și sociali este prezidat alternativ de un reprezentant al CESE și de reprezentanți ai partenerilor economici și sociali desemnați de statele asociate, în conformitate cu regulamentul său de procedură.

CAPITOLUL 2

CONSULTARE ÎN LEGĂTURĂ CU PROCEDURA DECIZIONALĂ A UE

ARTICOLUL 80

Elaborarea unui act juridic al UE

- (1) De îndată ce un act juridic al UE într-un domeniu reglementat de prezentul acord este elaborat de Comisia Europeană, Comisia Europeană informează statele asociate în acest sens și consultă în mod informal experții acestora în același mod și în același interval de timp în care consultă experții din statele membre ale UE atunci când Comisia Europeană își elaborează propunerile.
- (2) Atunci când prezintă propunerea sa Consiliului Uniunii Europene și Parlamentului European, Comisia Europeană transmite statelor asociate copii ale acesteia.
- (3) La cererea uneia dintre părțile asociate, are loc un schimb preliminar de opinii în cadrul comitetului mixt sau prin orice altă metodă adecvată, care poate fi formală sau informală. La cererea uneia dintre ele, părțile asociate se consultă din nou în momente importante înainte de adoptarea actului juridic al UE în cauză. Statele asociate informează, după caz, Comisia Europeană cu privire la reacțiile lor și pot indica situațiile lor specifice.

(4) Atunci când Comisia Europeană elaborează acte delegate în sensul articolului 290 din TFUE în temeiul unuia dintre actele legislative reglementate de unul sau mai multe protocoale la prezentul acord, Comisia Europeană implică cât mai mult posibil statele asociate în elaborarea propunerilor sale.

(5) Atunci când Comisia Europeană elaborează acte de punere în aplicare în sensul articolului 291 din TFUE în temeiul unuia dintre actele legislative reglementate de unul sau mai multe protocoale la prezentul acord, aceasta implică cât mai mult posibil statele asociate în elaborarea propunerilor sale care urmează să fie prezentate ulterior comitetelor care asistă Comisia Europeană în exercitarea competențelor sale executive. La elaborarea propunerilor sale, Comisia Europeană consultă experții din statele asociate în același mod și în același interval de timp în care consultă experții din statele membre ale UE.

(6) În cazurile în care Consiliul Uniunii Europene este sesizat în conformitate cu procedura aplicabilă tipului de comitet implicat, Comisia Europeană transmite Consiliului Uniunii Europene opiniile experților din statele asociate.

(7) Experții statelor asociate se asociază la lucrările comitetelor care nu intră sub incidența alineatelor (4) și (5) atunci când acest lucru este necesar pentru a asigura buna funcționare a prezentului acord. Listele acestor comitete și, după caz, ale altor comitete cu caracteristici similare sunt incluse în protocoalele privind un stat asociat. Modalitățile unei astfel de asocieri sunt stabilite în protocoalele privind un stat asociat și în anexele referitoare la aspectele respective.

CAPITOLUL 3

OMOGENITATEA

ARTICOLUL 81

Modificări ale anexelor

(1) Pentru a asigura respectarea principiilor prevăzute la articolul 4 din acordul-cadru, părțile asociate cooperează îndeaproape pentru a permite comitetelor mixte să ia decizii eficiente și rapide și să se asigure că actele juridice ale UE adoptate în domeniile reglementate de prezentul acord sunt încorporate în anexele relevante cât mai curând posibil după adoptarea și transmiterea lor către statele asociate.

(2) Comitetele mixte iau deciziile de modificare a anexelor pentru a asigura, în măsura posibilului, aplicarea simultană în UE a actelor juridice ale UE, astfel cum se menționează la alineatul (1), și a legislației naționale de punere în aplicare a acestora în statele asociate. În cazul unor dificultăți, consultările dintre părțile asociate se intensifică formal sau informal în vederea găsirii unei soluții reciproc acceptabile, care include posibilitatea de a lua în considerare echivalența legislației naționale. Statul asociat în cauză transmite în scris UE toate informațiile utile pentru a permite o evaluare aprofundată a situației.

(3) Deciziile comitetelor mixte în temeiul alineatului (2) din prezentul articol se adoptă cel târziu la expirarea unei perioade de șase luni de la data sesizării comitetului mixt. În cazul în care, la expirarea acestui termen, un stat asociat nu și-a dat încă consimțământul pentru încorporarea unui act juridic al UE în anexa relevantă în conformitate cu alineatul (1) din prezentul articol, se aplică procedura de soluționare a litigiilor prevăzută la articolul 90 din acordul-cadru. Se consideră că comitetul mixt a fost sesizat cu privire la chestiunea în cauză în temeiul articolului 90 alineatul (1) din acordul-cadru până la sfârșitul perioadei respective.

(4) În cazul în care o decizie a unui comitet mixt modifică o anexă care, în temeiul modificării respective, face trimitere la acte juridice ale UE și în cazul în care modificarea respectivă necesită adoptarea unor măsuri de punere în aplicare în statul asociat în cauză, măsurile de punere în aplicare respective se adoptă într-un termen egal cu cel prevăzut pentru punerea în aplicare a respectivelor acte juridice ale UE de către statele membre ale UE, cu excepția cazului în care comitetul mixt decide altfel. Acest termen începe să curgă la data intrării în vigoare a deciziei comitetului mixt.

ARTICOLUL 82

Cerințe constituționale ale statelor asociate

(1) În cazul în care o decizie luată de un comitet mixt poate fi pusă în aplicare într-un stat asociat numai după îndeplinirea anumitor cerințe constituționale, decizia respectivă intră în vigoare în ordinea juridică a statului asociat respectiv după îndeplinirea cerințelor constituționale în cauză. Data îndeplinirii respectivelor cerințe constituționale se notifică UE.

(2) În cazul în care, la expirarea unei perioade de șase luni de la adoptarea deciziei comitetului mixt, o astfel de notificare nu a avut loc, decizia comitetului mixt se aplică cu titlu provizoriu până la îndeplinirea cerințelor constituționale menționate la alineatul (1), cu excepția cazului în care statul asociat informează UE că o astfel de aplicare provizorie nu poate avea loc și prezintă motivele în acest sens.

(3) În cazul în care, la expirarea unei perioade de 12 luni de la adoptarea deciziei comitetului mixt, decizia respectivă nu a fost pusă în aplicare în statul asociat, se aplică articolul 90 din acordul-cadru.

ARTICOLUL 83

Procedură automată

(1) Prin derogare de la articolul 81 din acordul-cadru, în cazul în care anexa I la un protocol privind un stat asociat face trimitere la un act juridic al UE, trimiterea respectivă se interpretează ca o trimitere la actul juridic al UE respectiv astfel cum a fost actualizat, fără a fi necesară includerea noilor acte juridice ale UE în anexa I.

(2) În sensul alineatului (1), „astfel cum a fost actualizat” înseamnă:

- (a) înlocuirea integrală a unui act de bază al UE cu un nou act de bază;
- (b) adoptarea de acte delegate de către Comisia Europeană pentru a completa sau modifica anumite elemente neesențiale ale actului de bază al UE;
- (c) modificările succesive ale actelor delegate menționate la litera (b);

- (d) adoptarea de către Comisia Europeană a actelor de punere în aplicare necesare pentru punerea în aplicare a actului juridic al UE;
 - (e) modificările succesive ale actelor de punere în aplicare menționate la litera (d).
- (3) În fiecare an, din motive de transparență, comitetele mixte iau act de actele juridice ale UE care fac obiectul procedurii automate.

ARTICOLUL 84

Procedura simplificată

- (1) Prin derogare de la articolul 81 din acordul-cadru și fără a aduce atingere articolului 83 din acordul-cadru, statele asociate iau măsuri simultan cu statele membre ale UE corespunzătoare celor luate de statele membre ale UE în temeiul actelor juridice relevante ale UE adoptate în următoarele domenii, fără a fi necesară încorporarea respectivelor acte juridice noi ale UE în anexa I la un protocol privind un stat asociat:
- (a) măsuri de control pentru bolile animalelor;
 - (b) produse alimentare și hrană pentru animale din țări terțe care fac obiectul unor restricții;
 - (c) circulația necomercială a animalelor de companie;
 - (d) importurile din țări terțe;
 - (e) eliberarea în mediu.

(2) Prin derogare de la articolul 106 și fără a aduce atingere procedurii prevăzute la articolul 77 din acordul-cadru, lista domeniilor prevăzută la alineatul (1) din prezentul articol poate fi modificată printr-o decizie a comitetului mixt.

(3) În fiecare an, din motive de transparență, comitetele mixte iau act de actele juridice ale UE care fac obiectul procedurii simplificate.

ARTICOLUL 85

Interpretare uniformă

(1) Prezentul acord și actele juridice ale UE la care se face referire în acesta se interpretează și se aplică în mod uniform.

(2) Actele juridice ale UE la care se face referire în prezentul acord și, în măsura în care aplicarea lor implică concepte de drept al UE, dispozițiile prezentului acord se interpretează și se aplică în conformitate cu jurisprudența CJUE, indiferent dacă sunt anterioare sau ulterioare semnării prezentului acord.

(3) Comitetele mixte examinează evoluțiile jurisprudenței CJUE pentru a identifica orice discrepanță între ordinea juridică internă a unui stat asociat și jurisprudența CJUE și examinează modalitățile de a pune capăt acesteia.

(4) În cazul în care un stat asociat, după ce Comisia Europeană a notificat existența unei discrepanțe între ordinea juridică internă a acestuia și jurisprudența CJUE, nu a luat măsurile necesare pentru a pune capăt acesteia în termen de șase luni, se aplică procedura prevăzută la articolul 90 din acordul-cadru. Se consideră că comitetul mixt a fost sesizat cu privire la chestiunea în cauză în temeiul articolului 90 alineatul (1) din acordul-cadru până la sfârșitul perioadei respective.

CAPITOLUL 4

PROCEDURA DE SUPRAVEGHERE

ARTICOLUL 86

Supravegherea generală

- (1) În vederea asigurării unei supravegheri uniforme a aplicării prezentului acord, Comisia Europeană și autoritățile naționale ale statelor asociate cooperează, fac schimb de informații și se consultă cu privire la aspectele legate de politica de supraveghere și la cazurile individuale.
- (2) Supravegherea aplicării prezentului acord se efectuează în comun de către părțile asociate în cadrul comitetului mixt. În cazul în care Comisia Europeană sau autoritățile naționale ale unui stat asociat identifică un caz de neaplicare sau de aplicare incorectă, acestea sesizează comitetul mixt în vederea găsirii unei soluții acceptabile. În absența unei soluții, se aplică procedura prevăzută la articolul 90 din acordul-cadru.
- (3) Autoritățile competente ale părților asociate pot primi și examina plângerile referitoare la aplicarea prezentului acord. La primirea unor astfel de plângeri, acestea informează cealaltă parte asociată.

ARTICOLUL 87

Supravegherea în sectoare specifice

(1) În cazul în care actele juridice ale UE enumerate în anexe conferă Comisiei Europene competențe, inclusiv competențe decizionale sau executive, în raport cu autoritățile competente ale statelor membre ale UE, cu operatorii economici sau cu persoanele fizice, Comisia Europeană are aceleași competențe, *mutatis mutandis*, față de statele asociate și față de persoanele fizice și juridice ale acestora. În protocoale pot fi prevăzute dispoziții specifice.

(2) Pentru a-și îndeplini sarcinile în conformitate cu alineatul (1), Comisia Europeană poate solicita orice informații considerate necesare autorităților competente ale statelor asociate și persoanelor fizice și juridice în cauză.

ARTICOLUL 88

Cooperarea cu autoritățile competente ale statelor membre ale UE și cu instituțiile UE

Un stat asociat se poate baza pe cooperarea cu unul sau mai multe state membre ale UE sau cu instituții ale UE pentru a-și îndeplini obligațiile în ceea ce privește punerea în aplicare și aplicarea efectivă a prezentului acord. În astfel de cazuri, statul asociat ia măsurile necesare pentru a stabili detaliile unei astfel de cooperări și informează Comisia Europeană cu privire la aceasta în cadrul comitetului mixt. Astfel de măsuri nu afectează în niciun fel competențele Comisiei Europene.

CAPITOLUL 5

SOLUȚIONAREA LITIGIILOR ȘI CONTROLUL JUDICIAR

ARTICOLUL 89

Principiul exclusivității

Părțile asociate nu supun niciun litigiu cu privire la interpretarea sau aplicarea prezentului acord sau a actelor juridice ale UE la care se face referire în acesta niciunei alte metode de soluționare decât cele prevăzute în prezentul acord.

ARTICOLUL 90

Soluționarea litigiilor dintre părțile asociate

(1) În cazul în care apare o dificultate, părțile asociate se consultă reciproc și depun eforturi pentru ca prezentul acord să funcționeze eficace și să soluționeze orice chestiune printr-un dialog constructiv. În cazul unui litigiu privind interpretarea sau aplicarea prezentului acord sau a unui act juridic al UE la care se face referire în acesta, partea UE sau statul asociat poate sesiza comitetul mixt printr-o notificare scrisă. Partea UE sau statul asociat care intenționează să sesizeze comitetul mixt în temeiul prezentului alineat informează în prealabil cealaltă parte cu privire la aceasta.

- (2) În cazul în care partea UE sau statul asociat sesizează comitetul mixt, acesta se întrunește cât mai curând posibil în termen de două luni de la sesizarea sa. Comitetului mixt i se furnizează toate informațiile relevante pentru a permite o examinare detaliată a situației. Comitetul mixt examinează toate posibilitățile de a găsi o soluție în conformitate cu prezentul acord și poate lua orice decizie care ar putea fi utilă în acest scop.
- (3) În cazul în care comitetul mixt nu este în măsură să găsească o soluție în ceea ce privește dificultatea menționată la alineatul (1) din prezentul articol în termen de șase luni de la data primei reuniuni în conformitate cu prezentul articol, oricare dintre părțile asociate poate sesiza CJUE. În ceea ce privește punerea în aplicare și aplicarea lor, CJUE interpretează dispozițiile menționate la articolul 85 alineatele (1) și (2) din acordul-cadru. În cazul în care o parte asociată intenționează să sesizeze CJUE cu privire la o chestiune în conformitate cu prezentul alineat, aceasta notifică prompt în scris cealaltă parte asociată și îi furnizează toate informațiile relevante.
- (4) Statele asociate beneficiază de aceleași drepturi ca și statele membre ale UE și instituțiile UE și fac obiectul aceluiași proceduri în fața CJUE.
- (5) Părțile asociate se consultă în cadrul comitetului mixt și soluționează litigiul pentru a asigura punerea în aplicare a hotărârii CJUE de către partea UE sau de către statul asociat în termen de 12 luni de la data hotărârii respective. În acest scop, comitetului mixt i se furnizează toate informațiile relevante pentru ca acesta să poată examina în mod detaliat situația.

(6) În cazul în care comitetul mixt nu reușește să soluționeze litigiul, acesta poate lua o decizie privind măsurile compensatorii pentru presupusa aplicare incorectă a prezentului acord, pentru a remedia eventualele dezechilibre. Această decizie se ia în termen de 12 luni de la data hotărârii CJUE.

(7) În cazul în care comitetul mixt nu a luat o decizie privind măsurile compensatorii astfel cum se menționează la alineatul (6), partea asociată care invocă aplicarea incorectă a prezentului acord poate lua măsuri compensatorii pentru a remedia eventualele dezechilibre, inclusiv suspendarea totală sau parțială a prezentului acord. Domeniul de aplicare și durata măsurilor compensatorii respective se limitează la ceea ce este strict necesar pentru a remedia situația și a perturba cât mai puțin posibil funcționarea prezentului acord.

(8) Partea asociată afectată de măsurile compensatorii menționate la alineatul (7) își poate prezenta observațiile comitetului mixt în vederea luării unei decizii privind proporționalitatea măsurilor compensatorii respective. În cazul în care comitetul mixt nu este în măsură să ia o decizie în termen de trei luni de la sesizarea sa, oricare dintre părțile asociate poate supune arbitrajului chestiunea proporționalității măsurilor compensatorii respective, în conformitate cu Protocolul-cadru nr. 6. Nicio chestiune referitoare la interpretarea prezentului acord, astfel cum este menționată la alineatul (3), nu este abordată în cadrul arbitrajului. Hotărârea arbitrală este obligatorie pentru părțile asociate.

În cazul în care au fost luate măsuri compensatorii în temeiul alineatului (6) sau (7), drepturile persoanelor fizice în temeiul prezentului acord la data intrării în vigoare a măsurilor compensatorii respective sunt menținute, la fel ca și obligațiile concomitente care decurg din prezentul acord.

ARTICOLUL 91

Controlul judiciar

- (1) Orice control al legalității actelor juridice ale UE adoptate de instituțiile, organele, oficiile sau agențiile UE care intră în domeniul de aplicare al prezentului acord este de competența exclusivă a CJUE.
- (2) Actele juridice ale UE menționate la alineatul (1) care se adresează unui stat asociat sau unei persoane fizice sau juridice domiciliată sau stabilite într-un stat asociat sunt supuse controlului CJUE. Controlul se efectuează în conformitate cu articolul 263 din TFUE.
- (3) În pofida expirării termenului prevăzut la articolul 263 al șaselea paragraf din TFUE, un stat asociat, precum și orice persoană fizică sau juridică domiciliată sau stabilită pe teritoriul său, se poate prevala, în cadrul unei proceduri în care este în discuție un act cu aplicabilitate generală adoptat de o instituție, un organ, un oficiu sau o agenție a UE, de motivele prevăzute la articolul 263 al doilea paragraf din TFUE pentru a invoca în fața CJUE inaplicabilitatea actului respectiv.

ARTICOLUL 92

Acțiune în constatarea abținerii de a acționa

- (1) Un stat asociat, precum și orice persoană fizică sau juridică domiciliată sau stabilită pe teritoriul său pot sesiza CJUE cu privire la faptul că o instituție, un organ, un oficiu sau o agenție a UE nu a adresat persoanei fizice sau juridice respective un act, altul decât o recomandare sau un aviz, încălcând astfel prezentul acord.

(2) Acțiunea în constatarea abținerii de a acționa menționată la alineatul (1) este admisibilă numai în cazul în care instituției, organului, oficiului sau agenției UE i s-a solicitat mai întâi să acționeze. În cazul în care, la expirarea unui termen de două luni de la data acestei solicitări, instituția, organul, oficiul sau agenția UE în cauză nu și-a precizat poziția, acțiunea poate fi formulată într-un nou termen de două luni.

ARTICOLUL 93

Recurs în caz de răspundere extracontractuală

În caz de răspundere extracontractuală și în conformitate cu prezentul acord, un stat asociat, precum și persoanele fizice sau juridice domiciliare sau stabilite pe teritoriul său pot sesiza CJUE pentru a obține despăgubiri pentru prejudiciile cauzate de activitățile instituțiilor, organelor, oficiilor sau agențiilor UE sau de funcționarii sau alți agenți ai acestora în exercițiul funcțiunii.

ARTICOLUL 94

Trimitere preliminară

(1) În cazul în care, într-o cauză pendinte în fața unei instanțe dintr-un stat asociat, se ridică o problemă referitoare la interpretarea prezentului acord sau la validitatea unui act adoptat de instituțiile, organele, oficiile sau agențiile UE în domeniul de aplicare al prezentului acord, respectiva instanță dintr-un stat asociat poate solicita CJUE o decizie preliminară.

(2) În cazul în care o asemenea chestiune se invocă într-o cauză pendinte în fața unei instanțe dintr-un stat asociat ale cărei decizii nu sunt supuse vreunei căi de atac în dreptul intern al statului asociat, respectiva instanță dintr-un stat asociat este obligată să sesizeze CJUE.

(3) Un stat asociat are dreptul de a prezenta CJUE memorii sau observații scrise în cazurile în care o instanță dintr-un stat membru al UE a solicitat o decizie preliminară cu privire la prezentul acord sau în cazul în care o instanță dintr-un stat asociat a făcut acest lucru în cazul menționat la alineatul (1).

ARTICOLUL 95

Legea aplicabilă procedurilor în fața CJUE

În cazul în care o acțiune este introdusă la CJUE în temeiul articolelor 90-94 din acordul-cadru, procedura aplicabilă în fața CJUE este aceeași cu cea prevăzută în dreptul UE în ceea ce privește acțiuni similare întemeiate pe TFUE.

ARTICOLUL 96

Hotărârile CJUE

- (1) Hotărârile CJUE pronunțate în temeiul prezentului acord sunt obligatorii.
- (2) Instituția, organul, oficiul sau agenția UE emitente ale actului anulat sau a căror abținere de a acționa a fost declarată contrară prezentului acord este obligată să ia măsurile impuse de executarea hotărârii CJUE.

CAPITOLUL 6

MĂSURI DE SALVGARDARE ȘI FORȚĂ MAJORĂ

ARTICOLUL 97

Măsuri de salvagardare

- (1) În cazul unor dificultăți economice, societale sau de mediu grave de natură sectorială sau regională cauzate de aplicarea prezentului acord și care pot persista, o parte asociată poate lua unilateral măsuri de salvagardare adecvate în condițiile și în conformitate cu procedurile prevăzute în prezentul articol.
- (2) Măsurile de salvagardare menționate la alineatul (1) se limitează, din punctul de vedere al domeniului de aplicare și al duratei lor, la ceea ce este strict indispensabil pentru remedierea situației. Se acordă prioritate măsurilor care perturbă cel mai puțin funcționarea prezentului acord.
- (3) În cazul în care o parte asociată intenționează să ia măsurile de salvagardare menționate la alineatul (1), aceasta notifică prompt în scris cealaltă parte asociată și îi furnizează toate informațiile relevante.
- (4) Părțile asociate se consultă imediat în cadrul comitetului mixt pentru a găsi o soluție acceptabilă.

(5) Partea asociată în cauză nu poate lua măsurile de salvagardare menționate la alineatul (1) înainte de expirarea unei luni de la data notificării prevăzute la alineatul (3), cu excepția cazului în care procedura de consultare în cadrul comitetului mixt a fost finalizată înainte. În cazul în care circumstanțe excepționale impun o acțiune imediată care împiedică consultarea prealabilă, partea asociată în cauză poate, fără întârziere și sub rezerva transmiterii prompte a unei notificări motivate comitetului mixt, să ia măsurile de salvagardare de urgență care sunt strict necesare pentru remedierea situației.

(6) Partea asociată în cauză notifică prompt comitetului mixt măsurile de salvagardare adoptate și pune la dispoziția acestuia toate informațiile relevante.

(7) Măsurile de salvagardare luate fac obiectul unor consultări în cadrul comitetului mixt o dată la trei luni de la data adoptării lor, în vederea eventualei lor eliminări înainte de data la care urmează să expire sau de posibila limitare a domeniului lor de aplicare. Oricare dintre părțile asociate poate solicita comitetului mixt să revizuiască sau să abroge respectivele măsuri de salvagardare.

(8) În cazul în care o măsură de salvagardare adoptată de o parte asociată creează un dezechilibru între drepturile și obligațiile care decurg din prezentul acord, cealaltă parte asociată poate lua măsurile de reechilibrare proporționale care sunt strict necesare pentru remedierea dezechilibrului. Se acordă prioritate măsurilor care perturbă cel mai puțin funcționarea prezentului acord.

(9) Oricare dintre părțile asociate poate solicita comitetului mixt, în orice moment, să decidă cu privire la proporționalitatea măsurilor de salvagardare menționate la alineatul (1), a măsurilor de salvagardare de urgență menționate la alineatul (5) sau a măsurilor de reechilibrare menționate la alineatul (8). În cazul în care comitetul mixt nu este în măsură să ia o decizie în termen de trei luni de la sesizarea sa, oricare dintre părțile asociate poate supune arbitrajului chestiunea proporționalității măsurilor respective, în conformitate cu Protocolul-cadru nr. 6. Nicio chestiune referitoare la interpretarea prezentului acord nu este abordată în cadrul arbitrajului. Hotărârea arbitrală este obligatorie pentru părțile la litigiu.

ARTICOLUL 98

Forță majoră

(1) În cazul unui atac terorist sau al unui dezastru natural sau provocat de om care afectează o parte asociată, partea asociată respectivă poate lua imediat și unilateral măsuri de salvagardare adecvate în condițiile și în conformitate cu procedurile prevăzute la prezentul articol.

(2) Măsurile de salvagardare menționate la alineatul (1) se limitează, din punctul de vedere al domeniului de aplicare și al duratei lor, la ceea ce este strict necesar pentru remedierea situației. Se acordă prioritate măsurilor care perturbă cel mai puțin funcționarea prezentului acord.

(3) Partea asociată în cauză notifică prompt comitetului mixt măsurile de salvagardare adoptate și pune la dispoziția acestuia toate informațiile relevante.

(4) Măsurile de salvagardare luate fac obiectul unor consultări în cadrul comitetului mixt o dată la trei luni de la data adoptării lor, în vederea eventualei lor eliminări înainte de data la care urmează să expire sau de posibila limitare a domeniului lor de aplicare. Oricare dintre părțile asociate poate solicita comitetului mixt în orice moment să revizuiască sau să abroge respectivele măsuri de salvagardare.

(5) În cazul în care o măsură de salvagardare adoptată de o parte asociată creează un dezechilibru între drepturile și obligațiile care decurg din prezentul acord, cealaltă parte asociată poate lua măsurile de reechilibrare proporționale care sunt strict necesare pentru remedierea dezechilibrului. Se acordă prioritate măsurilor care perturbă cel mai puțin funcționarea prezentului acord.

(6) Oricare dintre părțile asociate poate solicita comitetului mixt să decidă cu privire la proporționalitatea măsurilor menționate la alineatul (1) sau (5). În cazul în care comitetul mixt nu este în măsură să ia o decizie în termen de trei luni de la sesizarea sa, oricare dintre părțile asociate poate supune arbitrajului chestiunea proporționalității măsurilor respective, în conformitate cu Protocolul-cadru nr. 6. Nicio chestiune referitoare la interpretarea prezentului acord nu este abordată în cadrul arbitrajului. Hotărârea arbitrală este obligatorie pentru părțile la litigiu.

ARTICOLUL 99

Decizii care impun obligații pecuniare

- (1) Deciziile luate de Comisia Europeană în temeiul prezentului acord care impun obligații pecuniare altor persoane decât statele sunt executorii. Același lucru este valabil și pentru hotărârile CJUE care impun astfel de obligații pecuniare în temeiul metodelor de soluționare a litigiilor prevăzute în prezentul acord.
- (2) Executarea este reglementată de normele de procedură civilă în vigoare în statul pe teritoriul căruia aceasta are loc. Ordinul de executare se anexează deciziei, fără îndeplinirea niciunei alte formalități decât cea a verificării autenticității deciziei de către autoritățile pe care fiecare stat membru și fiecare stat asociat le desemnează în acest scop și a cărei desemnare este adusă la cunoștința celeilalte părți asociate.
- (3) În cazul în care formalitățile menționate la alineatul (2) au fost îndeplinite la cererea părții interesate, partea interesată poate proceda la executare prin sesizarea directă a autorității competente, în conformitate cu legea statului pe teritoriul căruia urmează să se efectueze executarea. Executarea poate fi suspendată numai în temeiul unei hotărâri a CJUE. Cu toate acestea, plângerile privind executarea neregulamentară sunt de competența instanțelor statelor în cauză.

PARTEA VIII

DISPOZIȚII GENERALE ȘI FINALE

ARTICOLUL 100

Punerea în aplicare

Părțile asociate iau toate măsurile generale sau specifice necesare pentru a-și îndeplini obligațiile care le revin în temeiul prezentului acord, al protocoalelor privind fiecare stat asociat și al actelor juridice ale UE menționate în acestea și se abțin de la orice măsură care ar putea pune în pericol realizarea obiectivelor lor.

ARTICOLUL 101

Regimul proprietății

Prezentul acord nu aduce atingere în niciun fel normelor părților asociate care reglementează regimul proprietății.

ARTICOLUL 102

Excepții de securitate

Nicio dispoziție din prezentul acord nu împiedică o parte asociată să ia măsuri care:

- (a) sunt necesare pentru prevenirea divulgării unor informații contrare intereselor sale esențiale de securitate;
- (b) se referă la producția sau comercializarea armelor, munițiilor și a materialului militar sau a altor produse indispensabile pentru asigurarea apărării sale sau la cercetarea, dezvoltarea sau producția indispensabilă pentru asigurarea apărării sale, cu condiția ca măsurile respective să nu denatureze condițiile de concurență pentru produsele care nu sunt destinate unor scopuri specific militare;
- (c) sunt legate de materialele fisibile și fuzionabile ori de materialele din care sunt obținute acestea;
- (d) sunt esențiale pentru securitatea părții asociate în cazul unor tulburări interne grave care afectează menținerea ordinii publice, în caz de război sau de tensiuni internaționale grave care constituie o amenințare de război sau pentru a-și îndeplini obligațiile pe care le-a acceptat în cadrul Cartei Organizației Națiunilor Unite în scopul menținerii păcii și securității internaționale.

ARTICOLUL 103

Măsuri restrictive impuse de UE

Statele asociate iau măsurile necesare pentru a se asigura că drepturile și obligațiile care decurg din prezentul acord nu fac posibilă și nu permit în niciun fel, în cadrul jurisdicției lor, eludarea măsurilor restrictive ale UE adoptate în temeiul articolului 29 din TUE și al articolului 215 din TFUE.

ARTICOLUL 104

Domeniul de aplicare teritorială

- (1) Acordul-cadru și protocoalele-cadru se aplică teritoriilor în care se aplică TUE și TFUE, în condițiile prevăzute în tratatele respective, precum și teritoriului Andorrei, respectiv teritoriului San Marino.
- (2) Fiecare protocol privind un stat asociat se aplică teritoriilor în care se aplică TUE și TFUE, în condițiile prevăzute în tratatele respective, precum și teritoriului statului asociat în cauză.

ARTICOLUL 105

Viitoare aderări la UE

- (1) UE notifică statelor asociate orice nouă cerere de aderare la UE a unei țări terțe. Comitetul de asociere examinează orice efecte ale aderării unei țări terțe la UE asupra prezentului acord înainte de data aderării.
- (2) În măsura în care este necesar, înainte de intrarea în vigoare a unui acord privind aderarea unei țări terțe la UE, părțile contractante modifică prezentul acord în conformitate cu procedurile lor interne.
- (3) Prezentul acord se aplică oricărui nou stat membru al UE de la data aderării la UE a noului stat membru.

ARTICOLUL 106

Modificarea acordului-cadru

Orice parte contractantă poate prezenta celorlalte părți contractante propuneri de modificare a acordului-cadru. Propunerile de modificare a acordului-cadru fac obiectul unor negocieri între părțile contractante în cadrul Comitetului de asociere. În cazul în care părțile contractante convin asupra unei modificări a acordului-cadru, acesta este semnat și adoptat de părțile contractante și intră în vigoare la notificarea de către toate părțile contractante a finalizării procedurilor lor interne și la depunerea instrumentelor de ratificare.

ARTICOLUL 107

Modificarea protocoalelor-cadru

Orice parte contractantă poate prezenta celorlalte părți contractante propuneri de modificare a unui protocol-cadru. Propunerile de modificare a unui protocol-cadru fac obiectul unor negocieri între părțile contractante în cadrul Comitetului de asociere. În cazul în care părțile contractante convin asupra unei modificări a unui protocol-cadru, acesta este semnat și adoptat de părțile contractante și intră în vigoare la notificarea de către toate părțile contractante a finalizării procedurilor lor interne și la depunerea instrumentelor de ratificare.

ARTICOLUL 108

Modificarea protocoalelor privind un stat asociat

Partea UE sau statul asociat în cauză poate prezenta propuneri de modificare a respectivului protocol privind un stat asociat. Propunerile de modificare a unui protocol privind un stat asociat fac obiectul unor negocieri între părțile asociate în cadrul comitetului mixt. În cazul în care părțile asociate convin asupra modificării protocolului respectiv privind un stat asociat, comitetul mixt adoptă modificarea respectivă printr-o decizie. În cazul în care, în conformitate cu articolul 77 alineatul (2), protocolul privind un stat asociat prevede că o modificare, integrală sau parțială, a respectivului protocol privind un stat asociat poate intra în vigoare numai după finalizarea procedurilor interne ale părții asociate, decizia comitetului mixt produce efecte numai după notificarea de către toate părțile asociate a finalizării procedurilor lor interne respective.

ARTICOLUL 109

Protocoale și anexe

Protocoalele-cadru, protocoalele privind un stat asociat, anexele și actele menționate în acestea, astfel cum au fost adaptate în sensul prezentului acord, fac parte integrantă din prezentul acord și au aceeași eficiență juridică.

ARTICOLUL 110

Acorduri existente

- (1) Cu excepția cazului în care se prevede altfel în prezentul acord și, în special, în Protocolul-cadru nr. 2 și în protocoalele privind un stat asociat, aplicarea prezentului acord prevalează asupra acordurilor bilaterale existente cu caracter obligatoriu pentru UE, pe de o parte, și unul dintre statele asociate, pe de altă parte, în măsura în care aceeași chestiune este reglementată de prezentul acord.

- (2) Cu excepția cazului în care se prevede altfel în prezentul acord, în cazul în care acordurile bilaterale existente cu caracter obligatoriu pentru UE, pe de o parte, și unul dintre statele asociate, pe de altă parte, sunt menționate în prezentul acord, în totalitate sau parțial, se interpretează ca incluzând modificările la acestea și acordurile care le vor succeda care intră în vigoare pentru ambele părți asociate la data intrării în vigoare a prezentului acord sau după această dată.

ARTICOLUL 111

Regimul lingvistic

(1) Prezentul acord este redactat într-un singur exemplar original în limbile bulgară, cehă, croată, daneză, engleză, estonă, finlandeză, franceză, germană, greacă, irlandeză, italiană, letonă, lituaniană, maghiară, malteză, olandeză, polonă, portugheză, română, slovacă, slovenă, spaniolă, suedeză și catalană, textele redactate în fiecare limbă fiind egal autentice.

(2) Textele actelor juridice ale UE menționate în prezentul acord sunt autentice în egală măsură în limbile bulgară, cehă, croată, daneză, engleză, estonă, finlandeză, franceză, germană, greacă, irlandeză, italiană, letonă, lituaniană, maghiară, malteză, olandeză, polonă, portugheză, română, slovacă, slovenă, spaniolă și suedeză, astfel cum au fost publicate în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* și, în scopul autentificării, respectivele acte juridice ale UE se redactează în limba catalană.

ARTICOLUL 112

Intrarea în vigoare, aplicarea provizorie și denunțarea

- (1) Părțile contractante ratifică, încheie sau aprobă prezentul acord în conformitate cu cerințele lor constituționale sau instituționale. Prezentul acord intră în vigoare între părțile contractante în prima zi a celei de a doua luni care urmează ultimei notificări a depunerii instrumentelor de ratificare, încheiere sau aprobare la Secretarul General al Consiliului Uniunii Europene, care acționează în calitate de depozitar al prezentului acord.

- (2) Până la finalizarea procedurilor de ratificare, încheiere sau aprobare menționate la alineatul (1), părțile contractante pot aplica prezentul acord cu titlu provizoriu integral sau parțial din prima zi a lunii următoare lunii în care o parte contractantă și-a depus instrumentele de ratificare, încheiere sau aprobare la Secretarul General al Consiliului Uniunii Europene, cu excepția cazului în care o altă parte contractantă notifică faptul că o astfel de aplicare cu titlu provizoriu nu poate avea loc.

- (3) În cazul în care nu sunt îndeplinite condițiile pentru aplicarea cu titlu provizoriu între părțile contractante în conformitate cu alineatul (2), prezentul acord poate fi aplicat integral sau parțial între partea UE și unul dintre statele asociate începând din prima zi a celei de a doua luni care urmează lunii în care fie partea UE, fie statul asociat în cauză și-a depus instrumentele de ratificare, de încheiere sau de aprobare la Secretarul General al Consiliului Uniunii Europene, cu excepția cazului în care partea UE sau statul asociat în cauză notifică faptul că o astfel de aplicare cu titlu provizoriu nu poate avea loc. Pe durata perioadei de aplicare a prezentului acord în temeiul prezentului alineat, trimerile la Comitetul de asociere de la articolele 75, 105, 106 și 107 din acordul-cadru se înțeleg ca trimiteri la comitetul mixt. Pe aceeași durată, comitetul mixt decide cu privire la orice adaptări tehnice ale prezentului acord care sunt necesare pentru a asigura buna funcționare a acestuia.

(4) O parte asociată poate denunța prezentul acord prin notificarea în scris a celeilalte părți asociate cu privire la decizia sa de a denunța prezentul acord. Prezentul acord încetează să se aplice între părțile asociate respective la șase luni de la primirea unei astfel de notificări, sub rezerva condițiilor prevăzute la alineatul (5).

(5) Prezentul acord continuă să se aplice între partea UE și statul asociat rămas în cazul în care denunțarea prezentului acord de către unul dintre statele asociate nu afectează părțile contractante.

(6) În cazul în care prezentul acord încetează să se aplice, se mențin drepturile și obligațiile pe care persoanele fizice și operatorii economici le-au dobândit deja în temeiul prezentului acord. Partea UE și statul asociat în cauză decid de comun acord cu privire la acțiunile care trebuie întreprinse cu privire la drepturile sau obligațiile în curs de dobândire. Prezentul alineat nu aduce atingere dispozițiilor specifice prevăzute la articolul 90 din acordul-cadru.

(7) Începând cu data de la care prezentul acord se aplică cu titlu provizoriu în temeiul alineatului (2) sau se aplică între partea UE și statul asociat în cauză în temeiul alineatului (3), trimiterile la „data intrării în vigoare a prezentului acord” sau la „intrarea în vigoare a prezentului acord” din prezentul acord se înțeleg ca trimiteri la data de la care prezentul acord se aplică cu titlu provizoriu în temeiul alineatului (2) sau se aplică între partea UE și statul asociat în cauză în temeiul alineatului (3).

DREPT CARE, subsemnații plenipotențari, pe deplin autorizați, au semnat prezentul acord.

Întocmit la ..., la ...

Pentru Uniunea Europeană

Pentru Regatul Belgiei,

Pentru Republica Bulgaria,

Republica Cehă,

Pentru Regatul Danemarcei,

Pentru Republica Federală Germania,

Pentru Republica Estonia,

Pentru Irlanda,

Pentru Republica Elenă,

Pentru Regatul Spaniei,

Pentru Republica Franceză,

Pentru Republica Croația,

Pentru Republica Italiană,

Pentru Republica Cipru,

Pentru Republica Letonia,

Pentru Republica Lituania,

Pentru Marele Ducat al Luxemburgului,

Pentru Ungaria,

Pentru Republica Malta,

Pentru Regatul Țărilor de Jos,

Pentru Republica Austria,

Pentru Republica Polonă,

Pentru Republica Portugheză,

Pentru România,

Pentru Republica Slovenia,

Pentru Republica Slovacă,

Pentru Republica Finlanda,

Pentru Regatul Suediei,

Pentru Principatul Andorra,

Pentru Republica San Marino,

PROTOCOLUL-CADRU NR. 1
PRIVIND ADAPTĂRILE ORIZONTALE

ARTICOLUL 1

Aplicarea actelor juridice ale UE și adaptări specifice

Dispozițiile actelor juridice ale UE menționate în protocoalele privind un stat asociat sunt aplicabile în conformitate cu prezentul acord și cu prezentul protocol-cadru, cu excepția cazului în care se prevede altfel în protocolul respectiv privind statul asociat. Adaptările specifice necesare pentru actele juridice ale UE sunt prevăzute în anexa la un protocol privind un stat asociat în care este inclus actul juridic al UE în cauză.

ARTICOLUL 2

Considerentele actelor juridice ale UE

Considerentele actelor juridice ale UE enumerate nu sunt adaptate în înțelesul prezentului acord. Considerentele sunt relevante în măsura necesară interpretării și aplicării corecte, în cadrul prezentului acord, a respectivelor acte juridice ale UE.

ARTICOLUL 3

Dispoziții tranzitorii

- (1) Atunci când se face trimitere la prezentul articol într-o anexă la un protocol privind un stat asociat cu privire la un act juridic al UE, se aplică alineatele (2)-(5) de la prezentul articol.
- (2) Obligația statului asociat în cauză de a pune în aplicare și de a aplica actul juridic al UE se suspendă până la sfârșitul perioadei specificate în anexa relevantă.
- (3) Statul asociat în cauză poate, în orice moment în perioada menționată la alineatul (2), să notifice comitetului mixt intenția sa de a pune în aplicare actul juridic al UE înainte de sfârșitul unei astfel de perioade. În acest caz, statul asociat precizează data la care intenționează să aplice respectivul act juridic al UE. Comitetul mixt ia o decizie cu privire la modificarea anexei relevante.
- (4) Aplicarea unui act juridic al UE între UE și statul asociat în cauză se suspendă până la data care survine prima dintre următoarele date:
 - (a) prima zi după încheierea perioadei menționate la alineatul (2); sau
 - (b) data menționată la alineatul (3).
- (5) În timpul suspendării menționate la alineatul (2), relațiile dintre UE și statul asociat în cauză în ceea ce privește aspectele care intră în domeniul de aplicare al actului juridic al UE respectiv sunt reglementate de dispozițiile specifice din anexa relevantă.

ARTICOLUL 4

Dispoziții fără un termen specificat în anexă

- (1) Atunci când se face trimitere la prezentul articol într-o anexă la un protocol privind un stat asociat cu privire la un act juridic al UE, se aplică alineatele (2)-(6) de la prezentul articol.
- (2) Obligația statului asociat în cauză de a pune în aplicare și de a aplica actul juridic al UE se suspendă.
- (3) Statul asociat în cauză poate notifica în orice moment comitetului mixt intenția sa de a pune în aplicare actul juridic al UE. În acest caz, statul asociat precizează data la care intenționează să aplice respectivul act juridic al UE. Comitetul mixt ia o decizie cu privire la modificarea anexei relevante.
- (4) Comitetul mixt revizuieste suspendarea menționată la alineatul (2) în orice moment, dar cel târziu o dată la cinci ani, pe baza necesității de a aborda evoluțiile pieței, precum și a oricăror alte criterii specifice care pot fi stabilite în anexa relevantă. Pe baza unei astfel de revizui, comitetul mixt poate decide să modifice anexa relevantă pentru a stabili un termen-limită pentru punerea în aplicare și aplicarea actului juridic al UE de către statul asociat în cauză. Acest lucru nu aduce atingere articolului 90 din acordul-cadru, care se aplică dacă este necesar pentru a restabili integritatea și omogenitatea pieței interne.
- (5) Aplicarea unui act juridic al UE între UE și statul asociat în cauză se suspendă până la data la care intră în vigoare decizia comitetului mixt menționată la alineatul (3) sau, după caz, până la data la care expiră termenul menționat la alineatul (4).

(6) În timpul suspendării menționate la alineatul (2), relațiile dintre UE și statul asociat în cauză în ceea ce privește aspectele care intră în domeniul de aplicare al actului juridic al UE respectiv sunt reglementate de dispozițiile specifice din anexa relevantă.

ARTICOLUL 5

Dispoziții privind comitetele UE

Procedurile, acordurile instituționale și alte dispoziții privind comitetele UE prevăzute în actele juridice ale UE menționate în protocoalele privind un stat asociat sunt prevăzute la articolul 67 și la articolul 80 alineatele (5), (6) și (7) din acordul-cadru și în protocoalele privind un stat asociat.

ARTICOLUL 6

Stabilirea procedurilor de adaptare, prelungire sau modificare a actelor juridice ale UE

În cazul în care un act juridic al UE menționat într-un protocol privind un stat asociat prevede proceduri ale UE referitoare la adaptarea sa, prelungirea valabilității sale sau modificarea acestuia sau pentru elaborarea de noi politici, inițiative sau acte ale UE, se aplică procedura decizională relevantă prevăzută în acordul-cadru.

ARTICOLUL 7

Schimbul de informații și procedurile de notificare

(1) În cazul în care un stat membru al UE trebuie să transmită informații Comisiei Europene, un stat asociat transmite, la rândul său, respectivele informații Comisiei Europene. Aceeași dispoziție se aplică atunci când transmiterea informațiilor trebuie efectuată de autoritățile competente.

(2) În cazul în care un stat membru al UE trebuie să transmită informații unuia sau mai multor state membre ale UE, acesta transmite aceste informații și Comisiei Europene. Comisia Europeană transmite aceste informații statelor asociate.

Un stat asociat transmite informațiile corespunzătoare unuia sau mai multor state membre ale UE, care le transmit Comisiei Europene pentru a fi distribuite tuturor statelor membre ale UE. Aceeași dispoziție se aplică atunci când transmiterea informațiilor trebuie efectuată de autoritățile competente.

(3) În domeniile în care, din motive de urgență, este necesar un transfer rapid de informații, se aplică soluții sectoriale adecvate care să permită schimbul direct de informații.

(4) Cu excepția cazului în care se prevede altfel în prezentul acord, funcțiile Comisiei Europene în contextul procedurilor de verificare, informare, notificare sau consultare și în chestiuni similare sunt îndeplinite, *mutatis mutandis*, și în ceea ce privește statele asociate. Acest lucru nu aduce atingere articolelor 5, 6 și 10 din prezentul protocol-cadru.

(5) Comisia Europeană și comitetul mixt fac schimb de informații cu privire la verificarea, informarea, notificarea sau consultarea și aspecte similare menționate la alineatul (4). Orice problemă apărută în acest context poate fi adusă în atenția comitetului mixt.

ARTICOLUL 8

Proceduri de revizuire și raportare

În cazul în care, în conformitate cu un act juridic al UE menționat într-un protocol privind un stat asociat, Comisia Europeană sau o altă instituție a UE trebuie să pregătească un raport, o declarație sau un alt document similar, Comisia Europeană sau o altă instituție a UE pregătește simultan, cu excepția cazului în care se convine altfel, un raport corespunzător, o declarație sau un alt document similar în ceea ce privește statele asociate, cu excepția cazului în care se prevede altfel în prezentul acord. Comisia Europeană și statele asociate se consultă reciproc și fac schimb de informații în cursul pregătirii rapoartelor, a declarațiilor sau a altor documente similare ale lor, copii ale acestora fiind trimise comitetului mixt.

ARTICOLUL 9

Publicarea informațiilor

(1) În cazul în care, în conformitate cu un act juridic al UE menționat într-un protocol privind un stat asociat, un stat membru al UE trebuie să publice anumite informații privind fapte, proceduri și alte elemente similare, statele asociate publică, la rândul lor, informațiile relevante într-un mod corespunzător.

(2) În cazul în care, în conformitate cu un act juridic al UE menționat într-un protocol privind un stat asociat, faptele, procedurile, rapoartele și elementele similare trebuie publicate în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, informațiile corespunzătoare privind statele asociate se publică, de asemenea, în acesta.

ARTICOLUL 10

Drepturi și obligații

Drepturile conferite și obligațiile impuse statelor membre ale UE sau entităților publice, întreprinderilor sau persoanelor fizice din cadrul acestora în relațiile dintre ele sunt considerate a fi conferite sau impuse și părților asociate, prin acestea din urmă înțelegându-se, de asemenea, după caz, autoritățile competente, entitățile publice, întreprinderile sau persoanele fizice din cadrul părților asociate.

ARTICOLUL 11

Trimiteri la teritorii

Ori de câte ori actele juridice ale UE menționate în protocoalele privind un stat asociat fac trimiteri la teritoriul Uniunii Europene, al Uniunii, al pieței comune sau al pieței interne, respectivele trimiteri se înțeleg, în sensul prezentului acord, ca trimiteri la teritoriile în sensul articolului 104 din acordul-cadru.

ARTICOLUL 12

Trimiteri la resortisanții statelor membre ale UE

Ori de câte ori actele juridice ale UE menționate în protocoalele privind un stat asociat conțin trimiteri la resortisanții statelor membre ale UE, respectivele trimiteri se înțeleg, în sensul prezentului acord, ca trimiteri și la resortisanții statelor asociate.

ARTICOLUL 13

Precizări cu privire la limbi

În cazul în care un act juridic al UE menționat într-un protocol privind un stat asociat conferă statelor membre ale UE sau entităților publice ale acestora, întreprinderilor sau persoanelor fizice din cadrul acestora drepturi sau impune obligații privind utilizarea oricăreia dintre limbile oficiale ale UE, se consideră că drepturile și obligațiile corespunzătoare privind utilizarea oricăreia dintre limbile oficiale ale părților contractante sunt conferite sau impuse părților contractante, autorităților competente ale acestora, entităților publice, întreprinderilor sau persoanelor fizice din cadrul acestora.

ARTICOLUL 14

Intrarea în vigoare și punerea în aplicare a actelor juridice ale UE

Dispozițiile privind intrarea în vigoare sau punerea în aplicare a actelor juridice ale UE menționate în protocoalele privind un stat asociat nu sunt relevante în sensul prezentului acord.

Termenele-limită și datele până la care statele asociate trebuie să asigure intrarea în vigoare și punerea în aplicare a actelor juridice ale UE menționate în protocoalele privind un stat asociat rezultă din articolul 112 din acordul-cadru, precum și din dispozițiile privind dispozițiile tranzitorii prevăzute la articolele 3 și 4 din prezentul protocol-cadru.

ARTICOLUL 15

Destinatarii actelor juridice ale UE

Dispozițiile care indică faptul că un act juridic al UE se adresează statelor membre ale UE nu sunt relevante în sensul prezentului acord.

PROTOCOLUL-CADRU NR. 2
PRIVIND ACORDURILE EXISTENTE

Astfel cum se prevede la articolul 110 din acordul-cadru, părțile contractante au convenit ca următoarele acorduri bilaterale existente cu caracter obligatoriu pentru UE, pe de o parte, și un stat asociat, pe de altă parte, să continue să se aplice după intrarea în vigoare a prezentului acord:

- (a) Acordul dintre Comunitatea Europeană și Principatul Andorra de stabilire a măsurilor echivalente cu cele prevăzute în Directiva 2003/48/CE a Consiliului privind impozitarea veniturilor din economii sub forma plăților de dobânzi¹, întocmit la Bruxelles la 15 noiembrie 2004, și Memorandumul de înțelegere care îl însoțește, astfel cum a fost modificat prin Protocolul de modificare a Acordului dintre Comunitatea Europeană și Principatul Andorra prin care se prevăd măsuri echivalente celor stabilite prin Directiva 2003/48/CE a Consiliului privind impozitarea veniturilor din economii sub forma plăților de dobânzi², întocmit la Bruxelles la 12 februarie 2016, și prin Protocolul de modificare a Acordului dintre Uniunea Europeană și Principatul Andorra privind schimbul automat de informații referitoare la conturile financiare pentru îmbunătățirea respectării obligațiilor fiscale internaționale³, întocmit la 13 octombrie 2025;

¹ JO UE L 359, 4.12.2004, p. 33.

² JO UE L 268, 1.10.2016, p. 40.

³ OJ UE L, 2025/2400, 5.12.2025,
ELI: http://data.europa.eu/eli/agree_internation/2025/2400/oj.

- (b) Acordul dintre Comunitatea Europeană și Republica San Marino de stabilire a măsurilor echivalente cu cele prevăzute în Directiva 2003/48/CE a Consiliului privind impozitarea veniturilor din economii sub forma plăților de dobânzi¹, întocmit la Bruxelles la 7 decembrie 2004, și Memorandumul de înțelegere care îl însoțește, astfel cum a fost modificat prin Protocolul de modificare a Acordului dintre Comunitatea Europeană și Republica San Marino de stabilire a unor măsuri echivalente cu cele prevăzute de Directiva 2003/48/CE a Consiliului privind impozitarea veniturilor din economii sub forma plăților de dobânzi², întocmit la Bruxelles la 8 decembrie 2015, și prin Protocolul de modificare a Acordului dintre Uniunea Europeană și Republica San Marino privind schimbul automat de informații referitoare la conturile financiare pentru îmbunătățirea respectării obligațiilor fiscale internaționale³, întocmit la 13 octombrie 2025;
- (c) Acordul monetar dintre Uniunea Europeană și Principatul Andorra⁴, întocmit la Bruxelles la 30 iunie 2011;
- (d) Acordul monetar dintre Uniunea Europeană și Republica San Marino⁵, întocmit la Bruxelles la 27 martie 2012.

¹ JO UE L 381, 28.12.2004, p. 33.

² JO UE L 346, 31.12.2015, p. 3.

³ JO UE L, 2025/2428, 5.12.2025,
ELI: http://data.europa.eu/eli/agree_internation/2025/2428/oj.

⁴ JO UE C 369, 17.12.2011, p. 1.

⁵ JO UE C 121, 26.4.2012, p. 5.

PROTOCOLUL-CADRU NR. 3
PRIVIND SERVICIILE FINANCIARE

PREAMBUL

Prezentul protocol-cadru ține seama de particularitățile statelor asociate și de modul în care piețele lor de servicii financiare ar urma să se integreze în cadrul pieței interne a serviciilor financiare a UE și al infrastructurii sale de supraveghere. Având în vedere cele de mai sus, ar trebui introduse norme și dispoziții specifice care să permită o integrare fără sincope a pieței.

Se are în vedere adoptarea unei abordări eșalonate în ceea ce privește punerea în aplicare și aplicarea actelor juridice ale UE pentru a oferi unui stat asociat flexibilitatea de a acorda prioritate anumitor segmente ale actelor juridice ale UE pentru care intenționează să furnizeze mai întâi servicii financiare transfrontaliere. O astfel de abordare permite statului asociat să adopte treptat acte juridice ale UE și să le aplice treptat, ținând seama de circumstanțele și preferințele sale specifice.

Evaluarea infrastructurii de supraveghere a statului asociat, printr-o evaluare a accesului la piața internă a UE a serviciilor financiare și prin evaluări periodice ulterioare, servește scopului de a evalua eficacitatea, soliditatea și adecvarea acestuia, ținând seama de caracteristicile sectorului financiar al statului asociat, cum ar fi natura, diversitatea, dimensiunea și complexitatea acestuia. Un cadru de supraveghere solid este crucial pentru a asigura integritatea și stabilitatea pieței interne a UE, pentru a promova încrederea în rândul participanților la piață și pentru a proteja interesele consumatorilor și ale investitorilor. Autorităților de supraveghere ale UE li se încredințează un rol esențial în efectuarea acestor evaluări, acestea putând avea nevoie, după caz, de o colaborare și cooperare activă din partea autorităților competente ale statelor membre ale UE.

Având în vedere particularitățile Andorrei și ale San Marino și modalitățile specifice de integrare a pieței prevăzute de prezentul protocol-cadru, este necesar să se includă în prezentul protocol-cadru mecanisme de supraveghere și garanții specifice care nu aduc atingere mecanismelor de supraveghere și garanțiilor care se aplică relațiilor dintre statele membre ale UE și piața internă în ansamblul ei și sunt diferite de acestea. Pentru a evita abuzurile în ceea ce privește libertatea de stabilire, operatorii financiare cu sediul în statele asociate ar trebui să aibă obligația de a furniza cel puțin o parte din serviciile lor în jurisdicția statelor asociate. Autoritățile competente ale statelor asociate vor împiedica înființarea de entități juridice fără conținut sau cu conținut minim, care nu desfășoară activități economice sau desfășoară foarte puține activități economice în jurisdicția lor. Aceste mecanisme de supraveghere și garanții sunt strict limitate la prezentul acord și nu sunt menite să constituie un precedent, să depășească domeniul lor de aplicare sau să fie aplicate în alte contexte.

PARTEA I

DISPOZIȚII GENERALE

ARTICOLUL 1

Obiective

Prezentul protocol-cadru are ca obiective:

- (a) asigurarea integrității pieței interne extinse a UE, a transparenței pieței, a protecției consumatorilor și a investitorilor și abordarea riscurilor legate de fraudă în rândul consumatorilor, spălarea banilor și criminalitatea financiară;
- (b) promovarea prevenirii riscurilor potențiale la adresa stabilității financiare;
- (c) stabilirea unui cadru pentru asigurarea conformității treptate a legislației și a cadrului legal ale statului asociat cu actele juridice ale UE aplicabile sectorului serviciilor financiare;
- (d) facilitarea extinderii progresive a pieței interne a UE pentru servicii financiare la statul asociat;
- (e) promovarea cooperării loiale în materie de reglementare și supraveghere în domeniul serviciilor financiare între UE și statul asociat.

ARTICOLUL 2

Definiții

În sensul prezentului protocol-cadru:

- (a) „servicii financiare” înseamnă serviciile reglementate prin actele juridice ale UE enumerate în anexele IX, XII și XXII la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat;
- (b) „autoritatea de supraveghere a UE” înseamnă Autoritatea Bancară Europeană (ABE) instituită prin Regulamentul (UE) nr. 1093/2010 al Parlamentului European și al Consiliului¹, Autoritatea Europeană de Asigurări și Pensii Ocupaționale (EIOPA) instituită prin Regulamentul (UE) nr. 1094/2010 al Parlamentului European și al Consiliului², Autoritatea Europeană pentru Valori Mobiliare și Piețe (ESMA) instituită prin Regulamentul (UE) nr. 1095/2010 al Parlamentului European și al Consiliului³ sau Autoritatea pentru Combaterea Spălării Banilor și a Finanțării Terorismului (ACSB) instituită prin Regulamentul (UE) 2024/1620 al Parlamentului European și al Consiliului⁴.

¹ Regulamentul (UE) nr. 1093/2010 al Parlamentului European și al Consiliului din 24 noiembrie 2010 de instituire a Autorității europene de supraveghere (Autoritatea bancară europeană), de modificare a Deciziei nr. 716/2009/CE și de abrogare a Deciziei 2009/78/CE a Comisiei (JO UE L 331, 15.12.2010, p. 12).

² Regulamentul (UE) nr. 1094/2010 al Parlamentului European și al Consiliului din 24 noiembrie 2010 de instituire a Autorității europene de supraveghere (Autoritatea europeană de asigurări și pensii ocupaționale), de modificare a Deciziei nr. 716/2009/CE și de abrogare a Deciziei 2009/79/CE a Comisiei (JO UE L 331, 15.12.2010, p. 48).

³ Regulamentul (UE) nr. 1095/2010 al Parlamentului European și al Consiliului din 24 noiembrie 2010 de instituire a Autorității europene de supraveghere (Autoritatea europeană pentru valori mobiliare și piețe), de modificare a Deciziei nr. 716/2009/CE și de abrogare a Deciziei 2009/77/CE a Comisiei (JO UE L 331, 15.12.2010, p. 84).

⁴ Regulamentul (UE) 2024/1620 al Parlamentului European și al Consiliului din 31 mai 2024 de instituire a Autorității pentru Combaterea Spălării Banilor și a Finanțării Terorismului și de modificare a Regulamentelor (UE) nr. 1093/2010, (UE) nr. 1094/2010 și (UE) nr. 1095/2010 (JO UE L 2024/1620, 19.6.2024, ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1620/oj>).

ARTICOLUL 3

Condiții de acces la piața internă a UE

- (1) Unui stat asociat i se acordă acces la piața internă a UE pentru servicii financiare dacă au fost îndeplinite următoarele condiții:
- (a) a pus în aplicare și a aplicat complet, pe deplin și efectiv toate actele juridice ale UE aplicabile sectorului serviciilor financiare, astfel cum se prevede în anexele IX, XII și XXII la protocolul relevant privind un stat asociat;
 - (b) există și funcționează corespunzător capacitatea și mecanismele de supraveghere privind sectorul serviciilor financiare; și
 - (c) a fost încheiat un memorandum de înțelegere între autoritățile competente ale statului asociat și autoritățile de supraveghere ale UE privind cooperarea în materie de supraveghere, schimbul de informații și consultarea.
- (2) Pentru a evalua dacă au fost îndeplinite condițiile prevăzute la alineatul (1) literele (a) și (b), Comisia Europeană efectuează o evaluare amplă în conformitate cu partea II a prezentului protocol-cadru. Evaluarea respectivă include o analiză a sectorului financiar al statului asociat, o analiză a punerii în aplicare și a aplicării actului juridic al UE relevant, precum și o evaluare a infrastructurii de supraveghere a statului asociat.

(3) Evaluarea menționată la alineatul (2) de la prezentul articol se efectuează la cererea statului asociat de îndată ce acesta s-a asigurat că au fost îndeplinite condițiile prevăzute la alineatul (1) de la prezentul articol. Statul asociat își prezintă cererea prin intermediul Subcomitetului pentru servicii financiare instituit în temeiul articolului 20 din prezentul protocol-cadru.

ARTICOLUL 4

Accesul parțial la piața internă a UE

(1) Un stat asociat poate decide să nu solicite accesul la întreaga piață internă a UE pentru servicii financiare, excluzând temporar unul sau mai multe dintre următoarele segmente de piață:

- (a) sectorul bancar;
- (b) asigurarea și reasigurarea;
- (c) administrarea activelor;
- (d) piețele valorilor mobiliare.

În sensul primului paragraf, statul asociat notifică intenția sa Comisiei Europene în termen de un an de la data intrării în vigoare a prezentului acord, indicând segmentele pe care dorește să le excludă temporar. La primirea unei astfel de notificări, Comisia Europeană furnizează, în termen de două luni, un răspuns statului asociat, comunicând lista dispozițiilor din actele juridice ale UE pe care statul asociat nu va fi obligat temporar să le pună în aplicare și să le aplice.

(2) În urma răspunsului menționat la alineatul (1) al doilea paragraf de la prezentul articol, comitetul mixt înființat prin articolul 76 din acordul-cadru adoptă o decizie, în conformitate cu articolul 81 din acordul-cadru, de modificare a anexei IX la protocolul relevant privind un stat asociat pe baza listei furnizate de Comisia Europeană statului asociat în cauză, pentru a preciza:

- (a) lista dispozițiilor din actele juridice ale UE pe care statul asociat este obligat să le pună în aplicare și să le aplice integral;
- (b) lista dispozițiilor din actele juridice ale UE în cazul cărora obligația de punere în aplicare și de aplicare integrală de către statul asociat este suspendată temporar în temeiul alineatului (1) de la prezentul articol.

(3) În cazul în care statul asociat optează pentru derogarea prevăzută la alineatul (1) de la prezentul articol, articolul 3 din prezentul protocol-cadru se aplică numai segmentului sau segmentelor de piață pentru care statul asociat dorește să obțină acces pe piață, atât timp cât derogarea respectivă rămâne în vigoare.

(4) În cazul în care, într-o etapă ulterioară, statul asociat dorește să obțină acces la piața internă a UE într-unul sau în mai multe dintre segmentele pentru care a solicitat inițial o derogare, astfel cum se menționează la alineatul (1) de la prezentul articol, acesta informează în mod corespunzător Comisia Europeană cu privire la intenția sa. Comitetul mixt modifică anexa IX la protocolul relevant privind un stat asociat în conformitate cu articolul 81 din acordul-cadru pentru a actualiza lista dispozițiilor aplicabile ale actelor juridice ale UE. Dispozițiile actelor juridice ale UE care nu mai fac obiectul unei derogări astfel cum se menționează la alineatul (1) de la prezentul articol sunt puse în aplicare și aplicate în mod corespunzător de către statul asociat înainte de a putea obține accesul la segmentul sau segmentele relevante. Evaluarea menționată la articolul 3 alineatul (2) din prezentul protocol-cadru se efectuează de fiecare dată când statul asociat decide să solicite accesul la un segment de piață suplimentar.

(5) Derogarea prevăzută la alineatul (1) din prezentul articol nu durează mai mult de 15 ani de la data intrării în vigoare a prezentului acord. Cel târziu cu un an înainte de sfârșitul duratei maxime a derogării, părțile asociate modifică anexa IX la protocolul privind un stat asociat pentru a se asigura că toate dispozițiile relevante ale actelor juridice ale UE sunt puse în aplicare și aplicate de statul asociat înainte de data expirării derogării respective. Cu șase luni înainte de data expirării, statul asociat trebuie să fi pus în aplicare și să fi aplicat integral, pe deplin și efectiv toate dispozițiile UE privind sectorul serviciilor financiare. În evaluarea menționată la articolul 3 alineatul (2) din prezentul protocol-cadru se analizează îndeplinirea de către statul asociat a obligației de a fi pus în aplicare și de a fi aplicat integral, pe deplin și efectiv toate dispozițiile UE privind sectorul serviciilor financiare astfel cum se prevede la prezentul alineat.

ARTICOLUL 5

Planul de acțiune pentru punerea în aplicare și aplicarea actelor juridice ale UE

- (1) Înainte de a obține accesul la piața internă a UE pentru servicii financiare sau la unul sau mai multe dintre segmentele de piață ale acesteia, statul asociat pregătește un plan de acțiune și un calendar pentru a realiza punerea în aplicare și aplicarea actului juridic al UE relevant pentru sectorul serviciilor financiare sau pentru unul sau mai multe dintre segmentele sale de piață.
- (2) Statul asociat notifică Comisiei Europene, prin intermediul Subcomitetului pentru servicii financiare, adoptarea planului de acțiune și orice modificări semnificative aduse acestuia. Statul asociat poate furniza rapoarte subsecvente care decurg din planul de acțiune.

(3) În conformitate cu articolul 3 alineatul (3) din prezentul protocol-cadru, statul asociat, pe baza planului său de acțiune, își exercită puterea discreționară de a stabili momentul oportun pentru a solicita Comisiei Europene să efectueze evaluarea necesară pentru a obține accesul la piața internă a UE.

ARTICOLUL 6

Intrarea în vigoare a accesului pe piață

(1) În urma adoptării de către Comisia Europeană a unei recomandări pozitive, astfel cum se menționează la articolul 11 alineatul (3) din prezentul protocol-cadru, conform căreia sunt îndeplinite toate condițiile necesare prevăzute la articolul 3 din prezentul protocol-cadru, și la recomandarea Subcomitetului pentru servicii financiare, comitetul mixt adoptă o decizie de extindere la statul asociat a accesului la unul sau mai multe segmente ale pieței interne a UE pentru servicii financiare.

(2) Decizia menționată la alineatul (1) intră în vigoare în prima zi a lunii următoare datei adoptării acesteia de către comitetul mixt.

(3) Pe toată perioada în care derogarea menționată la articolul 4 alineatul (1) din prezentul protocol-cadru este în vigoare, accesul operatorilor din UE la piața financiară a statului asociat începe la data la care intră în vigoare decizia comitetului mixt prin care se acordă statului asociat acces la unul sau mai multe segmente ale pieței interne a UE pentru servicii financiare. Un astfel de acces pe piață se limitează la segmentul sau segmentele menționate în decizia respectivă.

ARTICOLUL 7

Furnizarea de servicii la nivel local în statul asociat

(1) Autoritățile de supraveghere ale statului asociat se asigură că prestatorii de servicii financiare stabiliți pe teritoriul lor desfășoară o parte substanțială a activității lor în jurisdicțiile lor, deserving piețele lor. Acestea interzic stabilirea în jurisdicțiile lor a furnizorilor care nu desfășoară operațiuni comerciale active sau nu dețin active semnificative.

(2) Respectarea obligației prevăzute la alineatul (1) este monitorizată în contextul monitorizării infrastructurii de supraveghere a statului asociat menționată la articolul 13 din prezentul protocol-cadru.

PARTEA II

EVALUAREA ÎN VEDEREA OBTINERII ACCESULUI LA PIAȚA INTERNĂ A UE

ARTICOLUL 8

Evaluarea sectorului financiar al statului asociat

- (1) Sub supravegherea Comisiei Europene, autoritățile de supraveghere relevante ale UE și Comitetul unic de rezoluție instituit prin Regulamentul (UE) nr. 806/2014 al Parlamentului European și al Consiliului¹, în domeniul lor de competență, astfel cum este prevăzut în dreptul Uniunii, efectuează o evaluare a sectorului financiar al statului asociat, după cum urmează:
- (a) statul asociat furnizează fiecărei autorități de supraveghere a UE relevante și Comitetului unic de rezoluție:
- (i) o descriere detaliată a sectorului său financiar, inclusiv o listă a prestatorilor de servicii financiare autorizați sau înregistrați și forma juridică a acestora, identitatea directorilor lor, identitatea și naționalitatea acționarilor lor, relațiile de grup, relevanța economică (totalul activelor bancare, activele administrate și totalul primelor de asigurare);
 - (ii) orice informații suplimentare solicitate de orice autoritate de supraveghere a UE relevantă și de Comitetul unic de rezoluție pentru finalizarea evaluării efectuate în temeiul prezentului articol;

¹ Regulamentul (UE) nr. 806/2014 al Parlamentului European și al Consiliului din 15 iulie 2014 de stabilire a unor norme uniforme și a unei proceduri uniforme de rezoluție a instituțiilor de credit și a anumitor firme de investiții în cadrul unui mecanism unic de rezoluție și al unui fond unic de rezoluție și de modificare a Regulamentului (UE) nr. 1093/2010 (JO L 225, 30.7.2014, p. 1).

- (b) fiecare autoritate de supraveghere a UE relevantă efectuează evaluări ale bilanțurilor și ale calității activelor pentru sectorul bancar și sectorul asigurărilor pe baza metodologiei sale, în cooperare cu autoritățile competente relevante ale statului asociat.
 - (c) existența, structura și calitatea schemei de garantare a depozitelor, a schemei de garantare a asigurărilor și a regimului de rezoluție sunt evaluate de o autoritate de supraveghere a UE relevantă și de Comitetul unic de rezoluție în conformitate cu dreptul relevant al UE.
- (2) Pentru efectuarea evaluării în temeiul prezentului articol, autoritățile de supraveghere ale UE și Comitetul unic de rezoluție pot recurge, după caz, la asistența unor terți de la nivel național sau internațional.
- (3) Costurile aferente evaluării efectuate în temeiul prezentului articol sunt suportate de statul asociat.

ARTICOLUL 9

Evaluarea punerii în aplicare și a aplicării actelor juridice ale UE de către statul asociat

- (1) UE evaluează exhaustivitatea și conformitatea legislației și a cadrului de reglementare al statului asociat cu actul juridic al UE relevant. Aceasta evaluează, în special, respectarea dispozițiilor din actele UE aplicabile:
- (a) întregii piețe interne a UE pentru servicii financiare, fără nicio distincție, în special a dispozițiilor privind combaterea spălării banilor și a finanțării terorismului; și
 - (b) segmentului sau segmentelor specifice ale pieței interne a UE pentru servicii financiare, astfel cum se menționează la articolul 4 alineatul (1) din prezentul protocol-cadru.

- (2) Conformitatea legislației și a cadrului de reglementare al statului asociat cu actul juridic al UE relevant poate fi evaluată cu sprijinul terților de la nivel național sau internațional. Comisia Europeană definește termenii de referință ai unei astfel de evaluări a conformității și informează statul asociat cu privire la procedura de achiziții publice relevantă și la rezultatele acesteia.
- (3) Costurile aferente evaluării efectuate în temeiul prezentului articol sunt suportate de statul asociat.

ARTICOLUL 10

Evaluarea infrastructurii de supraveghere a statului asociat

- (1) Evaluarea infrastructurii de supraveghere a statului asociat vizează independența, robustețea, eficacitatea și eficiența cadrului de supraveghere al statului asociat. O astfel de evaluare vizează, de asemenea, supravegherea combaterii spălării banilor în statul asociat, inclusiv existența și funcționarea corespunzătoare a unei unități de informații financiare.
- (2) Evaluarea menționată la alineatul (1) este efectuată de fiecare autoritate de supraveghere a UE relevantă în cooperare cu autoritățile competente relevante ale statelor membre ale UE. Fiecare autoritate de supraveghere a UE stabilește criteriile și metodologia pentru respectiva evaluare și informează Comisia Europeană și statul asociat în consecință. Criteriile și metodologia pentru evaluarea respectivă reflectă dreptul UE aplicabil privind independența, fiabilitatea, eficacitatea și eficiența cadrului de supraveghere respectiv.

- (3) Pentru efectuarea evaluării menționate la alineatul (1), autoritățile de supraveghere ale UE pot recurge, după caz, la asistența unor terți de la nivel național sau internațional.
- (4) Costurile aferente evaluării în temeiul prezentului articol sunt suportate de statul asociat.

ARTICOLUL 11

Rezultatele evaluării

- (1) După finalizarea evaluării sectorului financiar al statului asociat menționată la articolul 8 din prezentul protocol-cadru, fiecare autoritate de supraveghere a UE relevantă și Comitetul unic de rezoluție emit un aviz către Comisia Europeană, furnizând o evaluare a sectorului financiar al statului asociat.
- (2) După finalizarea evaluării infrastructurii de supraveghere a statului asociat menționată la articolul 10 din prezentul protocol-cadru, fiecare autoritate de supraveghere a UE relevantă emite un aviz către Comisia Europeană, furnizând o evaluare a cadrului de supraveghere al statului asociat.
- (3) Comisia Europeană, ținând seama de avizele menționate la alineatele (1) și (2) din prezentul articol, precum și de evaluarea punerii în aplicare și a aplicării actelor juridice ale UE menționate la articolul 9 din prezentul protocol-cadru, emite o recomandare către Subcomitetul pentru servicii financiare.

Recomandarea menționată la primul paragraf de la prezentul alineat stabilește dacă statului asociat urmează să i se acorde acces la piața internă a UE pentru servicii financiare sau la unul sau mai multe segmente de piață ale acesteia, ținând seama de următoarele considerente:

- (a) în cazul în care evaluările privind bilanțurile sau evaluările calității activelor menționate la articolul 8 alineatul (1) litera (b) din prezentul protocol-cadru identifică riscuri pentru buna funcționare a pieței interne a UE, accesul la segmentul corespunzător sau la segmentele corespunzătoare ale pieței interne a UE pentru servicii financiare nu se acordă înainte ca aceste riscuri să fie remediate în mod corespunzător;
- (b) în cazul în care evaluarea schemei de garantare a depozitelor, a schemei de garantare a asigurărilor sau a regimului de rezoluție menționate la articolul 8 alineatul (1) litera (c) din prezentul protocol-cadru este negativă, accesul la segmentul bancar sau la segmentul de asigurare și reasigurare nu se acordă până când deficiențele respective nu au fost remediate în mod corespunzător;
- (c) în cazul în care evaluarea punerii în aplicare și a aplicării dreptului UE identifică deficiențe în unul sau mai multe domenii, accesul la segmentul corespunzător sau la segmentele corespunzătoare ale pieței interne a UE pentru servicii financiare, astfel cum se menționează la articolul 4 alineatul (1) din prezentul protocol-cadru, nu se acordă înainte ca aceste deficiențe să fie remediate în mod corespunzător;
- (d) în cazul în care evaluarea infrastructurii de supraveghere a statului asociat identifică deficiențe, accesul la segmentul corespunzător sau la segmentele corespunzătoare ale pieței interne a UE pentru servicii financiare, astfel cum se menționează la articolul 4 alineatul (1) din prezentul protocol-cadru, nu se acordă înainte ca aceste deficiențe să fie remediate în mod corespunzător.

(4) În cazul în care recomandarea menționată la alineatul (3) este negativă, Comisia Europeană notifică Subcomitetului pentru servicii financiare orientările adresate statului asociat și acțiunile pe care trebuie să le întreprindă acesta în vederea remedierii deficiențelor identificate. Statul asociat nu poate prezenta o nouă cerere de evaluare în vederea obținerii accesului pe piață timp de un an de la notificarea respectivelor orientări și acțiuni de către Comisia Europeană. La depunerea unei noi cereri, statul asociat furnizează dovezi privind respectarea orientărilor transmise și punerea în aplicare a acțiunilor necesare.

PARTEA III

MONITORIZARE

ARTICOLUL 12

Monitorizarea punerii în aplicare și a aplicării actelor juridice ale UE de către statul asociat

- (1) După ce comitetul mixt a extins, în conformitate cu articolul 6 din prezentul protocol-cadru, accesul la piața internă a UE a serviciilor financiare sau la unul sau mai multe dintre segmentele acesteia la statul asociat, conformitatea continuă a legislației și a cadrului de reglementare ale statului asociat cu actul juridic al UE relevant face în continuare obiectul evaluării de către Comisia Europeană pe întreaga durată a accesului pe piață. Monitorizarea se efectuează în conformitate cu articolul 9 din prezentul protocol-cadru.

- (2) Comisia Europeană prezintă Subcomitetului pentru servicii financiare rezultatele monitorizării ulterioare, inclusiv orice recomandări pentru abordarea problemelor identificate în cursul procesului de monitorizare. Statul asociat pune în aplicare recomandările în termenul specificat în respectivele recomandări.

(3) În cazul în care monitorizarea punerii în aplicare și a aplicării actelor juridice ale UE identifică deficiențe semnificative în unul sau mai multe domenii, UE are dreptul de a suspenda aplicarea prezentului protocol-cadru în ceea ce privește segmentul sau segmentele de servicii financiare în cauză. Condițiile și procedura pentru o astfel de suspendare sunt stabilite la articolele 18 și 19 din prezentul protocol-cadru.

(4) Costurile aferente monitorizării periodice efectuate în temeiul prezentului articol sunt suportate de statul asociat.

ARTICOLUL 13

Monitorizarea infrastructurii de supraveghere a statului asociat

(1) După ce comitetul comun a extins, în conformitate cu articolul 6 din prezentul protocol-cadru, accesul la piața internă a UE pentru servicii financiare sau la unul sau mai multe dintre segmentele acesteia la statul asociat, evaluarea infrastructurii de supraveghere a statului asociat se efectuează în conformitate cu articolul 10 din prezentul protocol-cadru. Evaluarea respectivă se organizează o dată la doi ani, cu excepția cazului în care Comisia Europeană decide altfel.

(2) Comisia Europeană prezintă Subcomitetului pentru servicii financiare rezultatele evaluărilor, inclusiv orice recomandări elaborate de autoritățile de supraveghere ale UE relevante pentru remedierea problemelor identificate în cursul acestei monitorizări.

(3) Statul asociat pune în aplicare recomandările menționate la alineatul (2) în termenul specificat în recomandările respective. Autoritățile de supraveghere ale UE relevante verifică dacă recomandările respective au fost puse în aplicare pe deplin.

(4) În cazul în care statul asociat nu remediază deficiențele identificate în recomandările de evaluare în termenul specificat, UE are dreptul de a suspenda aplicarea prezentului protocol-cadru în ceea ce privește segmentul sau segmentele de servicii financiare în cauză. Condițiile și procedura pentru o astfel de suspendare sunt stabilite la articolele 18 și 19 din prezentul protocol-cadru.

(5) Costurile aferente monitorizării periodice în temeiul prezentului articol sunt suportate de statul asociat.

PARTEA IV

COOPERAREA CU AUTORITĂȚILE DE SUPRAVEGHERE ALE UE

ARTICOLUL 14

Autoritățile de supraveghere ale UE –princiipiile generale privind competențele

- (1) Autoritățile de supraveghere ale UE dispun, față de sectorul serviciilor financiare și de autoritățile competente ale statului asociat, de toate competențele care le sunt conferite de regulamentele lor de înființare, de legislația sectorială relevantă a UE și de articolele 8, 10, 11, 13 și 15 din prezentul protocol-cadru.
- (2) Competențele autorităților de supraveghere ale UE includ competența de a lua decizii și de a elabora recomandări adresate prestatorilor de servicii financiare sau autorităților competente ale statului asociat, după cum este necesar pentru a asigura buna funcționare a pieței interne a UE, protecția consumatorilor, a investitorilor și a altor părți interesate relevante sau protejarea stabilității și integrității pieței interne a UE. Aceste competențe se exercită în consultare cu autoritățile de supraveghere financiară ale statului asociat.
- (3) Statul asociat se asigură că autoritățile de supraveghere ale UE sunt în măsură să își exercite competențele în mod eficace în cadrul jurisdicției sale și contribuie în consecință la nevoile lor bugetare. Autoritățile competente ale statului asociat cooperează cu autoritățile de supraveghere ale UE în exercitarea competențelor lor în cadrul jurisdicției lor și iau toate măsurile necesare pentru a asigura punerea în aplicare eficace și consecventă a tuturor deciziilor și recomandărilor adoptate de autoritățile de supraveghere ale UE.

(4) Atunci când autoritățile de supraveghere ale UE dețin mandate de supraveghere directă sau competențe de intervenție directă în temeiul actelor juridice prin care au fost înființate, al legislației sectoriale relevante a UE și al prezentului protocol-cadru, deciziile adoptate de acestea sunt obligatorii din punct de vedere juridic și se aplică direct în jurisdicția statului asociat, fără a fi necesară validarea de către o autoritate competentă a statului asociat.

ARTICOLUL 15

Autoritățile de supraveghere ale UE – competențe în situații de urgență

(1) În cazul unor evoluții negative în sectorul financiar al statului asociat, care au potențialul de a cauza prejudicii financiare semnificative clienților sau consumatorilor sau de a amenința buna funcționare și integritatea piețelor financiare sau stabilitatea ori integritatea sistemului financiar al UE sau al unuia sau mai multor state membre ale UE, integral sau parțial, fiecare autoritate de supraveghere a UE are competența de a solicita autorității competente relevante a statului asociat să ia măsuri imediate pentru a aborda în mod adecvat amenințarea într-un termen notificat.

(2) În cazul în care se constată că autoritățile competente relevante ale statului asociat nu au luat măsuri pentru a aborda amenințarea în termenul notificat sau că măsurile luate nu abordează în mod adecvat amenințarea, fiecare autoritate de supraveghere a UE are competența, în aceste situații de urgență excepționale, în condițiile prevăzute în legislația sectorială relevantă a UE, în special la articolul 9 alineatul (5) din Regulamentul (UE) nr. 1093/2010, la articolul 9 alineatul (5) din Regulamentul (UE) nr. 1094/2010 și la articolul 9 alineatul (5) din Regulamentul (UE) nr. 1095/2010, să adopte următoarele decizii cu privire la prestatorii de servicii financiare cu sediul în statul asociat:

(a) să interzică sau să restricționeze temporar comercializarea, distribuția sau vânzarea anumitor instrumente financiare, produse sau instrumente/produse financiare cu anumite caracteristici specificate sau anumite tipuri de activități ori practici financiare, cum ar fi interzicerea subscrierii de noi activități sau a acceptării de clienți noi, în cazul unor preocupări legate de conduită sau al unor preocupări de natură prudențială, sau

- (b) să interzică sau să restricționeze temporar un anumit tip de activitate sau practică financiară, inclusiv dispunerea liberă de active.
- (3) În cazul în care o decizie menționată la alineatul (2) de la prezentul articol nu este respectată, autoritatea de supraveghere relevantă a UE adoptă o decizie de impunere a unei amenzi de natură administrativă prestatorului de servicii financiare cu sediul în statul asociat. Comitetele mixte instituite prin articolul 76 din acordul-cadru adoptă norme coordonate detaliate privind:
- (a) criteriile care trebuie aplicate pentru a stabili cuantumul amenzii impuse și limita superioară a acestui cuantum;
 - (b) procedura de exercitare a competenței de a aplica amenzi;
 - (c) termenele de prescripție aplicabile pentru impunerea și executarea amenzilor.

(4) Fiecare autoritate de supraveghere relevantă a UE, acționând în condițiile prevăzute de legislația UE relevantă, adoptă o decizie adresată autorității competente relevante a statului asociat de a suspenda licența acordată unui prestator de servicii financiare în caz de încălcare a dreptului UE, de activități frauduloase, de nerespectare de către acesta a legislației privind combaterea spălării banilor și a finanțării terorismului, de nerespectare de către acesta a cerințelor de competență și onorabilitate sau în caz de abateri în comportamentul său față de clienți ori potențiali clienți.

(5) Deciziile menționate la alineatele (2)-(4) sunt obligatorii din punct de vedere juridic și se aplică direct în jurisdicția statului asociat.

ARTICOLUL 16

Rolul statului asociat

Cu excepția dreptului de vot, autoritățile competente ale statului asociat au aceleași drepturi și obligații ca și autoritățile competente ale statelor membre ale UE în cadrul activității autorităților de supraveghere ale UE și a consiliului supraveghetorilor acestora, fiind însă limitate la deciziile adresate direct sectorului sau autorităților lor financiare.

ARTICOLUL 17

Cooperarea privind combaterea spălării banilor

Statul asociat asigură cooperarea deplină cu autoritățile de combatere a spălării banilor desemnate ale UE și ale statelor membre ale UE și cu orice organism sau organisme care le vor succede acestora.

PARTEA V

MĂSURILE DE SALVGARDARE ALE UE

ARTICOLUL 18

Măsuri de salvagardare – principii

- (1) UE poate suspenda temporar aplicarea prezentului protocol-cadru în ceea ce privește segmentul sau segmentele de servicii financiare în cauză, atunci când:
- (a) au fost detectate deficiențe semnificative în ceea ce privește punerea în aplicare și aplicarea actelor juridice ale UE în cursul monitorizării efectuate în conformitate cu articolul 12 din prezentul protocol-cadru;
 - (b) au fost detectate deficiențe semnificative în ceea ce privește cadrul de supraveghere al statului asociat în cursul monitorizării efectuate în conformitate cu articolul 13 din prezentul protocol-cadru;
 - (c) autoritățile competente ale statului asociat nu cooperează în ceea ce privește combaterea neregulilor, a fraudei, a abuzurilor, a spălării banilor și a finanțării terorismului, inclusiv în cazul neconformării cu deciziile adoptate de autoritățile de supraveghere ale UE în temeiul articolului 15 din prezentul protocol-cadru;
 - (d) au avut loc eludări ale unor acte juridice ale UE în domeniul serviciilor financiare sau au fost comise încălcări semnificative ale acestora.

(2) Se adoptă o suspendare temporară în conformitate cu condițiile și procedura prevăzute la articolul 19 din prezentul protocol-cadru.

ARTICOLUL 19

Măsuri de salvagardare - proceduri

(1) Prin derogare de la articolul 90 din acordul-cadru, în cazul în care UE consideră că au survenit una sau mai multe dintre situațiile specificate la articolul 18 alineatul (1) din prezentul protocol-cadru, aceasta notifică statul asociat și sesizează comitetul mixt.

(2) Comitetul mixt se întrunește fără întârziere și, în orice caz, în termen de cel mult o lună de la sesizarea sa. Părțile asociate prezintă comitetului mixt toate informațiile utile pentru a permite o evaluare aprofundată a situației. Comitetul mixt examinează toate posibilitățile care permit găsirea unei soluții în conformitate cu prezentul acord și poate lua orice decizie în acest sens, dacă este necesar.

(3) În cazul în care comitetul mixt nu reușește să găsească o soluție la situațiile specificate la articolul 18 alineatul (1) în termen de trei luni de la data primei reuniuni a comitetului mixt în temeiul alineatului (2), UE notifică statului asociat soluția propusă pentru problema identificată.

(4) În cazul în care statul asociat nu respectă soluția propusă de UE în termen de trei luni, UE suspendă aplicarea prezentului protocol-cadru în ceea ce privește segmentul sau segmentele de servicii financiare în cauză până la remedierea de către statul asociat a deficienței identificate de UE. Părțile asociate continuă să se angajeze într-un dialog periodic pentru a găsi o soluție acceptabilă pentru ambele părți.

(5) După suspendarea aplicării prezentului protocol-cadru în conformitate cu alineatul (4), statul asociat poate sesiza CJUE cu privire la această chestiune. Atunci când statul asociat intenționează să introducă o acțiune în fața CJUE în temeiul prezentului alineat, acesta notifică imediat UE în scris acest lucru și furnizează toate informațiile relevante.

PARTEA VI

DISPOZIȚII INSTITUȚIONALE

ARTICOLUL 20

Subcomitetele pentru servicii financiare

(1) Prin derogare de la articolul 76 alineatul (8) prima teză din acordul-cadru, se înființează două subcomitete pentru servicii financiare între:

- (a) UE, reprezentată de Comisia Europeană, și Andorra, reprezentată de autoritatea sa responsabilă cu politica în domeniul serviciilor financiare; și
- (b) UE, reprezentată de Comisia Europeană, și San Marino, reprezentat de autoritatea sa responsabilă cu politica în domeniul serviciilor financiare.

În sensul prezentului acord-cadru, orice trimitere la un subcomitet privind serviciile financiare se interpretează ca trimitere la oricare dintre subcomitetele privind serviciile financiare enumerate la literele (a) și (b).

(2) Subcomitetele pentru servicii financiare îndeplinesc următoarele funcții:

- (a) supraveghează punerea în aplicare a prezentului protocol-cadru, astfel cum se aplică prin protocoalele privind un stat asociat și prin dispozițiile relevante din anexele IX, XII și XXII la respectivele protocoale privind un stat asociat;

- (b) formulează următoarele recomandări adresate comitetelor mixte:
 - (i) recomandări de modificare a anexei IX la protocoalele privind un stat asociat, în conformitate cu articolul 81 din acordul-cadru;
 - (ii) recomandări de extindere a accesului la piața internă a UE pentru serviciile financiare sau la unul sau mai multe segmente de piață ale acesteia, în conformitate cu articolul 6 din prezentul protocol-cadru;
 - (iii) alte recomandări;
 - (c) formulează recomandări Comitetului de asociere, dacă este cazul;
 - (d) își asumă celelalte funcții și responsabilități care le sunt atribuite prin alte dispoziții din prezentul protocol-cadru.
- (3) Comisia Europeană poate invita autoritățile de supraveghere ale UE să participe la reuniunile Subcomitetului pentru servicii financiare pentru discuții tehnice, după cum este necesar.
- (4) În cazurile în care modificările aduse anexelor IX la protocoalele privind un stat asociat privesc ambele state asociate, subcomitetele pentru servicii financiare își desfășoară activitatea în cadrul unor reuniuni comune, pe baza unor propuneri coordonate.
- (5) Subcomitetele pentru servicii financiare se întrunesc anual sau la orice alte intervale stabilite de membrii lor. Reuniunile se pot desfășura prin orice mijloace tehnologice aflate la dispoziția părților asociate.

PARTEA VII

DISPOZIȚII FINALE

ARTICOLUL 21

Activitățile băncilor centrale și ale autorităților monetare

Nicio dispoziție a prezentului acord nu se aplică activităților desfășurate de autoritățile publice, băncile centrale, autoritățile monetare sau orice alte entități deținute sau controlate de o parte asociată în punerea în aplicare a politicilor monetare sau de curs de schimb.

PROTOCOLUL-CADRU NR. 4
PRIVIND NORMELE DE CONCURENȚĂ APLICABILE ÎNTREPRINDERILOR

ARTICOLUL 1

În ceea ce privește acordurile, deciziile asocierilor de întreprinderi și practicile concertate deja existente la data intrării în vigoare a prezentului acord care intră sub incidența articolului 38 alineatul (1) din acordul-cadru, interdicția prevăzută la articolul 38 alineatul (1) nu se aplică de la data intrării în vigoare a prezentului acord, în cazul în care acordurile, deciziile asocierilor de întreprinderi sau practicile concertate respective sunt modificate în termen de 12 luni de la data intrării în vigoare a prezentului acord astfel încât să îndeplinească condițiile stabilite în exceptările pe categorii prevăzute în anexa XIV la protocolul privind un stat asociat.

ARTICOLUL 2

În ceea ce privește acordurile, deciziile asociațiilor de întreprinderi și practicile concertate deja existente la data intrării în vigoare a prezentului acord care intră sub incidența articolului 38 alineatul (1) din acordul-cadru, interdicția prevăzută la articolul 38 alineatul (1) nu se aplică, de la data intrării în vigoare a prezentului acord, în cazul în care acordurile, deciziile asocierilor de întreprinderi sau practicile concertate respective sunt modificate în termen de 12 luni de la data intrării în vigoare a prezentului acord astfel încât să nu mai intre sub incidența interdicției respective.

PROTOCOLUL-CADRU NR. 5
PRIVIND COOPERAREA ÎN DOMENIUL STATISTICII

ARTICOLUL 1

Obiect

- (1) Prezentul protocol-cadru se aplică cooperării în domeniul statisticii între părțile asociate pentru a asigura producerea și difuzarea de informații statistice coerente și comparabile pentru descrierea și monitorizarea tuturor politicilor economice, sociale și de mediu relevante pentru cooperarea lor.
- (2) În sensul alineatului (1), părțile asociate elaborează și utilizează metode, definiții și clasificări armonizate, precum și programe și proceduri comune de organizare a activității statistice la nivelurile administrative corespunzătoare și în conformitate cu prezentul protocol-cadru.
- (3) Producerea statisticilor de către părțile asociate este imparțială, fiabilă, obiectivă, independentă din punct de vedere științific, eficientă din punctul de vedere al costurilor și confidențială. Producerea de statistici nu trebuie să implice o sarcină excesivă pentru operatorii economici.

ARTICOLUL 2

Subcomitetele pentru statistici

(1) Prin derogare de la articolul 76 alineatul (8) prima teză din acordul-cadru, se înființează două subcomitete pentru statistică între:

- (a) UE, reprezentată de Comisia Europeană, și Andorra, reprezentată de autoritățile sale responsabile cu cooperarea în domeniul statisticii; și
- (b) UE, reprezentată de Comisia Europeană, și San Marino, reprezentat de autoritățile sale responsabile cu cooperarea în domeniul statisticii.

În sensul prezentului acord-cadru, orice trimitere la un subcomitet pentru statistici se interpretează ca trimitere la oricare dintre subcomitetele pentru statistici menționate la literele (a) și (b).

(2) Subcomitetele pentru statistici răspund de administrarea prezentului protocol-cadru și asigură punerea în aplicare corectă a acestuia. În acest scop, ele formulează recomandări și iau decizii în cazurile prevăzute în prezentul protocol-cadru. Subcomitetele pentru statistici își adoptă deciziile prin consens.

- (3) Subcomitetele pentru statistici și Comitetul Sistemului Statistic European instituit prin Regulamentul (CE) nr. 223/2009 al Parlamentului European și al Consiliului¹, își organizează sarcinile în sensul prezentului protocol-cadru în cadrul unor reuniuni combinate.
- (4) Subcomitetele pentru statistici se întrunesc atunci când este necesar. Orice parte asociată poate solicita o reuniune a subcomitetului pentru statistici. Subcomitetele pentru statistici pot decide să înființeze grupuri de lucru care să le poată sprijini în îndeplinirea sarcinilor lor.
- (5) O parte asociată poate, în orice moment, să semnaleze un motiv de îngrijorare în legătură cu prezentul protocol-cadru în cadrul subcomitetului pentru statistici.
- (6) Fiecare decizie a unui subcomitet pentru statistici precizează data punerii sale în aplicare. Această decizie este supusă aprobării, dacă este necesar, în conformitate cu regulamentul de procedură al subcomitetului pentru statistici și este pusă în aplicare de către subcomitetul pentru statistici în conformitate cu regulamentul său de procedură.

¹ Regulamentul (CE) nr. 223/2009 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 martie 2009 privind statisticile europene și de abrogare a Regulamentului (CE, Euratom) nr. 1101/2008 al Parlamentului European și al Consiliului privind transmiterea de date statistice confidențiale Biroului Statistic al Comunităților Europene, a Regulamentului (CE) nr. 322/97 al Consiliului privind statisticile comunitare și a Deciziei 89/382/CEE, Euratom a Consiliului de constituire a Comitetului pentru programele statistice ale Comunităților Europene (JO UE L 87, 31.3.2009, p. 164).

ARTICOLUL 3

Cooperarea în domeniul statisticii

(1) Programul statistic european menționat la articolul 13 din Regulamentul (CE) nr. 223/2009 constituie cadrul pentru acțiunile statistice care urmează să fie desfășurate de statele asociate pentru perioadele de timp relevante acoperite de programul statistic european. Toate domeniile principale și temele statistice ale programului statistic european sunt considerate relevante pentru cooperarea statistică stabilită în prezentul protocol-cadru și sunt deschise participării depline a statelor asociate.

(2) Subcomitetele pentru statistici elaborează în fiecare an programe statistice anuale specifice UE/statul asociat (programul statistic anual UE/Andorra și programul statistic anual UE/San Marino) sub forma unui subset al programului anual de lucru elaborat de Comisia Europeană în conformitate cu capitolul III din Regulamentul (CE) nr. 223/2009 și în paralel cu acesta. Fiecare program statistic anual specific UE/statul asociat este aprobat de subcomitetul pentru statistici. Programele respective indică, în special, acțiunile din cadrul temelor relevante ale programului statistic anual care reprezintă o prioritate pentru cooperarea statistică UE/statul asociat în cauză pe durata programului.

(3) Informațiile statistice provenite de la statele asociate sunt transmise Eurostat pentru stocare, prelucrare și diseminare. În acest scop, institutele naționale de statistică (INS) ale statelor asociate lucrează în strânsă colaborare cu Eurostat pentru a asigura transmiterea corespunzătoare a datelor provenite de la statele asociate și difuzarea acestora către diverse grupuri de utilizatori prin canalele de difuzare obișnuite, ca parte a statisticilor UE/statul asociat. Gestionarea statisticilor provenite de la statele asociate este reglementată de Regulamentul (CE) nr. 223/2009.

(4) Un subcomitet pentru statistică examinează progresele înregistrate în cadrul acțiunilor statistice întreprinse de UE/statul asociat relevant. Acesta evaluează, în special, dacă obiectivele, prioritățile și acțiunile planificate în primii trei ani de aplicare a prezentului protocol-cadru au fost îndeplinite. De asemenea, acesta evaluează dacă conținutul anexei XXI la protocolul relevant privind un stat asociat reflectă în mod adecvat relevanța menționată la articolul 1 alineatul (1) din prezentul protocol-cadru.

ARTICOLUL 4

Participare

- (1) Entitățile stabilite în statele asociate au dreptul de a participa la programe specifice ale UE gestionate de Eurostat, având aceleași drepturi și obligații contractuale ca și entitățile stabilite în UE.
- (2) Experții naționali din statele asociate pot fi detașați pe lângă Comisia Europeană (Eurostat). Costurile legate de detașarea unor astfel de experți naționali la Comisia Europeană (Eurostat), inclusiv salariile, costurile cu securitatea socială, provizioanele pentru pensii, diurnele și indemnizațiile de deplasare, sunt suportate în întregime de statul asociat care îi detașează.
- (3) Entitățile stabilite în UE au dreptul de a participa la programe specifice ale UE gestionate de INS ale statelor asociate, având aceleași drepturi și obligații contractuale ca și entitățile stabilite în statele asociate.

ARTICOLUL 5

Alte forme de cooperare

- (1) Transferul de tehnologie în domeniul statisticii între INS din statele asociate și Eurostat poate avea loc de comun acord.
- (2) Fără a aduce atingere dispozițiilor și modalităților specifice prevăzute în capitolul 19 din anexa XI la fiecare dintre protocoalele privind un stat asociat, părțile asociate pot face schimb de orice informații din domeniul statisticii.
- (3) INS ale părților asociate pot face schimb de funcționari între ele. INS din statele membre ale UE pot, de asemenea, să facă schimb de funcționari cu cele din statele asociate. Condițiile în care au loc astfel de schimburi sunt convenite direct între INS implicate.

ARTICOLUL 6

Dispoziții financiare

- (1) Pentru a acoperi integral costurile participării lor, statele asociate contribuie financiar la programul statistic european pe o bază anuală.
- (2) Normele care reglementează contribuția financiară a statelor asociate sunt prevăzute la articolul 68 din acordul-cadru.

PROTOCOLUL-CADRU NR. 6
PRIVIND PROCEDURILE DE ARBITRAJ

CAPITOLUL 1

DISPOZIȚII PRELIMINARE

ARTICOLUL 1

Domeniu de aplicare

În cazul în care o parte asociată supune un litigiu arbitrajului în conformitate cu articolul 90 alineatul (8), articolul 97 alineatul (9) sau articolul 98 alineatul (6) din acordul-cadru, se aplică prezentul protocol-cadru.

ARTICOLUL 2

Definiții

În sensul prezentului protocol-cadru:

- (a) „reclamant” înseamnă partea asociată care supune un litigiu arbitrajului în conformitate cu articolul 90 alineatul (8), articolul 97 alineatul (9) sau articolul 98 alineatul (6) din acordul-cadru;

- (b) „pârât” înseamnă partea asociată care a luat:
- (i) măsurile compensatorii menționate la articolul 90 alineatul (7) din acordul-cadru;
 - (ii) măsurile de salvagardare menționate la articolul 97 alineatul (1) din acordul-cadru;
 - (iii) măsurile de salvagardare de urgență menționate la articolul 97 alineatul (5) din acordul-cadru;
 - (iv) măsurile de reechilibrare menționate la articolul 97 alineatul (8) din acordul-cadru;
 - (v) măsurile de salvagardare menționate la articolul 98 alineatul (1) din acordul-cadru; sau
 - (vi) măsurile de reechilibrare menționate la articolul 98 alineatul (5) din acordul-cadru;
- (c) „reprezentant al unei părți asociate” înseamnă un funcționar al unei părți asociate sau orice persoană desemnată de o parte asociată care reprezintă partea asociată respectivă în scopul unui litigiu în temeiul articolului 90 alineatul (8), al articolului 97 alineatul (9) sau al articolului 98 alineatul (6) din acordul-cadru;
- (d) „consilier” înseamnă o persoană desemnată de o parte asociată pentru a consilia sau a asista partea asociată respectivă în legătură cu procedurile desfășurate în fața unei comisii de arbitraj;
- (e) „asistent” înseamnă o persoană care, în conformitate cu condițiile numirii sale, desfășoară activități de cercetare pentru un membru al unei comisii de arbitraj sau îi furnizează asistență, sub conducerea și controlul respectivului membru al unei comisii de arbitraj;

- (f) „candidat” înseamnă orice persoană al cărei nume se află pe lista menționată la articolul 4 din prezentul protocol-cadru și care este luată în considerare pentru a fi selectată ca membru al unei comisii de arbitraj în conformitate cu articolul respectiv.

ARTICOLUL 3

Grefă și sprijin de secretariat

La cererea scrisă a părților asociate sau a comisiei de arbitraj, Biroul Internațional al Curții Permanente de Arbitraj (denumită în continuare „Curtea Permanentă de Arbitraj”) acționează în calitate de grefă și oferă comisiei de arbitraj un sprijin de secretariat adecvat.

ARTICOLUL 4

Lista persoanelor care doresc și sunt în măsură să îndeplinească funcția de membri ai unei comisii de arbitraj

- (1) Fiecare comitet mixt întocmește o listă formată din 15 persoane care doresc și sunt în măsură să îndeplinească funcția de membri ai unei comisii de arbitraj. În acest scop, fiecare parte asociată numește cinci persoane. Părțile asociate numesc, de asemenea, în comun cinci persoane care să îndeplinească funcția de președinte al comisiei de arbitraj. Comitetele mixte se asigură că astfel de liste îndeplinesc în orice moment cerințele menționate la alineatul (2).

(2) Listele întocmite în conformitate cu alineatul (1) conțin numai persoane care prezintă toate garanțiile de independență, care dețin calificările necesare pentru a fi numite în cadrul celui mai înalt for judiciar din țările lor sau care sunt jurisconsulți a căror competență este recunoscută și care dețin cunoștințe de specialitate sau au experiență în dreptul UE și în dreptul internațional public. Listele respective nu conțin persoane care au statut de membri, funcționari sau alți agenți ai instituțiilor UE, ai autorităților publice ale unui stat membru al UE sau ai guvernului unui stat asociat.

CAPITOLUL 2

NOTIFICĂRI

ARTICOLUL 5

Transmiterea notificărilor

- (1) Comisia de arbitraj trimite simultan părților asociate toate cererile, avizele, memoriile și alte documente.
- (2) În cazul în care o parte asociată adresează comisiei de arbitraj o cerere, un aviz, un memoriu sau un alt document, aceasta trimite simultan celeilalte părți asociate o copie a documentului în cauză.
- (3) În cazul în care o parte asociată adresează celeilalte părți asociate o cerere, un aviz, un memoriu sau un alt document în legătură cu litigiul, aceasta trimite simultan comisiei de arbitraj o copie a documentului în cauză.
- (4) Orice notificare menționată la alineatele (1)-(3) se efectuează prin e-mail sau, după caz, prin orice alt mijloc de telecomunicații care permite înregistrarea trimiterii. În absența unor dovezi contrare, o astfel de notificare se consideră a fi primită la data transmiterii. Toate notificările se adresează Serviciului Juridic al Comisiei Europene și Misiunii statului asociat în cauză pe lângă UE.

ARTICOLUL 6

Notificarea arbitrajului

(1) Procedurile de arbitraj se consideră ca începând la data la care este primită notificarea arbitrajului de către pârât. Notificarea arbitrajului se trimite, de asemenea, Curții Permanente de Arbitraj.

(2) Notificarea arbitrajului stabilește următoarele elemente:

(a) cererea de a supune litigiul arbitrajului;

(b) denumirea și adresele părților asociate;

(c) numele și adresele reprezentanților și consilierilor lor;

(d) temeiul juridic al procedurii: articolul 90 alineatul (8), articolul 97 alineatul (9) sau articolul 98 alineatul (6) din acordul-cadru;

(e) identificarea uneia dintre următoarele măsuri:

(i) măsurile compensatorii menționate la articolul 90 alineatul (7) din acordul-cadru;

(ii) măsurile de salvagardare menționate la articolul 97 alineatul (1) din acordul-cadru;

- (iii) măsurile de salvagardare de urgență menționate la articolul 97 alineatul (5) din acordul-cadru;
 - (iv) măsurile de reechilibrare menționate la articolul 97 alineatul (8) din acordul-cadru;
 - (v) măsurile de salvagardare menționate la articolul 98 alineatul (1) din acordul-cadru;
 - (vi) măsurile de reechilibrare menționate la articolul 98 alineatul (5) din acordul-cadru;
- (f) precizarea normei care face obiectul litigiului sau care are legătură cu acesta;
 - (g) o scurtă descriere a litigiului;
 - (h) numirea unui membru al comisiei de arbitraj.
- (3) Un diferend privind conformitatea notificării arbitrajului cu cerințele prezentului protocol-cadru nu împiedică instituirea comisiei de arbitraj. Un astfel de diferend se soluționează definitiv de către comisia de arbitraj.

ARTICOLUL 7

Răspunsul la notificarea arbitrajului

- (1) În termen de 20 de zile de la primirea notificării arbitrajului, pârâtul transmite reclamantului și Curții Permanente de Arbitraj răspunsul său, care stabilește:
 - (a) denumirea și adresele părților asociate;
 - (b) numele și adresele reprezentanților și consilierilor lor;
 - (c) un răspuns la elementele stabilite în notificarea arbitrajului, astfel cum sunt enumerate la articolul 6 alineatul (2) literele (d)-(g) din prezentul protocol-cadru;
 - (d) numirea unui membru al comisiei de arbitraj.

- (2) Un diferend referitor la lipsa unui răspuns din partea pârâtului sau la lipsa unui răspuns complet și în timp util din partea pârâtului la notificarea arbitrajului nu împiedică instituirea comisiei de arbitraj. Acest diferend se soluționează definitiv de către comisia de arbitraj.

CAPITOLUL 3

COMISIA DE ARBITRAJ

ARTICOLUL 8

Instituirea comisiei de arbitraj

- (1) Comisia de arbitraj este formată din trei membri.
 - (2) Comisia de arbitraj este instituită în conformitate cu alineatele (3) și (4) de la prezentul articol în termen de 30 de zile de la data transmiterii unei notificări a arbitrajului în conformitate cu articolul 6 din prezentul protocol-cadru.
 - (3) Fiecare dintre părțile asociate numesc câte un membru al comisiei de arbitraj dintre persoanele de pe lista persoanelor care doresc și sunt în măsură să îndeplinească funcția de membri ai unei comisii de arbitraj menționată la articolul 4 alineatul (1) din prezentul protocol-cadru. Președintele este selectat de comun acord de către membrii comisiei de arbitraj de pe lista persoanelor desemnate în comun de părțile asociate pentru a îndeplini funcția de președinte al comisiei de arbitraj.
- În cazul în care membrii comisiei de arbitraj nu pot ajunge la un acord cu privire la selecția președintelui în termenul prevăzut la alineatul (2) din prezentul articol, oricare dintre părțile asociate poate solicita Secretarului General al Curții Permanente de Arbitraj să selecteze președintele prin tragere la sorți dintre persoanele propuse în comun de către părțile asociate pentru a îndeplini funcția de președinte al comisiei de arbitraj.

(4) Secretarul General al Curții Permanente de Arbitraj selectează președintele astfel cum se menționează la alineatul (3) al doilea paragraf în termen de cinci zile de la primirea cererii menționate la respectivul paragraf. Reprezentanții părților asociate au dreptul de a fi prezenți cu ocazia efectuării acestei selecții.

(5) Data instituirii comisiei de arbitraj este data la care a fost selectat președintele și a acceptat numirea.

(6) În cazul în care lista persoanelor care doresc și sunt în măsură să îndeplinească funcția de membri ai unei comisii de arbitraj menționate la articolul 4 alineatul (1) din prezentul protocol-cadru nu a fost întocmită până la expirarea termenului prevăzut la alineatul (2) din prezentul articol, fiecare parte asociată numește, în termen de cinci zile, o persoană ca membru al comisiei de arbitraj. În cazul în care au fost propuse persoane în temeiul articolului 4 alineatul (1) din prezentul protocol-cadru, numirile se fac pe baza respectivei liste de persoane. Președintele este apoi numit în conformitate cu procedura prevăzută la alineatul (3) din prezentul articol. În cazul în care părțile asociate nu au propus în comun, în termen de cinci zile, cel puțin o persoană care să îndeplinească funcția de președinte al comisiei de arbitraj, Secretarul General al Curții Permanente de Arbitraj propune, în termen de cinci zile și după consultarea părților asociate, o persoană care să îndeplinească funcția de președinte al comisiei de arbitraj care îndeplinește cerințele prevăzute la articolul 4 alineatul (2) din prezentul protocol-cadru. Cu excepția cazului în care una dintre părțile asociate prezintă obiecții cu privire la o astfel de propunere în termen de cinci zile, se numește persoana propusă de Secretarul General al Curții Permanente de Arbitraj.

(7) În cazul în care nu se instituie o comisie de arbitraj în termen de trei luni de la data cererii de a supune litigiul arbitrajului formulate în temeiul articolului 6 din prezentul protocol-cadru, Secretarul General al Curții Permanente de Arbitraj numește, în termen de 15 zile de la cererea oricăreia dintre părțile asociate și după consultarea părților asociate, persoane care îndeplinesc cerințele prevăzute la articolul 4 alineatul (2) din prezentul protocol-cadru pentru a constitui comisia de arbitraj.

ARTICOLUL 9

Independența și imunitatea membrilor unei comisii de arbitraj

- (1) Membrii unei comisii de arbitraj sunt independenți, își exercită funcția în nume propriu și nu acceptă instrucțiuni de la nicio organizație sau guvern.
- (2) Membrii comisiei de arbitraj beneficiază, din momentul instituirii acesteia, de imunitate de jurisdicție în UE și în statele asociate pentru actele îndeplinite de aceștia în exercitarea funcțiilor lor în cadrul comisiei de arbitraj.

ARTICOLUL 10

Contestarea membrilor comisiei de arbitraj

- (1) O parte asociată care intenționează să conteste un membru al comisiei de arbitraj își notifică intenția în termen de 15 zile de la data la care i-a fost notificată numirea membrului respectiv sau în termen de 30 de zile de la data la care i s-au adus la cunoștință circumstanțe care constituie o încălcare a cerințelor prevăzute la articolul 9 alineatul (1) din prezentul protocol-cadru.
- (2) Notificarea contestației se trimite celeilalte părți asociate, membrului contestat al comisiei de arbitraj, celorlalți membri ai comisiei de arbitraj și Curții Permanente de Arbitraj. Aceasta prezintă motivele contestației.
- (3) În cazul în care un membru al comisiei de arbitraj a fost contestat de o parte asociată, cealaltă parte asociată poate accepta contestația. Membrul contestat al comisiei de arbitraj poate, de asemenea, să se retragă. O astfel de acceptare sau retragere nu implică recunoașterea motivelor invocate pentru contestație.

(4) În cazul în care, în termen de 15 zile de la data notificării contestației, cealaltă parte asociată nu acceptă contestația sau membrul contestat al comisiei de arbitraj nu se retrage, partea care formulează contestația poate solicita Secretarului General al Curții Permanente de Arbitraj să ia o decizie cu privire la contestație.

(5) Atunci când ia o decizie cu privire la o contestație, Secretarul General al Curții Permanente de Arbitraj își motivează respectiva decizie, cu excepția cazului în care părțile asociate convin că nu este nevoie să se prezinte niciun motiv.

ARTICOLUL 11

Înlocuirea membrilor comisiei de arbitraj

(1) În cazul în care este necesară înlocuirea unui membru al comisiei de arbitraj în cursul procedurii de arbitraj prevăzute la capitolul 5 din prezentul protocol-cadru, se numește sau se selectează un înlocuitor al acestuia în conformitate cu articolul 8 alineatul (3) din prezentul protocol-cadru, care se aplică chiar și în cazul în care o parte asociată nu și-a exercitat dreptul de a numi sau de a participa la numirea membrului comisiei de arbitraj care urmează să fie înlocuit.

(2) În cazul în care un membru al comisiei de arbitraj este înlocuit, procedura se reia în etapa în care membrul comisiei de arbitraj înlocuit a încetat să își îndeplinească atribuțiile, cu excepția cazului în care comisia de arbitraj decide altfel.

ARTICOLUL 12

Funcționarea comisiei de arbitraj

- (1) Președintele comisiei de arbitraj prezidează toate reuniunile comisiei de arbitraj. Comisia de arbitraj poate delega președintelui autoritatea de a lua decizii administrative și procedurale.
- (2) În absența unor dispoziții contrare în prezentul protocol-cadru, comisia de arbitraj își poate desfășura procedurile și deliberările prin orice mijloc de comunicare.
- (3) Numai membrii comisiei de arbitraj pot participa la deliberările acesteia. Cu toate acestea, comisia de arbitraj poate permite asistenților să fie prezenți.
- (4) Redactarea oricărei decizii constituie responsabilitatea exclusivă a membrilor comisiei de arbitraj și nu poate fi delegată niciunei alte persoane.
- (5) În cazul în care apare o chestiune procedurală care nu este reglementată de prezentul protocol-cadru, comisia de arbitraj poate decide, după consultarea părților asociate, cu privire la procedura care trebuie urmată, cu condiția ca aceasta să fie compatibilă cu prezentul protocol-cadru.
- (6) În cazul în care comisia de arbitraj consideră că este necesară modificarea oricăroră dintre termenele procedurilor menționate în prezentul protocol-cadru sau efectuarea oricărei alte ajustări procedurale sau administrative, aceasta informează părțile asociate în scris, după ce le-a consultat, cu privire la motivele modificării sau ajustării și la termenul sau ajustarea necesară.

CAPITOLUL 4

CALCULAREA TERMENELOR

ARTICOLUL 13

Calcularea termenelor

(1) Orice termen prevăzut în prezentul protocol-cadru începe să curgă din ziua următoare celei în care a fost primită notificarea. În cazul în care ultima zi a unui termen cade într-un weekend sau într-o zi de sărbătoare legală aplicabilă Comisiei Europene sau statului asociat în cauză, termenul curge până în următoarea zi lucrătoare. Zilele de sărbătoare legală care cad în timpul termenului se contabilizează.

(2) În cazul în care ultima zi de transmitere a unui document cade într-un weekend sau într-o zi de sărbătoare legală aplicabilă Comisiei Europene sau statului asociat în cauză, documentul respectiv poate fi transmis în următoarea zi lucrătoare a Comisiei Europene sau a statului asociat în cauză, după caz.

CAPITOLUL 5

PROCEDURA DE ARBITRAJ

ARTICOLUL 14

Dispoziții generale

Comisia de arbitraj se asigură că părțile la litigiu sunt tratate în mod egal și că, în orice stadiu adecvat al procedurii de arbitraj, fiecare parte la litigiu are posibilitatea de a-și prezenta cazul. Comisia de arbitraj își desfășoară procedurile astfel încât să prevină întârzierile și costurile inutile și în vederea soluționării litigiului dintre părțile la litigiu.

ARTICOLUL 15

Locul arbitrajului

Locul arbitrajului este Haga. În circumstanțe excepționale, comisia de arbitraj se poate întruni în orice alt loc pe care îl consideră adecvat.

ARTICOLUL 16

Regimul lingvistic

- (1) Limbile de procedură în fața comisiei de arbitraj sunt franceza și engleza.
- (2) Comisia de arbitraj poate dispune ca toate documentele anexate la plângere sau la memoriul în apărare, precum și toate documentele suplimentare prezentate în cursul procedurii în limba lor originală să fie însoțite de o traducere în una dintre limbile de procedură.
- (3) Fiecare parte asociată își suportă costurile aferente traducerii documentelor prezentate comisiei de arbitraj care nu au fost redactate inițial în limba engleză sau franceză, precum și toate costurile aferente interpretării de care beneficiază reprezentanții sau consilierii săi în cursul audierii.

ARTICOLUL 17

Plângerile

- (1) Reclamantul transmite plângerea sa, în scris, pârâtului, Curții Permanente de Arbitraj și fiecărui membru al comisiei de arbitraj în termenul stabilit de comisia de arbitraj în acest scop, în conformitate cu articolul 20 din prezentul protocol-cadru. Reclamantul poate alege să considere notificarea sa a arbitrajului menționată la articolul 6 din prezentul protocol-cadru ca fiind plângerea sa, cu condiția ca respectiva notificare a arbitrajului să îndeplinească cerințele prevăzute la alineatele (2) și (3) de la prezentul articol.

- (2) Plângerea stabilește următoarele elemente:
- (a) denumirea și adresele părților asociate;
 - (b) numele și adresele reprezentanților și consilierilor lor;
 - (c) temeiul juridic al procedurii, și anume articolul 90 alineatul (8), articolul 97 alineatul (9) sau articolul 98 alineatul (6) din acordul-cadru;
 - (d) identificarea uneia dintre următoarele măsuri:
 - (i) măsurile compensatorii menționate la articolul 90 alineatul (7) din acordul-cadru;
 - (ii) măsurile de salvagardare menționate la articolul 97 alineatul (1) din acordul-cadru;
 - (iii) măsurile de salvagardare de urgență menționate la articolul 97 alineatul (5) din acordul-cadru;
 - (iv) măsurile de reechilibrare menționate la articolul 97 alineatul (8) din acordul-cadru;
 - (v) măsurile de salvagardare menționate la articolul 98 alineatul (1) din acordul-cadru;
 - (vi) măsurile de reechilibrare menționate la articolul 98 alineatul (5) din acordul-cadru;
 - (e) o declarație a faptelor care susțin plângerea;

- (f) o prezentare generală a litigiului; și
 - (g) temeiurile juridice sau argumentele invocate.
- (3) Plângerea este, ori de câte ori este posibil, însoțită de documentele și probele invocate de reclamant sau face trimitere la astfel de documente și probe.

ARTICOLUL 18

Memoriul în apărare

- (1) Pârâtul transmite memoriul său în apărare, în scris, reclamantului, Curții Permanente de Arbitraj și fiecărui membru al comisiei de arbitraj în termenul stabilit de comisia de arbitraj în acest scop în conformitate cu articolul 20 din prezentul protocol-cadru. Pârâtul poate alege să considere răspunsul său la notificarea arbitrajului menționată la articolul 7 din prezentul protocol-cadru ca fiind memoriul său în apărare, cu condiția ca respectivul răspuns la notificarea arbitrajului să îndeplinească toate cerințele prevăzute la alineatul (2) din prezentul articol.
- (2) Memoriul în apărare trebuie să răspundă elementelor care figurează în plângere în conformitate cu articolul 17 alineatul (2) literele (c)-(g) din prezentul protocol-cadru. Memoriul în apărare este, ori de câte ori este posibil, însoțit de documentele și probele invocate de pârât sau face trimitere la astfel de documente și probe.

ARTICOLUL 19

Alte informații transmise în scris

Comisia de arbitraj poate decide ce informații transmise în scris să îi prezinte sau să îi poată prezenta părțile asociate, în plus față de plângere și de memoriul în apărare. În temeiul articolului 20 din prezentul protocol-cadru, comisia de arbitraj stabilește termenul pentru comunicarea respectivelor informații transmise în scris.

ARTICOLUL 20

Termenele

Termenele stabilite de comisia de arbitraj pentru transmiterea plângerii, a memoriului în apărare și a oricăror alte informații transmise în scris nu depășesc 90 de zile. Cu toate acestea, comisia de arbitraj poate prelungi astfel de termene în cazurile în care consideră că o astfel de prelungire este justificată.

ARTICOLUL 21

Măsuri provizorii

Comisia de arbitraj nu adoptă și nici nu acordă măsuri provizorii.

ARTICOLUL 22

Elemente de probă

- (1) Fiecare parte asociată furnizează elemente de probă ale faptelor pe care își întemeiază plângerea sau apărarea.
- (2) În orice moment al procedurii, comisia de arbitraj poate solicita părților asociate să prezinte elemente de probă suplimentare într-un termen stabilit.
- (3) Comisia de arbitraj stabilește admisibilitatea, relevanța și soliditatea elementelor de probă prezentate.

ARTICOLUL 23

Audierile

- (1) Pe baza calendarului orientativ stabilit în conformitate cu articolul 28 alineatul (1) din prezentul protocol-cadru și după consultarea părților asociate și a celorlalți membri ai comisiei de arbitraj, președintele informează părțile asociate cu privire la data, ora și locul de desfășurare a audierii. Aceste informații se fac publice, cu excepția cazului în care audierea nu este publică.
- (2) Comisia de arbitraj poate decide, de comun acord cu părțile asociate, să nu organizeze nicio audiere.

- (3) Cu excepția cazului în care părțile la litigiu convin altfel, audierea are loc la sediul Curții Permanente de Arbitraj de la Haga, în conformitate cu articolul 15 din prezentul protocol-cadru.
- (4) Comisia de arbitraj poate convoca audieri suplimentare în cazul în care părțile la litigiu convin astfel.
- (5) Toți membrii comisiei de arbitraj sunt prezenți pe întreaga durată a audierii.
- (6) Cu excepția cazului în care părțile la litigiu convin altfel, următoarele persoane pot participa la audiere, indiferent dacă audierea este sau nu deschisă publicului:
- (a) reprezentanții părților la litigiu;
 - (b) consilierii;
 - (c) asistenții;
 - (d) interpreții, traducătorii și grefierii comisiei de arbitraj; și
 - (e) experții, astfel cum sunt desemnați de comisia de arbitraj.
- (7) Cu cel puțin cinci zile înainte de data unei audieri, fiecare parte la litigiu transmite comisiei de arbitraj și celeilalte părți la litigiu o listă cu numele persoanelor care vor pleda sau vor face prezentări în cursul audierii în numele părții la litigiu respective, precum și cu numele altor reprezentanți sau consilieri ai părții la litigiu respective care vor lua parte la audiere.

(8) Pentru a se asigura că atât reclamantul, cât și pârâtul beneficiază de timp egal atât în ceea ce privește pledoaria, cât și în ceea ce privește răspunsul, audierea se desfășoară în următoarea ordine:

(a) pledoarie:

(i) pledoaria reclamantului;

(ii) pledoaria pârâtului;

(b) răspuns;

(i) răspunsul reclamantului;

(ii) pledoaria în replică a pârâtului.

(9) Comisia de arbitraj poate adresa întrebări oricăreia dintre părțile la litigiu, în orice moment al audierii.

(10) Comisia de arbitraj ia măsurile necesare în vederea realizării și transmiterii către părțile la litigiu, în cel mai scurt timp de la data audierii, a unei transcrieri a audierii. Părțile la litigiu pot prezenta observații cu privire la transcriere în termen de zece zile de la data audierii. Comisia de arbitraj poate lua în considerare aceste observații.

(11) În termen de zece zile de la data audierii, fiecare parte la litigiu poate trimite comisiei de arbitraj un memoriu suplimentar cu privire la orice aspect abordat în cadrul audierii.

ARTICOLUL 24

Neîndeplinirea obligațiilor

- (1) În cazul în care, în termenul stabilit de comisia de arbitraj în conformitate cu articolul 20 din prezentul protocol-cadru și în absența unui impediment legitim, reclamantul nu și-a prezentat plângerea, comisia de arbitraj dispune încheierea procedurii de arbitraj, cu excepția cazului în care există chestiuni nesoluționate asupra cărora poate fi necesar să se pronunțe, sau a cazului în care comisia de arbitraj consideră adecvat să nu dispună încheierea procedurii de arbitraj.
- (2) În cazul în care, în termenul stabilit de comisia de arbitraj în conformitate cu articolul 20 din prezentul protocol-cadru și în absența unui impediment legitim, pârâtul nu și-a prezentat răspunsul la notificarea arbitrajului sau memoriul în apărare, comisia de arbitraj dispune continuarea procedurii de arbitraj, fără ca prin aceasta să se înțeleagă că comisia de arbitraj ar putea considera lipsa prezentării răspunsului ca fiind echivalentă cu acceptarea de către pârât a acuzațiilor aduse de reclamant. Prezentul alineat se aplică, de asemenea, în cazul în care reclamantul nu și-a prezentat pledoaria în replică la o cerere reconvențională.
- (3) În cazul în care una dintre părțile la litigiu, notificată în mod corespunzător în temeiul prezentului protocol-cadru, nu se prezintă la o audiere, fără a invoca un impediment legitim în acest sens, comisia de arbitraj poate proceda la procedura de arbitraj.
- (4) În cazul în care una dintre părțile la litigiu, invitată în mod corespunzător să prezinte elemente de probă suplimentare, nu face acest lucru în termenele stabilite și nu invocă un impediment legitim, comisia de arbitraj hotărăște pe baza probelor care i-au fost prezentate.

ARTICOLUL 25

Confidențialitate

(1) Orice informații desemnate ca fiind confidențiale de o parte la litigiu și transmise comisiei de arbitraj de către respectiva parte la litigiu sunt tratate ca și confidențiale de către cealaltă parte la litigiu și de către comisia de arbitraj.

Atunci când o parte la litigiu prezintă comisiei de arbitraj un memoriu care conține informații confidențiale, aceasta furnizează, de asemenea, în termen de 15 zile, un memoriu din care a eliminat informațiile confidențiale, care este făcut public.

(2) Nicio dispoziție din prezentul protocol-cadru nu împiedică o parte la litigiu să își facă publice propriile memorii și propriile răspunsuri la întrebările adresate de comisia de arbitraj sau transcrierea observațiilor orale din cadrul ședinței publice, cu condiția ca, atunci când face trimiteri la informații transmise de cealaltă parte la litigiu, să nu dezvăluie nicio informație desemnată de cealaltă parte la litigiu ca fiind confidențială.

(3) Audierile în fața comisiei de arbitraj sunt deschise publicului, cu excepția cazului în care documentele transmise și pledoariile unei părți la litigiu conțin informații confidențiale sau în cazul în care părțile la litigiu convin ca audierea să nu fie publică. În acest caz, părțile la litigiu păstrează caracterul confidențial al audierii.

ARTICOLUL 26

Contacte ex parte

Pe parcursul procedurii de arbitraj, membrii comisiei de arbitraj nu se întrunesc și nici nu comunică în alt mod, verbal sau în scris, cu o parte la litigiu în absența celeilalte părți la litigiu.

ARTICOLUL 27

Încheierea procedurii de arbitraj

În cazul în care părților la litigiu li s-a oferit o posibilitate rezonabilă de a-și prezenta argumentele, comisia de arbitraj poate încheia procedura de arbitraj.

CAPITOLUL 6

CALENDARUL PROCEDURILOR ÎN FAȚA COMISIEI DE ARBITRAJ

ARTICOLUL 28

Calendarul procedurilor în fața comisiei de arbitraj

- (1) În termen de zece zile de la instituirea comisiei de arbitraj și după consultarea părților la litigiu, comisia de arbitraj stabilește un calendar indicativ al procedurii. Aceasta poate, în orice moment, după consultarea părților la litigiu, să prelungească sau să scurteze orice termen prevăzut în prezentul protocol-cadru sau cu care părțile la litigiu au fost de acord.

- (2) Comisia de arbitraj notifică hotărârea sa părților la litigiu și comitetului mixt în termen de 12 luni de la data instituirii comisiei de arbitraj. În cazul în care comisia de arbitraj consideră că nu poate respecta acest termen, președintele său notifică acest lucru în scris părților la litigiu, precizând motivele întârzierii și data la care comisia de arbitraj intenționează să își încheie activitatea.

- (3) În termen de zece zile de la instituirea comisiei de arbitraj, una dintre părțile la litigiu poate prezenta o cerere motivată de tratare a cazului ca fiind urgent. Într-un astfel de caz, comisia de arbitraj pronunță o hotărâre privind caracterul urgent al cazului în termen de 15 zile de la primirea unei astfel de cereri. Atunci când comisia de arbitraj decide că cazul este urgent, comisia de arbitraj depune toate eforturile pentru a notifica părților la litigiu hotărârea sa privind fondul cauzei în termen de șase luni de la data instituirii sale.

CAPITOLUL 7

HOTĂRÂREA ARBITRALĂ

ARTICOLUL 29

Hotărârile arbitrale ale comisiei de arbitraj

- (1) Comisia de arbitraj depune toate eforturile pentru a lua hotărâri arbitrale prin consens. În cazul în care, în ciuda eforturilor sale, nu se poate ajunge la o hotărâre arbitrală prin consens, hotărârea arbitrală se decide cu majoritate de voturi.
- (2) În nicio situație opiniile divergente ale membrilor comisiei de arbitraj nu se fac publice.
- (3) Orice hotărâre arbitrală este obligatorie pentru părțile la litigiu. Hotărârea arbitrală prezintă constatările de fapt, aplicabilitatea dispozițiilor relevante ale prezentului acord și justificarea oricăreia dintre constatările și concluziile sale.

ARTICOLUL 30

Forma și efectele hotărârii arbitrale

- (1) Comisia de arbitraj poate pronunța hotărâri arbitrale separate cu privire la aspecte diferite și în momente diferite.

- (2) Toate hotărârile arbitrale se pronunță în scris și se motivează.
- (3) Toate hotărârile arbitrale sunt definitive și obligatorii pentru părțile la litigiu.
- (4) Hotărârea arbitrală este semnată de către membrii comisiei de arbitraj, indică data la care a fost pronunțată și indică locul arbitrajului. O copie a hotărârii arbitrale semnate de membrii comisiei de arbitraj este transmisă părților la litigiu de către Curtea Permanentă de Arbitraj.
- (5) Părțile la litigiu publică hotărârile arbitrale în întregime, sub rezerva protejării informațiilor confidențiale prevăzute la articolul 25 din prezentul protocol-cadru.
- (6) Părțile la litigiu pun în aplicare hotărârile arbitrale fără întârziere.

ARTICOLUL 31

Soluție convenită de comun acord sau alte motive pentru încheierea procedurii de arbitraj

- (1) Părțile la litigiu pot ajunge în orice moment la o soluție convenită de comun acord la litigiul lor. În acest caz, părțile la litigiu notifică împreună comisiei de arbitraj orice astfel de soluție. În cazul în care soluția convenită de comun acord necesită aprobarea uneia dintre părțile la litigiu, notificarea face trimitere la această cerință, iar procedura de arbitraj se suspendă în așteptarea acestei proceduri. În cazul în care aprobarea din partea uneia dintre părțile la litigiu nu este necesară sau la notificarea finalizării unor astfel de proceduri naționale, procedura de arbitraj se încheie.

(2) În cazul în care, înainte de pronunțarea hotărârii arbitrale, continuarea procedurii de arbitraj devine imposibilă sau devine inutilă dintr-un motiv care nu este menționat la alineatul (1) de la prezentul articol, comisia de arbitraj informează părțile la litigiu cu privire la intenția sa de a emite un ordin de încetare a procedurii de arbitraj. Comisia de arbitraj poate să emită ordinul respectiv, cu excepția cazului în care există chestiuni nesoluționate cu privire la care ar putea fi necesar să se pronunțe sau a cazului în care comisia de arbitraj consideră adecvat să nu emită ordinul respectiv.

(3) Comisia de arbitraj transmite părților la litigiu ordinul de încheiere a procedurii de arbitraj sau acordul la care au ajuns părțile, semnat de membrii comisiei de arbitraj. Articolul 30 alineatele (2)-(6) din prezentul protocol-cadru se aplică acordurilor la care au ajuns părțile.

ARTICOLUL 32

Rectificarea unei hotărâri arbitrale

(1) În termen de 30 de zile de la primirea hotărârii, oricare dintre părțile la litigiu, cu notificarea celeilalte părți la litigiu și a Curții Permanente de Arbitraj, poate solicita comisiei de arbitraj să rectifice în hotărârea arbitrală orice erori de calcul, erori materiale sau tipografice sau orice erori sau omisiuni de natură similară. În cazul în care consideră că o astfel de cerere este justificată, comisia de arbitraj efectuează astfel de rectificări în termen de 45 de zile de la primirea cererii respective. O astfel de cerere nu are efect suspensiv.

(2) Comisia de arbitraj poate efectua rectificări din proprie inițiativă în termen de 30 de zile de la notificarea hotărârii sale.

(3) În temeiul prezentului articol, rectificările se fac în scris și fac parte integrantă din hotărârea arbitrală. Articolul 30 alineatele (2)-(6) din prezentul protocol-cadru se aplică unor astfel de rectificări.

CAPITOLUL 8

ASPECTE FINANCIARE

ARTICOLUL 33

Remunerarea și compensarea cheltuielilor care trebuie plătite membrilor comisiei de arbitraj și asistenților acestora

Părțile la litigiu convin cu comisia de arbitraj, prin orice mijloace de comunicare, în termen de șapte zile de la instituirea comisiei de arbitraj, cu privire la:

- (a) remunerarea și compensarea cheltuielilor care trebuie plătite membrilor comisiei de arbitraj, care trebuie să fie rezonabile și comparabile cu standardele comisiilor instituite în cadrul Organizației Mondiale a Comerțului;
- (b) remunerația care trebuie plătită asistenților fiecărui membru al comisiei de arbitraj.
Cuantumul total al remunerației care trebuie plătită asistenților trebuie să fie rezonabil și să nu depășească în niciun caz o treime din remunerația respectivului membru al comisiei de arbitraj.

ARTICOLUL 34

Costuri

- (1) Fiecare parte la litigiu suportă propriile costuri și jumătate din costurile comisiei de arbitraj.

(2) Comisia de arbitraj își stabilește costurile în hotărârea arbitrală privind fondul cauzei.

Respectivele costuri acoperă numai:

- (a) remunerațiile membrilor comisiei de arbitraj, stabilite separat pentru fiecare membru și stabilite chiar de către comisia de arbitraj în conformitate cu articolul 33 litera (a) din prezentul protocol-cadru;
- (b) cheltuielile de deplasare și alte cheltuieli suportate de membrii comisiei de arbitraj;
- (c) remunerațiile și cheltuielile aferente Curții Permanente de Arbitraj.

(3) Costurile menționate la alineatul (2) sunt rezonabile și țin seama de valoarea litigiului, de complexitatea litigiului, de timpul petrecut de membrii comisiei de arbitraj și de orice expert desemnat de comisia de arbitraj, precum și de toate celelalte circumstanțe relevante ale cazului respectiv.

ARTICOLUL 35

Plata în avans a costurilor

- (1) La începutul procedurii de arbitraj, Curtea Permanentă de Arbitraj poate solicita părților la litigiu să transfere un avans egal cu o estimare a valorii totale a costurilor menționate la articolul 34 alineatul (2) din prezentul protocol-cadru.
- (2) În cursul procedurii de arbitraj, Curtea Permanentă de Arbitraj poate solicita părților la litigiu să plătească avansuri suplimentare.

(3) Toate avansurile plătite de părțile la litigiu în temeiul prezentului articol se transferă Curții Permanente de Arbitraj, care le plătește pentru a acoperi costurile suportate efectiv, inclusiv, în special, onorariile membrilor comisiei de arbitraj și ai Curții Permanente de Arbitraj.

CODUL DE CONDUITĂ AL MEMBRILOR COMISIILOR DE ARBITRAJ

ARTICOLUL 1

Responsabilități în cadrul procesului

- (1) În scopul menținerii integrității și imparțialității procedurii de arbitraj, pentru a deveni membru al unei comisii de arbitraj fiecare candidat:
 - (a) evită orice încălcare și orice aparență de încălcare a deontologiei;
 - (b) este independent și imparțial;
 - (c) evită orice conflicte de interese directe și indirecte; și
 - (d) respectă standarde înalte de conduită, astfel încât integritatea și imparțialitatea procedurii de soluționare a litigiilor să fie menținute.
- (2) Foștii candidați sau membri ai unei comisii de arbitraj respectă obligațiile prevăzute la articolele 5 și 6 din prezentul apendice.

ARTICOLUL 2

Obligațiile de comunicare a informațiilor care le revin membrilor comisiei de arbitraj

- (1) Înainte de confirmarea selectării lor ca membri ai comisiei de arbitraj, candidații comunică părților asociate, în scris, orice interes, relație sau aspect de care au cunoștință și care este susceptibil să le afecteze independența sau imparțialitatea sau care ar putea crea în mod rezonabil aparența unei încălcări a deontologiei sau a unei atitudini părtinitoare în cadrul procedurilor în fața comisiei de arbitraj.
- (2) Candidații și membrii comisiei de arbitraj nu comunică decât Comitetului mixt, în vederea examinării de către părțile asociate, aspectele referitoare la încălcările efective sau potențiale ale prezentului cod de conduită.
- (3) Membrii unei comisii de arbitraj informează părțile la litigiu în scris, în orice stadiu al procedurilor desfășurate în fața comisiei de arbitraj, orice interes, relație sau aspecte de natura specificată la alineatul (1) de care au cunoștință sau au luat cunoștință.

ARTICOLUL 3

Obligația de diligență a membrilor unei comisii de arbitraj

- (1) După ce sunt selectați, membrii unei comisii de arbitraj își îndeplinesc cu scrupulozitate și promptitudine atribuțiile, pe întreaga durată a procedurii în fața comisiei de arbitraj, dând dovadă de spirit echitabil și diligență.

- (2) În special, membrii unei comisii de arbitraj:
- (a) examinează exclusiv aspectele care au fost aduse în discuție în cadrul procedurilor în fața comisiei de arbitraj și care sunt necesare pentru pronunțarea unei hotărâri arbitrale și nu delegă această atribuție niciunei alte persoane;
 - (b) iau toate măsurile adecvate pentru a se asigura că asistenții lor cunosc și respectă articolele 1, 2 și 6 din prezentul apendice.

ARTICOLUL 4

Independența și imparțialitatea membrilor unei comisii de arbitraj

Membrii unei comisii de arbitraj:

- (a) sunt independenți și imparțiali, evită crearea unei aparențe de încălcare a deontologiei sau de favorizare a unei părți și nu sunt influențați de interesul personal, de presiuni externe, de considerente de ordin politic, de proteste publice, de loialitatea față de UE sau față de statele asociate sau de teama de a face obiectul criticilor;
- (b) nu contractează, în mod direct sau indirect, nicio obligație și nici nu acceptă beneficii care ar afecta sau ar părea că afectează în vreun fel îndeplinirea în mod corespunzător a atribuțiilor care le revin;
- (c) nu își folosesc calitatea de membri ai unei comisii de arbitraj pentru a servi interese personale sau private și evită acțiunile care pot crea impresia că alte persoane se află într-o poziție specială pentru a-i influența;

- (d) nu permit ca judecata sau conduita lor să fie influențate de relații sau responsabilități financiare, de afaceri, profesionale, familiale sau sociale;
- (e) evită să intre în orice relație sau să dobândească orice interes financiar susceptibil să le afecteze imparțialitatea sau care ar putea crea, în mod rezonabil, o aparență de încălcare a deontologiei sau de favorizare a unei părți;
- (f) nu discută niciun aspect legat de obiectul procedurii sau de desfășurarea procedurii în fața comisiei de arbitraj cu o parte sau ambele părți la litigiu în absența celorlalți membri ai comisiei de arbitraj.

ARTICOLUL 5

Obligațiile foștilor membri ai unei comisii de arbitraj

Toți foștii membri ai unei comisii de arbitraj evită orice acțiuni care ar putea crea aparența de favorizare a unei părți în îndeplinirea atribuțiilor lor sau că ar fi obținut beneficii în urma oricărei decizii sau hotărâri arbitrale a comisiei de arbitraj.

ARTICOLUL 6

Confidențialitate

- (1) În orice moment, un membru sau fost membru al comisiei de arbitraj nu:
 - (a) divulgă și nici nu utilizează orice fel de informații care nu sunt publice cu privire la orice procedură în fața comisiei de arbitraj sau care au fost obținute în cursul unei astfel de proceduri, cu excepția scopurilor unor astfel de proceduri și, în orice caz, nu divulgă și nici nu utilizează astfel de informații pentru a dobândi avantaje personale, pentru a favoriza alte persoane sau pentru a influența în mod negativ interesele altora;
 - (b) face publice deliberările comisiei de arbitraj sau opiniile vreunui dintre membrii comisiei de arbitraj.
- (2) Un membru al comisiei de arbitraj nu divulgă, nici integral și nici parțial, o hotărâre arbitrală a comisiei de arbitraj înainte de publicarea ei în conformitate cu prezentul protocol-cadru.

PROTOCOLUL-CADRU NR. 7
PRIVIND STATUTUL COMISIEI PARLAMENTARE DE ASOCIERE

ARTICOLUL 1

Comisia parlamentară de asociere instituită prin articolul 78 din acordul-cadru este constituită și funcționează în conformitate cu prezentul acord și cu prezentul statut.

ARTICOLUL 2

Comisia parlamentară de asociere este formată din 12 membri. Parlamentul European numește patru membri, iar parlamentele statelor asociate numesc fiecare câte patru membri.

ARTICOLUL 3

Comisia parlamentară de asociere își alege propriul președinte și vicepreședinte dintre membrii săi. Funcția de președinte al comisiei parlamentare de asociere este deținută alternativ, pentru o perioadă de un an, de un membru numit de Parlamentul European și de un membru numit de un parlament al unui stat asociat.

ARTICOLUL 4

Comisia parlamentară de asociere organizează o sesiune generală cel puțin o dată pe an, alternativ în UE și într-un stat asociat. Comisia parlamentară de asociere decide la fiecare sesiune unde urmează să aibă loc următoarea sesiune generală. Pot fi organizate sesiuni extraordinare atunci când Comisia parlamentară de asociere decide astfel în conformitate cu regulamentul său de procedură.

ARTICOLUL 5

Comisia parlamentară de asociere își adoptă regulamentul de procedură cu o majoritate de două treimi din membrii săi.

ARTICOLUL 6

Cheltuielile aferente participării unui membru în cadrul Comisiei parlamentare de asociere sunt suportate de Parlamentul care l-a numit.